Don Félix Sarda y Salvany

doctor în teologie

LIBERALISMUL ESTE UN PĂCAT

tradus şi editat în limba română

Prima ediție

© Adevărul de Veacuri, 2026
Traducere în limba română © Robin Caramaschi, 2026

Textul original al lucrării LE LIBÉRALISME EST UN PÉCHÉ, publicată în 1884 de Don Félix Sarda y Salvany (1844 – 1916), aparține domeniului public.

Prezenta ediție constituie o traducere originală în limba română, realizată după ediții franceze conforme tradiției catolice preconciliare, și este protejată conform legislației în vigoare privind drepturile de autor asupra traducerilor.

Reproducerea fragmentelor scurte este permisă numai cu menționarea sursei.

Editura: Adevărul de Veacuri
Anul publicării: 2026
Tipărit prin sistem de imprimare la cerere

ADEVĂRUL DE VEACURI

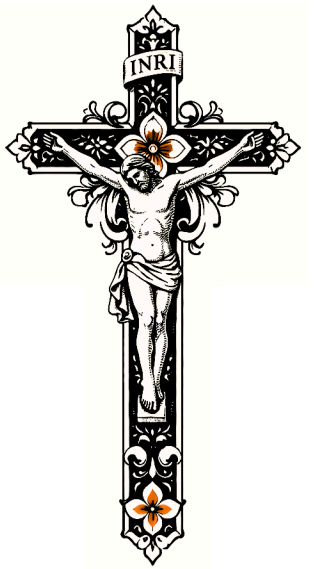
INRI

Don Félix Sardà y Salvany *(1841–1916)*

a fost un preot catolic spaniol, doctor în teologie și scriitor religios, cunoscut pentru apărarea fermă a doctrinei catolice împotriva erorilor moderne ale secolului al XIX-lea. Paroh și publicist, el și-a consacrat o mare parte a activității combaterii liberalismului religios și politic, pe care îl considera incompatibil cu învățătura Bisericii.

Lucrarea sa cea mai cunoscută, ***El liberalismo es pecado*** *(„Liberalismul este un păcat”), publicată în anul* ***1884****, a cunoscut un mare succes în lumea catolică și a fost republicată în* ***peste douăzeci de ediții****. Întemeiată pe învățătura Magisteriului și pe enciclicele papilor secolului al XIX-lea, această carte rămâne una dintre cele mai cunoscute critici ale liberalismului modern în tradiția catolică.*

Decretul Sfintei Congregații a Indexului

Prea Excelentissime Domn,

Sfânta Congregație a Indexului a primit denunțul care i-a fost adresat cu privire la opusculele care poartă titlul: Liberalismul este un păcat și al cărui autor este D. Félix Sarda y Salvany, preot al diecezei dumneavoastră, denunț care a fost reînnoit în același timp cu denunțarea unui alt opuscule intitulat: Procesul Integrismului, adică Refutarea erorilor cuprinse în opusculele: Liberalismul este un păcat; autorul acestui al doilea opuscule este D. de Pazos, canonicul diecezei de Vich.

Din acest motiv, Sfânta Congregație a examinat cu grijă unul și celălalt opuscule, împreună cu observațiile pe care acestea le-au suscitat. Or, în primul nu numai că nu a găsit nimic care să fie contrar doctrinei sănătoase, dar autorul său, D. Félix Sarda, merită să fie lăudat pentru că expune și apără doctrina sănătoasă asupra subiectului despre care este vorba, prin

argumente solide, dezvoltate cu ordine și claritate, fără niciun atac împotriva cuiva.

Dar nu același judecată a fost rostită asupra celuilalt opuscule publicat de D. de Pazos; într-adevăr, el are nevoie, în fond, de anumite corecturi și, în plus, nu se poate aproba modul injurios de a vorbi de care autorul se folosește mult mai mult împotriva persoanei lui D. Sarda decât împotriva erorilor pe care presupune că le-ar conține opusculele acestuia.

De aceea Sfânta Congregație a poruncit ca D. de Pazos, avertizat de propriul său ordinar, să retragă, pe cât este posibil, exemplarele opusculelor sale menționate mai sus și ca pe viitor, dacă ar apărea vreo discuție cu privire la controversele care ar putea surveni, să se abțină de la orice cuvinte injurioase împotriva persoanelor, după cum prescrie adevărata caritate creștină; cu atât mai mult cu cât, dacă Preasfântul nostru Părinte Papa Leon al XIII-lea recomandă mult să fie urmărite erorile, el nu iubește și nici nu aprobă injuriile proferate împotriva persoanelor, mai ales atunci când aceste persoane sunt eminente prin doctrină și pietate.

Comunicându-vă aceasta, prin ordinul Sfintei Congregații a Indexului, pentru ca dumneavoastră să o puteți face cunoscută ilustrului dumneavoastră diecezan D. Sarda, spre liniștea spiritului său, cer lui Dumnezeu pentru dumneavoastră tot binele și toată prosperitatea și mă declar, cu desăvârșita mărturie a respectului meu,

Al Excelenței Voastre
prea devotat slujitor,

Fr. IERONIM SACCHERI
din Ordinul Predicatorilor
Secretar al Sfintei Congregații a Indexului

INTRODUCERE

Nu te alarma, cititorule evlavios, și nu începe prin a privi cu rău acest mic opuscule. Nu-l lepăda cu spaimă răsfoindu-l, căci, oricât de arzătoare, de înflăcărate, de incandescente ar fi chestiunile pe care le tratează și pe care le vom lămuri între noi, în aceste convorbiri familiare și prietenești, nu-ți vei arde degetele; focul despre care este vorba aici nefiind decât o metaforă și nimic mai mult.

Nu ignor deloc, și de altfel te vei grăbi să mi-o spui spre a-ți scuza temerile, că nu ești singurul care simte o repulsie de neînvins și o profundă oroare pentru asemenea subiecte. Vai! știu prea bine cât de mult acest mod de a gândi sau de a simți a devenit o infirmitate, un fel de manie aproape generală, în vremurile în care trăim. Dar spune-mi, în conștiință, cărui subiect de un adevărat interes i se poate consacra controversa catolică, dacă este ținută să fugă de orice chestiune arzătoare, adică de orice chestiune luată din viu, palpitantă, contemporană, actuală? Să combată niște vrăjmași învinși și morți de veacuri și care, ca atare, zac prefăcuți în pulbere, uitați de toți, în Panteonul istoriei? Să trateze cu atâta

seriozitate câtă perfectă curtenie chestiuni ale zilei, e drept, dar chestiuni care nu ridică nicio neînțelegere în opinia publică și nu au nimic ostil drepturilor sacre ale adevărului?

Viu este Dumnezeu! Și pentru aceasta ne numim noi soldați, noi, catolicii, că reprezentăm Biserica drept oștire și că îi dăm lui Hristos Iisus, căpetenia noastră, titlul de căpitan? Și la aceasta s-ar reduce lupta necurmată pe care suntem ținuți să o ducem împotriva erorii, de îndată ce, prin botez și mir, am fost înarmați cavaleri ai unei atât de glorioase miliții? Dar un război care ar chema la luptă împotriva unor dușmani închipuiți, în care nu s-ar folosi decât tunuri încărcate cu pulbere oarbă și săbii cu vârful tocit, într-un cuvânt arme de la care nu s-ar cere decât să strălucească și să tunge, fără să rănească sau să pricinuiască vreo vătămare, ar fi el altceva decât un război de comedie?

Evident că nu. Nu poate fi astfel, căci dacă catolicismul este adevărul dumnezeiesc, cum este în chip pozitiv, adevărați și dureroși de adevărați sunt vrăjmașii săi, adevărate și sângeroase de adevărate sunt luptele pe care le poartă împotriva lor. Reale deci, și nu simplă fantezie de teatru, trebuie să fie atacurile și apărările sale; cu toată seriozitatea trebuie să ne aruncăm în întreprinderile sale, cu toată seriozitatea trebuie să le ducem la bun sfârșit. Reale și adevărate trebuie să fie, prin urmare, armele de care se folosește, reale și adevărate loviturile de împungere și de tăiere care se împart, reale și adevărate loviturile și rănile făcute sau primite.

Dacă deschid istoria Bisericii, găsesc pe toate paginile ei acest adevăr scris de multe ori cu litere de sânge.

Iisus Hristos, Dumnezeul nostru, a anatemizat cu o energie fără seamăn corupția iudaică; în fața tuturor prejudecăților naționale și religioase ale timpului Său, El a ridicat stindardul doctrinei Sale și a plătit aceasta cu viața Sa.

În ziua Cincizecimii, ieșind din Cenacol, apostolii nu s-au lăsat opriți de scrupule zadarnice atunci când a fost vorba să mustre pe față pe prinții și magistrații Ierusalimului pentru asasinarea juridică a Mântuitorului; și, pentru că au îndrăznit atunci să atingă o chestiune atât de arzătoare, au fost mai întâi bătuți cu vergi, iar mai târziu dați morții.

De atunci, fiecare erou al glorioasei noastre armate și-a datorat celebritatea chestiunii arzătoare a cărei soluționare i-a căzut în parte, chestiunii arzătoare a zilei, nu chestiunii răcite, întârziate, care și-a pierdut interesul, nici chestiunii viitoare, încă nenăscute și ascunse în tainele viitorului.

Cu păgânismul încoronat și așezat pe tronul imperial, nimic mai puțin, au avut de luptat față către față primii apologeți, cu primejdia vieții lor, în chestiunea arzătoare a timpului lor.

Chestiunea arzătoare a arianismului, care a zguduit lumea întreagă, i-a adus lui Atanasie persecuția, exilul, obligația de a fugi, amenințări cu moartea și excomunicările unor false concilii. Iar Augustin, acest viteaz campion al tuturor

chestiunilor arzătoare ale veacului său, s-a temut oare de marile probleme ridicate de pelagieni pentru că aceste probleme erau de foc?

Astfel, din secol în secol, din epocă în epocă, la fiecare chestiune arzătoare pe care vechiul vrăjmaș al lui Dumnezeu și al neamului omenesc o scoate, toată roșie, din infernala forjă, Providența ridică un om sau mai mulți oameni, ciocane puternice care lovesc asupra ei fără osteneală. A lovi fierul roșu este a lucra la vreme potrivită, pe când a lovi fierul răcit este a lucra fără folos.

Ciocanul simoniacilor și al concubinarilor germani a fost Grigorie al VII-lea; ciocanul lui Averroes și al falșilor discipoli ai lui Aristotel a fost Toma de Aquino; ciocanul lui Abelard a fost Bernard de Clairvaux; ciocanul albigenzilor a fost Dominic de Guzmán, și așa mai departe până în zilele noastre. Ar fi prea lung să parcurgem istoria pas cu pas pentru a dovedi un adevăr care, fiind atât de evident, n-ar merita onoarea unei discuții, dacă nu ar exista marele număr de nenorociți care se înverșunează să-l întunece ridicând în jurul lui un nor de praf.

Dar destul asupra acestui subiect, prietene cititor; voi adăuga numai, fără ca nimeni să ne audă și sub pecetea tăcerii, următoarele: de vreme ce fiecare secol a avut chestiunile sale arzătoare, și al nostru trebuie în chip necesar să le aibă pe ale sale. Una dintre ele, chestiunea chestiunilor, chestiunea principală, atât de incandescentă încât nu o poți atinge din nicio parte fără să scoți scântei, este chestiunea liberalismului.

„Primejdiile pe care le îndură în acest timp credința poporului creștin sunt numeroase, au scris de curând învățații și vitejii prelați ai provinciei Burgos, dar, să o spunem, toate sunt cuprinse într-una singură care este marele lor stăpânitor comun: naturalismul… Fie că se intitulează raționalism, socialism, revoluție sau liberalism, prin felul său de a fi și prin însăși esența sa, el va fi întotdeauna negarea fățișă sau viclenă, dar radicală, a credinței creștine și, prin urmare, este de mare trebuință să fie evitat cu grabă și cu grijă, pe cât este de trebuință să se mântuiască sufletele."

Chestiunea arzătoare a secolului nostru este formulată oficial în această gravă declarație ieșită dintr-o sursă pe deplin autorizată. Totuși, este adevărat să spunem că marele Pius al IX-lea formulase această chestiune în o sută de documente diferite, cu și mai multă claritate și cu o cu totul altă autoritate, iar gloriosul nostru pontif Leon al XIII-lea a formulat-o, la rândul său, cu putere, acum câțiva ani, în enciclica sa *Humanum genus*, enciclică ce a dat, dă și va da atât de mult de vorbit și care poate că nu este încă ultimul cuvânt al Bisericii lui Dumnezeu asupra acestor materii.

Și de ce ar avea liberalismul, asupra tuturor celorlalte erezii care l-au precedat, un privilegiu special de respect și, într-un fel, de inviolabilitate?

Oare pentru că, în negarea radicală și absolută a suveranității divine, le rezumă și le cuprinde pe toate? Oare pentru că, mai mult decât oricare altul, și-a făcut să pătrundă în întregul corp

social virusul său corupător și gangrena sa? Oare pentru că, spre dreapta pedepsire a păcatelor noastre, realizând ceea ce nicio erezie nu izbutise vreodată, a devenit o eroare oficială, legală, întronizată în consiliile prinților și atotputernică în guvernarea popoarelor? Nu; căci tocmai aceste motive sunt acelea care trebuie să împingă și să constrângă pe orice bun catolic să predice și să susțină împotriva liberalismului, cu orice preț, o cruciadă deschisă și generoasă.

Sus, sus împotriva lui, el este vrăjmașul; sus împotriva lui, el este lupul; iată ce trebuie să strigăm, în orice ceas, după consemnul dat de Păstorul universal, noi toți cei care am primit din cer misiunea de a coopera, în orice măsură, la mântuirea spirituală a poporului creștin. Campania este deschisă, această suită de conferințe scurte și familiare este începută; nu însă fără ca mai întâi să fi declarat că supun toate și fiecare dintre afirmațiile mele, chiar și pe cele mai mici, judecății fără apel a Bisericii, unicul oracol al adevărului infailibil.

Sabadell, luna Rozariului 1884

I

Există în zilele noastre ceva cunoscut sub numele de liberalism?

Fără nicio îndoială; și dacă toți oamenii aparținând diferitelor națiuni ale Europei și Americii, regiuni îndeosebi infestate de această epidemie, nu s-ar fi înțeles să se amăgească sau să pară că se amăgesc în privința ei, ar părea de prisos să ne dăm osteneala de a demonstra afirmația următoare: există astăzi în lume o școală, un sistem, un partid, o sectă (numiți-o cum voiți), cunoscută atât de prieteni, cât și de vrăjmași, sub denumirea de Liberalism.

Ziarele sale, asociațiile sale, guvernele sale își dau pe față calificativul de liberale. Această epitetă le este aruncată în obraz de adversarii lor fără ca ei să protesteze, să se scuze ori să-i micșoreze însemnătatea.

Mai mult încă; în fiecare zi citim că există reforme liberale, curente liberale, proiecte liberale, personaje liberale, amintiri

liberale, un ideal liberal și programe liberale. În schimb, se numește antiliberalism, clericalism, reacțiune, ultramontanism, tot ceea ce este opus semnificației date cuvântului liberal.

Există deci astăzi în lume, acest fapt este incontestabil, un anumit lucru care se numește liberalism și un altul care se numește antiliberalism. După cum s-a spus foarte judicios, liberalism este un cuvânt de dezbinare, căci împarte lumea în două tabere potrivnice.

Dar nu este numai un cuvânt, de vreme ce oricărui cuvânt îi corespunde o idee; și nu este nici numai o idee, de vreme ce constatăm că, în fapt, din el decurge o întreagă ordine de evenimente exterioare. Liberalismul există deci și a recunoaște existența lui înseamnă a spune că există doctrine liberale, opere liberale și, prin urmare, oameni liberali care profesează doctrine liberale și practică opere liberale. Or, acești oameni nu sunt indivizi izolați: ei trăiesc și lucrează într-o societate organizată în vederea unui scop comun, primit în unanimitate, sub conducerea unor șefi a căror putere și autoritate le recunosc. Liberalismul nu este deci numai o idee, o doctrină, o operă: este în plus o sectă.

Prin urmare, este de cea din urmă evidență că, ocupându-ne de liberalism și de liberali, nu studiem ființe fantastice, simple concepții ale minții noastre, ci adevărate realități, palpabile, aparținând lumii exterioare. Prea reale și prea palpabile, vai!, spre nenorocirea noastră.

Fără îndoială, cititorii noştri vor fi observat că, pe timp de epidemie, prima tendinţă care se manifestă este invariabil aceea de a pretinde că epidemia nu există. În diferitele încercări de această natură care au lovit secolul nostru sau veacurile trecute, fenomenul pe care îl semnalez nu s-a dezmințit, după câte se ştie, nici măcar o singură dată.

Flagelul a devorat deja în tăcere un mare număr de victime şi a decimat populaţia, când în cele din urmă se consimte să se recunoască faptul că există şi face ravagii. Depeşele oficiale au fost uneori cele mai înflăcărate propagatoare ale minciunii şi au existat chiar cazuri în care autoritatea a mers până la a impune pedepse acelora care afirmau realitatea contagiunii.

Faptul care se produce în ordinea morală despre care tratăm acum este cu totul analog. După cincizeci de ani sau mai mult petrecuţi în plin liberalism, persoane cu totul respectabile ne mai spun încă, cu o înfricoşătoare candoare: „Cum, luaţi în serios liberalismul? Oare acest termen ar exprima cumva altceva decât anumite ranchiune politice? N-ar fi mai bine, aşadar, să considerăm ca şi cum n-ar exista acest cuvânt care ne dezbină şi ne învrăjbeşte unii împotriva altora?”

Când infecţia este atât de răspândită în atmosferă încât cei mai mulţi dintre cei care o respiră s-au obişnuit cu ea şi o absorb fără să-şi dea seama, acesta este un simptom extrem de grav!

Liberalismul există deci, iubite cititor; acesta este un fapt; şi acest fapt să nu-ţi mai îngădui niciodată să-l pui la îndoială.

II
Ce este liberalismul?

În studiul oricărui obiect, după întrebarea privitoare la existența lui, *an sit?*, vechii scolastici o puneau pe aceea privitoare la natura lui, *quid sit?* Tocmai aceasta din urmă ne va ocupa în capitolul de față.

Ce este liberalismul?

În ordinea ideilor, este un ansamblu de idei false, iar în ordinea faptelor, este un ansamblu de fapte criminale, consecințe practice ale acestor idei.

În ordinea ideilor, liberalismul este totalitatea a ceea ce se numește principii liberale, împreună cu consecințele care decurg din ele în chip logic. Principiile liberale sunt: suveranitatea absolută a individului, într-o deplină independență față de Dumnezeu și față de autoritatea Sa; suveranitatea absolută a societății, într-o deplină independență față de tot ceea ce nu purcede din ea însăși; suveranitatea națională, adică dreptul recunoscut poporului de a face legi și

de a se guverna, în independență absolută față de orice alt criteriu decât acela al propriei sale voințe, exprimată mai întâi prin sufragiu și apoi prin majoritatea parlamentară; libertatea de a gândi fără nicio frână, nici în politică, nici în morală, nici în religie; libertatea presei, absolută sau insuficient limitată, și libertatea de asociere tot atât de extinsă.

Acestea sunt principiile liberale în radicalismul lor cel mai crud.

Temelia lor comună este raționalismul individual, raționalismul politic și raționalismul social, din care decurg și derivă: libertatea cultelor, mai mult sau mai puțin restrânsă; supremația Statului în raporturile sale cu Biserica; învățământul laic sau independent, neavând nicio legătură cu religia; căsătoria legitimată și sancționată numai prin intervenția Statului. Ultimul său cuvânt, cel care îi este rezumatul și sinteza, este secularizarea, adică neintervenția religiei în actele vieții publice, oricare ar fi acestea, adevărat ateism social, care este ultima consecință a liberalismului.

În ordinea faptelor, liberalismul este reunirea operelor inspirate și reglate de aceste principii; precum legile de dezamortizare, expulzarea ordinelor religioase, atentatele de orice fel, oficiale și extraoficiale, împotriva libertății Bisericii; corupția și eroarea autorizate public, fie la tribună, fie în presă, fie în divertismente și în moravuri; războiul sistematic împotriva catolicismului și a tot ceea ce este taxat drept clericalism, teocrație, ultramontanism etc.

Este cu neputință să enumerăm și să clasificăm faptele care constituie acțiunea practică liberală, căci ar trebui să cuprindem aici de la actele ministrului și ale diplomatului care intrigă și legiferează, până la cele ale demagogului care perorează într-un club ori asasinează în stradă; de la tratatul internațional ori războiul nedrept care îl deposedează pe papă de regalitatea sa temporală, până la mâna lacomă care fură dota călugăriței sau își însușește lampa sanctuarului; de la cartea așa-zis foarte profundă și foarte erudită a pretinsului savant impusă învățământului de Universitate, până la josnica caricatură care îi înveselește pe derbedei într-o tavernă. Liberalismul practic este o lume întreagă: are maximele sale, modele sale, artele sale, literatura sa, diplomația sa, legile sale, mașinațiunile sale și cursele sale. Este lumea lui Lucifer, deghizată în zilele noastre sub numele de liberalism, în opoziție radicală și în război deschis cu societatea fiilor lui Dumnezeu, care este Biserica lui Iisus Hristos.

Acesta este liberalismul din punctul de vedere al doctrinei și al practicii.

III
Este liberalismul un păcat și ce fel de păcat?

Liberalismul este un păcat, fie că este privit în ordinea doctrinelor, fie în aceea a faptelor.

În ordinea doctrinelor, este un păcat grav împotriva credinței, pentru că doctrinele sale sunt o erezie.

În ordinea faptelor, este un păcat împotriva diferitelor porunci ale lui Dumnezeu și ale Bisericii, pentru că le calcă pe toate. Mai limpede spus: în ordinea doctrinelor, liberalismul este erezia radicală și universală, pentru că le cuprinde pe toate ereziile. În ordinea faptelor, este încălcarea universală și radicală a legii lui Dumnezeu, pentru că autorizează și sancționează toate încălcările ei.

Să procedăm pe părți în demonstrația noastră.

În ordinea doctrinelor, liberalismul este o erezie.

Erezie este orice doctrină care neagă în mod formal și cu încăpățânare un dogm al creștinismului. Or, liberalismul doctrinar începe prin a nega toate dogmele creștinismului în general și apoi le neagă pe fiecare în parte.

Le neagă pe toate în general atunci când afirmă sau presupune independența absolută a rațiunii individuale în individ și a rațiunii sociale sau a criteriului public în societate.

Spunem afirmă sau presupune, pentru că se întâmplă uneori ca principiul liberal să nu fie afirmat în consecințele sale secundare; dar în acest caz el este presupus și admis.

El neagă jurisdicția absolută a lui Iisus Hristos Dumnezeu asupra indivizilor și a societăților și, în consecință, neagă și jurisdicția delegată pe care capul văzut al Bisericii a primit-o de la Dumnezeu asupra tuturor și fiecăruia dintre credincioși, oricare le-ar fi starea și rangul.

El neagă necesitatea revelației dumnezeiești și obligația oricărui om de a o admite dacă vrea să ajungă la scopul său din urmă.

El neagă motivul formal al credinței, adică autoritatea lui Dumnezeu care revelează, admițând din doctrina revelată numai acele câteva adevăruri pe care spiritul său mărginit le poate înțelege.

El neagă magisteriul infailibil al Bisericii și al papei și, prin urmare, și toate doctrinele definite și învățate de această dumnezeiască autoritate.

După această negație generală, această negație în bloc, liberalismul neagă fiecare dogm în totul sau în parte, după cum împrejurările i-l arată în opoziție cu judecata sa raționalistă. Astfel, de pildă, neagă credința în botez atunci când admite sau presupune egalitatea cultelor; neagă sfințenia căsătoriei atunci când stabilește doctrina așa-zisei căsătorii civile; neagă infailibilitatea pontifului roman atunci când refuză să primească drept legi ordinele și învățăturile sale oficiale și le supune propriului său *exequatur*, nu pentru a se asigura de autenticitatea lor, așa cum se făcea odinioară, ci pentru a le judeca cuprinsul.

În ordinea faptelor, liberalismul este imoralitatea radicală.

El este astfel pentru că distruge principiul sau regula fundamentală a oricărei moralități, care este rațiunea veșnică a lui Dumnezeu impunându-se rațiunii omenești; pentru că consacră principiul absurd al moralei independente, care în fond este morala fără lege, morala liberă, sau, ceea ce revine la același lucru, morala care nu este morală, de vreme ce ideea de morală implică nu numai ideea de îndrumare, ci o conține în chip esențial și pe aceea de frâu și de limită. Mai mult, liberalismul este orice imoralitate, pentru că în dezvoltarea sa istorică și-a îngăduit sau a sancționat ca licită încălcarea tuturor poruncilor. Spunem a tuturor, căci este vorba de la cea

dintâi, care poruncește cultul unui singur Dumnezeu, până la aceea care prescrie plata drepturilor temporale ale Bisericii și care este cea din urmă dintre cele cinci promulgate de Biserică.

Se cuvine deci să spunem că liberalismul, în ordinea ideilor, este eroarea absolută, iar în ordinea faptelor, dezordinea absolută. Prin urmare, în amândouă cazurile, este păcat grav prin însăși natura sa, *ex genere suo*, păcat extrem de grav, păcat de moarte.

IV
Despre gravitatea specială a păcatului liberalismului

Teologia catolică învață că nu toate păcatele grave sunt deopotrivă de grave, chiar în condiția esențială care le deosebește de păcatele veniale.

Există grade în păcat, chiar în categoria păcatului de moarte, după cum există și în fapta bună însăși, în categoria faptei bune și conforme legii lui Dumnezeu. Blasfemia, de pildă, care se ridică direct împotriva lui Dumnezeu, este în sine un păcat de moarte mai grav decât păcatul care se ridică direct împotriva omului, precum furtul. Aceasta fiind stabilită, cu excepția urii formale împotriva lui Dumnezeu, care constituie cel mai mare dintre păcate și de care creatura se face foarte rar vinovată, afară doar în iad, cele mai grave păcate dintre toate păcatele sunt acelea împotriva credinței. Rațiunea este evidentă. Credința este temelia întregii ordini supranaturale, iar păcatul este păcat întrucât atacă într-un punct sau altul această ordine supranaturală; prin urmare, cel mai mare păcat

este acela care atacă temelia dintâi a acestei ordini. Un exemplu va face acest adevăr mai ușor de înțeles. Un arbore este rănit prin amputarea oricăreia dintre ramurile sale, iar importanța rănii sale este în raport cu importanța ramurii tăiate; dacă, așadar, securea taie trunchiul sau rădăcina, rana va fi foarte gravă sau de moarte. Sfântul Augustin, citat de sfântul Toma, dă despre păcatul împotriva credinței această formulă de netăgăduit: „*Hoc est peccatum quo tenentur cuncta peccata*". Acesta este păcatul care le cuprinde pe toate păcatele.

Îngerul Școlii se exprimă asupra acestui subiect cu limpezimea sa obișnuită: „Un păcat este cu atât mai grav cu cât prin el omul se desparte mai mult de Dumnezeu; or, prin păcatul împotriva credinței, omul se desparte de Dumnezeu atât cât îi este în putere, de vreme ce se lipsește de adevărata Sa cunoaștere; de unde rezultă, conchide sfântul doctor, că păcatul împotriva credinței este cel mai mare dintre cele cunoscute".

Totuși, atunci când păcatul împotriva credinței este pur și simplu o lipsire culpabilă de această virtute și de această cunoaștere a lui Dumnezeu, el este mai puțin grav decât atunci când este negația și atacul formal împotriva dogmelor expres definite de revelația dumnezeiască. În acest din urmă caz, păcatul împotriva credinței, atât de grav în sine, dobândește o gravitate mai mare, care constituie ceea ce se numește erezie. El cuprinde toată răutatea necredinței, plus o protestare expresă împotriva unei învățături socotite ca falsă și eronată, condamnate de credința însăși. El adaugă, la păcatul

foarte grav împotriva credinței, împietrirea, încăpățânarea și o preferință mândră a propriei rațiuni față de rațiunea lui Dumnezeu.

Prin urmare, doctrinele eretice și operele inspirate de ele constituie cel mai mare dintre toate păcatele, cu excepția urii formale împotriva lui Dumnezeu, ură de care demonii și osândiții sunt, după cum am spus, aproape singurii capabili.

Prin urmare, liberalismul, care este o erezie, și operele liberale, care sunt opere eretice, sunt cele mai mari păcate pe care le cunoaște codul credinței creștine.

Prin urmare, afară de cazul bunei-credințe, al ignoranței și al lipsei de reflecție, faptul de a fi liberal constituie un păcat mai mare decât blasfemia, furtul, adulterul, omuciderea sau orice alt lucru oprit de legea lui Dumnezeu și pedepsit de dreptatea Sa infinită.

Naturalismul modern nu înțelege astfel, este adevărat. Dar legile Statelor creștine au înțeles-o întotdeauna astfel până la venirea actualei ere liberale. Legea Bisericii o proclamă astăzi ca și odinioară și, în ceea ce privește tribunalul lui Dumnezeu, judecățile Sale rămân aceleași, ca și condamnările Sale. Ereziei și operelor pe care le inspiră sunt, așadar, într-adevăr cele mai rele păcate și, prin urmare, liberalismul și actele pe care le inspiră sunt în mod firesc, *ex genere suo*, răul mai presus de orice rău.

V

Despre diferitele grade care pot exista și care există în unitatea specifică a liberalismului

Liberalismul, ca sistem de doctrine, se poate numi școală; ca organizare de adepți în scopul răspândirii și propagării doctrinelor sale, sectă; ca grup de oameni străduindu-se să le facă să prevaleze în sfera dreptului public, partid. Dar, fie că se consideră liberalismul ca școală, ca sectă sau ca partid, el prezintă, în unitatea sa logică și specifică, diferite grade sau nuanțe pe care teologul catolic trebuie să le expună și să le studieze.

Mai întâi de toate, se cuvine să observăm că liberalismul este unul, adică formează un ansamblu de erori înlănțuite logic și desăvârșit; și tocmai pentru acest motiv se numește sistem. Într-adevăr, dacă se pornește de la principiul său fundamental, anume că omul și societatea sunt pe deplin autonome sau libere, în independență absolută față de orice alt criteriu natural sau supranatural decât al lor propriu, se ajunge,

printr-o legitimă deducție a consecințelor, la tot ceea ce proclamă în numele lui cea mai avansată demagogie.

Revoluția nu are nimic mare decât logica ei neînduplecată. Toate actele sale, până și cele mai despotice pe care le săvârșește în numele libertății și pe care, la prima vedere, le socotim monstruoase inconsecvențe, sunt produsul unei logici de ordin foarte înalt. Căci, dacă societatea recunoaște drept unică lege socială judecata mulțimii, dacă nu admite alt criteriu sau regulator, cum s-ar putea tăgădui Statului dreptul absolut de a săvârși orice atentat împotriva Bisericii, ori de câte ori va judeca, după unicul său criteriu social, că este potrivit să-l săvârșească?

Odată admis că cei mai mulți au întotdeauna dreptate, trebuie admis și că legea unică este aceea a celui mai tare și, prin urmare, se poate ajunge în chip foarte logic la ultimele brutalități.

Totuși, în pofida acestei unități logice a sistemului, oamenii nu sunt întotdeauna logici, iar aceasta produce, în această unitate, cele mai uimitoare varietăți sau gradații de nuanțe. Doctrinele derivă în mod necesar și prin propria lor putere unele din altele; dar oamenii, făcând aplicarea lor, sunt de obicei ilogici și inconsecvenți.

Dacă oamenii ar împinge principiile pe care le profesează până la ultimele lor consecințe, ar fi cu toții sfinți sau demoni ai iadului, după cum principiile lor ar fi bune sau rele.

Prin inconsecvență se face că cei buni nu sunt buni decât pe jumătate, iar cei răi nu sunt răi decât în chip incomplet.

Aplicând aceste observații liberalismului de care ne ocupăm acum, vom spune că, prin harul lui Dumnezeu, se găsesc relativ puțini liberali completi; ceea ce nu împiedică faptul că cei mai mulți dintre ei, chiar fără a fi atins limita extremă a depravării liberale, sunt adevărați liberali, adică adevărați discipoli, partizani sau sectari ai liberalismului, după cum liberalismul este considerat ca școală, sectă sau partid.

Să cercetăm aceste varietăți ale familiei liberale. Sunt liberali care acceptă principiile, dar le resping consecințele, cel puțin pe cele mai respingătoare și mai extreme.

Alții acceptă cutare sau cutare consecință ori aplicație care îi flatează, făcându-și, de altfel, scrupul de a accepta în mod radical principiile.

Unii n-ar voi să aplice liberalismul decât în învățământ; alții numai în ordinea civilă; alții, în sfârșit, doar în formele politice.

Numai cei mai înaintați cer aplicarea lui pură și simplă la toate și pentru toate. Atenuările și mutilările Crezului liberal sunt tot atât de numeroase ca interesele favorizate ori lezate de aplicarea lui. Căci este, într-adevăr, o eroare răspândită să se creadă că omul gândește cu inteligența sa, în vreme ce de cele

mai multe ori gândește cu inima sa și, adesea, chiar cu stomacul său.

De aici provin aceste diferite partide liberale care vând liberalismul în cutare sau cutare doză, întocmai cum cârciumarul vinde rachiul la cutare sau cutare tărie, după gustul consumatorului.

De aceea nu există liberal pentru care vecinul său mai avansat să nu fie un demagog brutal, iar vecinul său mai puțin avansat un reacționar sadea.

Este o chestiune de scară alcoolică și nimic mai mult. Aceia care la Cádiz și-au botezat fățarnic liberalismul în numele Sfintei Treimi și aceia care, în timpurile din urmă, i-au dat drept deviză: Război lui Dumnezeu, ocupă un grad pe scara liberală. Atât este de adevărat, încât, în cazurile stânjenitoare, toți acceptă și chiar invocă denumirea comună de liberal.

Criteriul liberal sau independent este același pentru toți, deși aplicațiile lui sunt mai mult sau mai puțin accentuate după indivizi.

De unde vine această accentuare mai mult sau mai puțin puternică? Adesea din interese, uneori din temperament; când dintr-o educație mai cumpănită care îi împiedică pe unii să adopte pasul grăbit al altora; când din respect omenesc, din considerații de familie, din relații sociale, din afecțiuni contrariate etc., etc., fără a mai vorbi de tactica satanică, care

sfătuiește uneori să nu fie împinsă prea departe o idee, pentru a nu alarma pe nimeni, spre a o face mai viabilă și a-i înlesni cursul.

Acest mod de a proceda poate, fără judecată temerară, să fie atribuit anumitor liberali conservatori, la care, sub masca conservatorului, se ascunde de obicei un demagog veritabil.

Totuși, și vorbind în general, caritatea poate presupune la semi-liberali existența unei anumite doze de candoare, de bunătate firească ori de simplitate. Dacă aceasta nu este de ajuns pentru a-i face să beneficieze de iresponsabilitate, după cum vom spune mai jos, ea ne obligă totuși să le acordăm o anumită compătimire.

Trebuie deci, iubite cititor, să rămânem încredințați că liberalismul este unul, pe când liberalii, asemenea vinului rău, se deosebesc după culoare și gust.

VI
Despre liberalismul catolic sau catolicismul liberal

Dintre toate inconsecvențele și antinomiile care se întâlnesc în gradele mijlocii ale liberalismului, cea mai respingătoare și mai odioasă este aceea care nu pretinde nimic mai puțin decât să unească liberalismul cu catolicismul, pentru a forma ceea ce este cunoscut în istoria nebuniilor moderne sub numele de liberalism catolic sau catolicism liberal. Și totuși spirite ilustre și inimi mari, ale căror bune intenții nu ne putem opri să le credem, și-au plătit tributul acestei absurdități! Ea și-a avut epoca ei de modă și de prestigiu; dar, mulțumită cerului, această modă trece sau a și trecut.

Această funestă eroare s-a născut dintr-o dorință exagerată de a împăca și de a face să trăiască în pace doctrine prin forța lucrurilor de neîmpăcat și vrăjmașe chiar prin propria lor esență.

Liberalismul este afirmarea dogmatică a independenței absolute a rațiunii individuale și sociale. Catolicismul este

dogma supunerii absolute a raţiunii individuale faţă de legea lui Dumnezeu.

Cum să împaci da-ul şi nu-ul a două doctrine atât de opuse?

Fondatorilor liberalismului catolic lucrul li s-a părut uşor. Ei au admis o raţiune individuală supusă legii evanghelice şi au născocit o raţiune publică ori socială, coexistând cu aceasta şi liberă de orice constrângere. Ei au spus: „Statul, ca Stat, nu trebuie să aibă religie sau, cel puţin, nu trebuie să aibă decât într-o măsură care să nu-i tulbure pe aceia care nu au. Astfel, simplul cetăţean trebuie să se supună revelaţiei lui Iisus Hristos, dar omul public poate, în această calitate, să se poarte ca şi cum revelaţia n-ar exista pentru el." Astfel au ajuns să alcătuiască celebra formulă: Biserica liberă în Statul liber. Formulă pentru propagarea şi apărarea căreia, în Franţa, mai mulţi catolici celebri şi printre ei un episcop ilustru s-au obligat prin jurământ.

Această formulă ar fi trebuit să fie suspectă, de când Cavour făcuse din ea deviza revoluţiei italiene împotriva puterii temporale a Sfântului Scaun; şi totuşi niciunul dintre autorii ei nu a retractat-o în mod formal, după ştiinţa noastră, în ciuda evidentului discredit în care căzuse curând.

Aceşti iluştri sofistăi nu au văzut că, dacă raţiunea individuală are obligaţia de a se supune voinţei lui Dumnezeu, raţiunea publică şi socială nu se poate sustrage acesteia fără a cădea într-un dualism extravagant, în virtutea căruia omul ar fi

supus legii a două criterii contrare și a două conștiințe opuse. Astfel încât distincția dintre omul privat și omul public, primul obligat să fie creștin, iar al doilea autorizat să fie ateu, a căzut îndată întreagă sub loviturile zdrobitoare ale logicii integral catolice. *Syllabus*-ul, despre care vom vorbi curând, a desăvârșit-o fără putință de scăpare. Mai există totuși încă și astăzi câțiva discipoli întârziați ai acestei strălucite, dar funeste școli, care nu mai îndrăznesc să susțină public teoria catolică liberală ai cărei panegiriști entuziaști au fost odinioară; dar o urmează totuși în practică fără să-și dea poate limpede seama că aceasta este o plasă de pescuit atât de bine cunoscută și de uzată, încât diavolul a dat ordin să fie aruncată la rebut.

VII
ÎN CE CONSTĂ, PROBABIL, ESENȚA SAU RAȚIUNEA INTRINSECĂ A CATOLICISMULUI LIBERAL

Dacă se consideră esența intimă a liberalismului zis catolic sau, pentru a vorbi mai vulgar, a catolicismului liberal, se vede că, după toată probabilitatea, ea se datorează numai unei false interpretări a actului de credință. Catolicii liberali, dacă judecăm după explicațiile lor, așază tot temeiul credinței lor nu în autoritatea lui Dumnezeu, infinit de adevărat și infailibil, care a binevoit să ne reveleze singura cale ce ne poate conduce la fericirea supranaturală, ci în libera apreciere a judecății individuale, socotind această credință mai bună decât oricare alta. Ei nu voiesc să recunoască magisteriul Bisericii ca singurul autorizat de Dumnezeu să propună credincioșilor doctrina revelată și să-i determine adevăratul înțeles. Dimpotrivă, făcându-se judecători ai doctrinei, ei admit din ea ceea ce li se pare bun și își rezervă dreptul de a

crede contrariul ori de câte ori rațiuni aparente li se vor părea că dovedesc astăzi drept fals ceea ce ieri li se părea adevărat.

Pentru a respinge această pretenție, este de ajuns să se cunoască doctrina fundamentală *de fide*, expusă în această privință de sfântul conciliu al Vaticanului.

De altfel, catolicii liberali se intitulează catolici, pentru că cred cu tărie că catolicismul este adevărata revelație a Fiului lui Dumnezeu; dar se intitulează catolici-liberali sau catolici-liberi, pentru că socotesc că ceea ce cred nu poate fi impus nici lor înșiși, nici nimănui, pentru niciun motiv superior aceluia al liberei lor aprecieri. În așa fel încât, fără știrea lor, diavolul a substituit cu viclenie în ei principiul naturalist al liberului examen principiului supranatural al credinței; de unde rezultă că, închipuindu-și că au credința adevărurilor creștine, nu o au și nu au decât o simplă convingere omenească, ceea ce este cu totul altceva.

De aici urmează că, după ei, inteligența lor fiind liberă să creadă sau să nu creadă, la fel stau lucrurile și cu aceea a altora. Ei nu văd în necredință un viciu, o infirmitate sau o orbire voluntară a minții și încă mai mult a inimii, ci un act licit, emanat din forul interior al fiecăruia, la fel de stăpân în acest caz să creadă ca și să nege. Oroarea lor față de orice presiune exterioară, fizică sau morală, care ar preveni ori ar pedepsi erezia, decurge din această doctrină și produce în ei ura față de orice legislație cu adevărat catolică. De aici și respectul profund cu care voiesc ca întotdeauna să fie tratate

convingerile altora, chiar și cele mai opuse adevărului revelat, căci, pentru ei, cele mai eronate sunt tot atât de sacre ca și cele mai adevărate, deoarece toate se nasc dintr-un același principiu, egal de sacru: libertatea intelectuală. Astfel se ridică la rang de dogmă ceea ce se numește toleranță și astfel se edictează, spre uzul polemicii catolice, un nou cod de legi pe care marii polemiști ai catolicismului din timpurile trecute nu l-au cunoscut niciodată.

Primul concept al credinței fiind în mod esențial naturalist, urmează că și toată dezvoltarea sa succesivă în individ și în societate trebuie să fie de asemenea astfel. De unde rezultă că aprecierea dintâi și adesea exclusivă pe care catolicii-liberali o fac Bisericii poartă asupra avantajelor de cultură intelectuală și de civilizație pe care ea le procură popoarelor. Ei uită și, ca să spunem așa, nu pomenesc niciodată scopul ei dintâi și supranatural, care este glorificarea lui Dumnezeu și mântuirea sufletelor. Mai multe dintre apologiile catolice scrise în epoca noastră sunt atinse de slăbiciune tocmai prin această falsă concepție. Până acolo încât, dacă, din nenorocire, catolicismul ar fi fost cauza vreunei întârzieri în progresul material al popoarelor, atunci, în bună logică, în ochii acestor oameni, el n-ar mai fi nici religie adevărată, nici religie demnă de laudă.

Și luați seama că, dacă această ipoteză ar ajunge să se realizeze, și se poate — de vreme ce fidelitatea față de această însăși religie a pricinuit, cu siguranță, ruina materială a unor familii și a unor indivizi — religia n-ar rămâne mai puțin excelentă și dumnezeiască.

Acest criteriu este acela care călăuzește pana celei mai mari părți a jurnaliștilor liberali; dacă se lamentează asupra demolării unui templu, ei nu semnalează cititorului decât profanarea artei. Dacă pledează în favoarea ordinelor religioase, ei nu scot în relief decât serviciile aduse literelor de către ele; dacă o înalță pe sora de caritate, o fac numai în considerația serviciilor umanitare prin care ea îmblânzește ororile războiului; dacă admiră cultul, o fac numai din punctul de vedere al strălucirii sale exterioare și al poeziei sale; dacă, în literatura catolică, respectă Sfintele Scripturi, o fac numai din pricina maiestății lor sublime.

Din acest mod de a lăuda lucrurile catolice numai pentru măreția, frumusețea, utilitatea, excelența lor materială, urmează în bună logică faptul că eroarea are dreptul la aceleași laude atunci când are dreptul la aceleași titluri, așa cum au avut în aparență, în anumite momente, câteva religii false.

Nici evlavia însăși n-a putut scăpa de acțiunea pernicioasă a acestui principiu naturalist; el o transformă într-un veritabil pietism, adică într-o falsificare a adevăratei evlavii, așa cum vedem la atâtea persoane care nu caută în practicile pioase decât emoția pe care acestea o pot prilejui, ceea ce este un pur senzualism al sufletului și nimic mai mult. De aceea constatăm astăzi că, în multe suflete, asceza creștină, care este purificarea inimii prin reprimarea poftelor, este cu totul slăbită și că mistica creștină, care nu este nici emoția, nici mângâierea lăuntrică, nici vreuna dintre aceste dulcegării omenești, ci

unirea cu Dumnezeu prin supunerea față de voința Sa sfântă și prin iubirea supranaturală, este necunoscută.

Pentru aceste motive, catolicismul unui mare număr de persoane în timpul nostru este un catolicism liberal sau, mai exact, un catolicism fals. Nu este catolicismul, ci un simplu naturalism, un raționalism pur; este, într-un cuvânt, dacă ne este îngăduită o astfel de expresie, păgânismul cu limbaj și forme catolice.

VIII
Umbra și penumbra, sau rațiunea extrinsecă a acestei aceleiași secte catolice liberale

După ce am văzut în capitolul precedent rațiunea intrinsecă sau formală a liberalismului catolic, să trecem în acesta la cercetarea a ceea ce am putea numi rațiunea sa de a fi extrinsecă, istorică ori materială, dacă această din urmă calificare scolastică este pe placul cititorilor noștri.

Ereziile pe care le studiem astăzi, în vastul interval de timp măsurat de veacurile scurse de la Iisus Hristos până în zilele noastre, ni se înfățișează la prima vedere ca limpede și clar circumscrise, fiecare în perioada sa istorică. Până acolo încât o linie geometrică, pe care ai zice-o trasată cu compasul, pare să indice punctul unde încep și acela unde se sfârșesc, despărțindu-le astfel de câmpul luminos pe care se întind ca niște pete întunecate.

Dar această apreciere, dacă este privită cu atenție, se reduce la o iluzie cauzată de depărtare. Un studiu mai aprofundat, punându-ne în contact intelectual cu acele epoci cu ajutorul

lunetei unei sănătoase critici, ne îngăduie să observăm că niciodată, în nicio perioadă istorică, limitele care despart eroarea de adevăr nu au fost atât de geometric definite. Nu pentru că adevărul, în realitatea lui proprie, n-ar fi fost foarte limpede formulat în definițiile Bisericii, ci pentru că, în aprehensiunea și profesiunea lui exterioară, generația în cauză aduce modul mai mult sau mai puțin franc de a nega sau de a afirma care o caracterizează.

Eroarea în societate este asemenea unei pete pe o țesătură prețioasă. Ea se distinge limpede, dar este foarte greu să-i definești limitele. Ele sunt nehotărâte ca amurgul care desparte ziua în declin de noaptea apropiată ori ca zorile care leagă ultimele umbre ale nopții de ziua care renaște. Aceste limite preced eroarea, care este o noapte întunecoasă; ele o urmează și o învăluie într-o vagă penumbră, care poate uneori să fie luată drept umbra însăși luminată de câteva reflexe ale unei lumini muribunde sau, dimpotrivă, drept lumina încă învăluită și întunecată de primele umbre ale serii.

Astfel, orice eroare clar formulată în societatea creștină este ca înconjurată de o atmosferă a aceleiași erori, dar mai puțin densă, mai rarefiată și mai temperată. Arianismul a avut semi-arianismul său, pelagianismul a avut semi-pelagianismul său, luteranismul brutal a avut jansenismul său, care n-a fost altceva decât un luteranism moderat. Tot astfel, în epoca prezentă, liberalismul radical are în jurul său semi-liberalismul său, care nu este altceva decât secta catolică liberală pe care o studiem aici.

Ceea ce *Syllabus*-ul numește un raționalism moderat este liberalismul fără franchețea crudă a primelor sale principii puse în goliciunea lor și fără oroarea ultimelor sale consecințe; este liberalismul pentru uzul acelora care nu consimt încă să înceteze a părea ori a se crede catolici. Liberalismul este tristul crepuscul al adevărului care începe să se întunece în inteligență sau al ereziei care încă nu i-a luat pe deplin în stăpânire. Observăm într-adevăr că, de obicei, sunt catolici liberali catolicii care încetează puțin câte puțin să mai fie catolici fermi și liberalii puri care, în parte dezamăgiți de erorile lor, n-au pătruns încă deplin în domeniul adevărului integral. Este, pe deasupra, mijlocul subtil și foarte ingenios pe care diavolul îl pune întotdeauna în lucrare pentru a reține în slujba sa un mare număr de oameni care, fără aceasta, ar fi detestat cu adevărat, dacă ar fi cunoscut-o bine, mașinația sa infernală.

Acest mijloc satanic constă în a le îngădui celor despre care vorbim să țină un picior pe terenul adevărului, cu condiția ca celălalt să fie cu totul în tabăra opusă. Astfel, aceia a căror conștiință nu s-a împietrit încă evită salutarile grozăvii ale remușcării; astfel, spiritele fricoase și șovăielnice, care sunt cei mai mulți, evită să se compromită pronunțându-se pe față; astfel, cei abili ajung să figureze, când le convine, pentru câteva clipe, în fiecare tabără, aranjându-se să se arate prieteni și afiliați în fiecare dintre ele. Astfel, în sfârșit, omul poate aplica un paliativ oficial și recunoscut celei mai mari părți a mizeriilor sale, a slăbiciunilor sale și a inconsecvențelor sale.

Poate că această latură a chestiunii pe care o tratăm n-a fost îndeajuns studiată în istoria veche și în istoria contemporană. Dacă ea este partea cea mai puțin nobilă, este prin aceasta însăși și cea mai practică, de vreme ce, din nefericire, trebuie de obicei căutat în ceea ce este mai puțin nobil și mai puțin înalt resortul ascuns al celor mai multe dintre fenomenele omenești. Cât despre noi, ni s-a părut potrivit să dăm aici această indicație, lăsând unor spirite mai abile și mai experimentate grija de a o dezvolta și completa.

IX
Despre o altă distincție importantă, sau despre liberalismul practic și liberalismul speculativ sau doctrinar

Filozofia și teologia învață că există două feluri de ateism, unul doctrinar și speculativ, celălalt practic. Cel dintâi constă în a nega pe față și de-a dreptul existența lui Dumnezeu, pretinzând a anula sau a nesocoti dovezile irefutabile pe care se sprijină acest adevăr. Cel de-al doilea constă în a trăi și a lucra fără a nega existența lui Dumnezeu, dar ca și cum Dumnezeu n-ar exista în realitate. Cei care profesează pe cel dintâi se numesc atei teoretici sau doctrinari, iar cei care trăiesc în cel de-al doilea atei practici: aceștia din urmă sunt cei mai numeroși.

Tot astfel stau lucrurile și cu liberalismul și cu liberalii. Există liberali teoretici și liberali practici. Cei dintâi sunt

dogmatizatorii sectei: filozofi, profesori, deputați sau jurnaliști. Ei învață liberalismul în cărțile lor, în discursurile lor, în articolele lor, prin argumente și prin autorități, în conformitate cu un criteriu raționalist aflat în opoziție deghizată sau vădită cu criteriul revelației dumnezeiești și supranaturale a lui Iisus Hristos.

Liberalii practici formează marea majoritate a grupului; oi ale lui Panurge, care cred cu ochii închiși tot ceea ce spun stăpânii lor sau care, fără a crede, îi urmează docil pe cei ce se fac călăuzele lor și își potrivesc întotdeauna pasul după al lor. Ei nu știu nimic despre principii și sisteme și poate că le-ar detesta pe cele ce li se predică dacă le-ar cunoaște perversitatea. Cu toate acestea, ei nu sunt mai puțin mâinile care lucrează, după cum teoreticienii sunt capetele care conduc. Fără ei, liberalismul n-ar fi ieșit din incinta Academiilor; ei sunt aceia care îi dau viața și mișcarea exterioară. Ei suportă cheltuielile ziarului liberal, votează pentru candidatul liberal, sprijină combinațiile liberale, aclamă reprezentanții liberalismului, îi celebrează sărbătorile și aniversările. Ei constituie materia primă a liberalismului, dispusă să ia orice formă și să fie întrebuințată întotdeauna la orice prostie. Altădată, mulți dintre ei mergeau la liturghie și i-au masacrat pe călugări; mai târziu, asistau la novene și își îndreptau fiii spre cariera ecleziastică, cumpărând în același timp bunurile furate Bisericii. Poate că astăzi recită Rozariul în timp ce votează pentru deputatul partizan al libertății cultelor. Și-au făcut parcă o lege din a trăi cu veacul lor și

cred, sau își închipuie că cred, că toate merg bine astfel. Sunt oare prin aceasta șterse răspunderea și vina lor înaintea lui Dumnezeu? Nu, negreșit, după cum vom vedea mai departe.

Trebuie de asemenea să-i așezăm între liberalii practici pe aceia care, evitând să expună teoria liberală, pe care o știu discreditată în ochii anumitor spirite, nu se străduiesc mai puțin să o susțină în practica de toate zilele, scriind și perorând în chip liberal, propunând și alegând candidații liberali, lăudând și recomandând cărțile și oamenii liberalismului, apreciind întotdeauna evenimentele după criteriul liberal și manifestând în orice împrejurare ura înverșunată pe care o simt împotriva a tot ceea ce tinde să discrediteze sau să slăbească dragul lor liberalism. Astfel este purtarea multor jurnaliști prudenți, pe care cu greu îi poți prinde în flagrant delict de propoziții concret liberale, dar care, cu toate acestea, în tot ce spun și în tot ce tac, nu încetează să lucreze la propaganda blestemată a sectei lor. Dintre toate reptilele liberale, aceștia sunt cele mai veninoase.

X

A fost liberalismul, în orice nuanță și sub orice caracter, condamnat în mod formal de Biserică?

Da, liberalismul, în toate gradele sale și sub toate formele sale, a fost condamnat în mod formal; atât de mult, încât, pe lângă motivele de răutate intrinsecă ce îl fac rău și criminal, are împotriva sa, pentru orice catolic credincios, declarația supremă și definitivă a Bisericii, care l-a judecat astfel și, ca atare, l-a anatemizat. Era cu neputință ca o eroare atât de transcendentală să nu-și aibă locul în catalogul erorilor oficial reprobate. De aceea a fost condamnată în diferite rânduri.

Încă de la apariția sa în Franța, în vremea primei Revoluții, faimoasa Declarație a drepturilor omului, care cuprinde în germene toate nebuniile liberalismului modern, a fost condamnată de Pius al VI-lea.

Mai târziu, această funestă doctrină a fost dezvoltată și acceptată de aproape toate guvernele Europei, chiar și de Principii Suverani, ceea ce este una dintre cele mai cumplite orbiri de care istoria monarhiilor dă pildă; în Spania ea a luat numele de liberalism, sub care astăzi este cunoscută pretutindeni.

A primit această denumire în mijlocul teribilelor lupte care au avut loc între regaliști și constituționali, care se desemnau reciproc prin numele de servili și liberali. Din Spania această denumire s-a întins în toată Europa. Ei bine, în toiul acestei lupte, cu prilejul primelor erori ale lui Lamennais, Grigorie al XVI-lea a publicat enciclica sa *Mirari vos*, care este condamnarea explicită a liberalismului, așa cum era el pe atunci înțeles, învățat și practicat de guvernele constituționale.

Mai târziu, când cu timpul curentul năvălitor al acestor idei deplorabile s-a mărit și, sub impulsul unor inteligențe superioare rătăcite, ele au luat masca catolicismului, Dumnezeu a ridicat Bisericii Sale pe pontiful Pius al IX-lea, care, pe drept cuvânt, va trece în istorie ca biciul liberalismului.

Eroarea liberală sub toate fețele și sub toate nuanțele sale a fost demascată de acest papă. Pentru ca cuvintele sale asupra acestei chestiuni să aibă și mai multă autoritate, Providența a voit ca osândirea repetată a liberalismului să iasă de pe buzele unui Pontif pe care liberalii se complăcuseră, încă de la începutul pontificatului său, să-l prezinte ca aparținându-le.

După el, acestei erori nu-i mai rămâne niciun subterfugiu la care să poată recurge. Numeroasele Breve și Alocuțiuni ale lui Pius al IX-lea au arătat-o poporului creștin așa cum este ea, iar *Syllabus*-ul a pus pe condamnarea ei pecetea cea din urmă. Să vedem conținutul principal al câtorva dintre aceste documente pontificale. Nu vom cita decât un mic număr dintre toate cele pe care le-am putea pune sub ochii cititorului.

La 18 iunie 1871, Pius al IX-lea, răspunzând unei deputații de catolici francezi, le vorbea astfel:

„Ateismul în legi, indiferența în materie de religie și maximele pernicioase numite catolico-liberale sunt, da, ele sunt cu adevărat cauza ruinei Statelor; ele au fost cauza pierderii Franței. Credeți-mă, răul pe care vi-l denunț este mai cumplit decât Revoluția, mai cumplit chiar decât Comuna. Eu am condamnat întotdeauna catolicismul liberal și îl voi condamna încă de patruzeci de ori, dacă va fi nevoie."

În Brevele din 6 martie 1873, adresat președintelui și membrilor cercului Sfântului Ambrozie din Milano, suveranul pontif se exprimă astfel:

„Nu lipsesc oameni care pretind să facă alianță între lumină și întuneric și să asocieze dreptatea cu nelegiuirea, cu ajutorul acelor doctrine numite catolico-liberale care, întemeiate pe principii foarte pernicioase, se arată favorabile intruziunilor puterii seculare în treburile spirituale și îi înclină pe partizanii lor să prețuiască sau, cel puțin, să tolereze legi nedrepte, ca și

cum n-ar fi scris că nimeni nu poate sluji la doi stăpâni. Cei care lucrează astfel sunt în toate privințele mai primejdioși și mai funesti decât vrăjmașii declarați, nu numai pentru că, fără să fie cineva prevenit, poate chiar fără ca ei înșiși să-și dea bine seama, secondează planurile celor răi, ci și pentru că, ținându-se în anumite limite, se înfățișează cu anumite aparențe de probitate și de doctrină sănătoasă, care îi halucinează pe prietenii imprudenți ai concilierii și seduc persoanele onorabile care ar fi combătut eroarea declarată."

În Brevele din 8 mai al aceluiași an, către confederația cercurilor catolice din Belgia, el spune:

„Ceea ce lăudăm mai presus de toate în atât de religioasa voastră întreprindere este aversiunea absolută pe care, după informațiile ce ne-au parvenit, o mărturisiți față de principiile catolico-liberale și voința voastră neînfricată de a le smulge din rădăcină pe cât este cu putință. În adevăr, veți extirpa o rădăcină funestă de discordie și veți contribui cu eficacitate la unirea și întărirea spiritelor, străduindu-vă să combateți această eroare perfidă, mult mai primejdioasă decât o dușmănie declarată, pentru că se ascunde sub vălul specios al zelului și al carității, și silindu-vă cu grijă să-i îndepărtați pe cei simpli de ea. Negreșit, voi, care aderați cu o supunere atât de deplină la toate hotărârile acestui Scaun apostolic și care cunoașteți reprobările repetate ale principiilor liberale, nu aveți nevoie de aceste avertismente."

În Brevele către *La Croix*, ziar din Bruxelles, datat 21 mai 1874, Papa se exprimă astfel: „Nu putem face mai puțin decât să lăudăm planul exprimat în scrisoarea voastră, despre care știm că ziarul vostru îl împlinește pe deplin, anume planul de a publica, răspândi, comenta și întipări în spirite tot ceea ce Sfântul Scaun învață împotriva doctrinelor perverse sau cel puțin false profesate în atâtea locuri, și îndeosebi împotriva liberalismului catolic, înverșunat să împace lumina cu întunericul și adevărul cu eroarea."

La 9 iunie 1873, Pius al IX-lea îi scria președintelui consiliului Asociației catolice din Orléans și, fără a-l numi, descria liberalismul pietist și moderat în termenii următori:

„Deși, riguros vorbind, nu aveți de luptat decât împotriva impietății, poate că nu sunteți amenințați din această parte de primejdii atât de mari ca din partea grupului de prieteni înșelați de această doctrină ambiguă, care, deși respinge ultimele consecințe ale erorilor, le păstrează cu încăpățânare germenii și care, nevrând să îmbrățișeze adevărul în integritatea lui și neîndrăznind totuși să-l părăsească în întregime, se istovește interpretând tradițiile și învățăturile Bisericii, turnându-le în tiparul opiniilor sale private."

Pentru a nu fi nesfârșiți și pentru a nu risca să devenim obositori, ne vom mulțumi să adăugăm câteva pasaje dintr-un alt breviu, cel mai expresiv dintre toate și pe care, pentru acest motiv, nu-l putem omite în conștiință. Este cel adresat episcopului de Quimper, la 28 iulie 1873; Papa spune acolo

următoarele cu privire la adunarea generală a asociațiilor catolice, care tocmai avusese loc în dieceză:

„Negreșit, aceste asociații nu se vor depărta de ascultarea datorată Bisericii, nici din pricina scrierilor, nici din pricina faptelor acelora care le urmăresc cu invectivele și injuriile lor, dar ele ar putea fi împinse pe poteca alunecoasă a erorii de opiniile numite liberale, opinii acceptate de mulți catolici care de altfel sunt cinstiți și evlavioși și care, prin influența însăși pe care le-o dau religia și evlavia lor, pot foarte lesne să cucerească spiritele și să le inducă să profeseze maxime foarte pernicioase. Inculcați, în consecință, venerabile Frate, membrilor acestei catolice adunări că, atunci când am blamat de atâtea ori pe partizanii acestor opinii liberale, nu am avut în vedere pe vrăjmașii declarați ai Bisericii, pe care ar fi fost de prisos să-i denunțăm, ci pe aceia despre care tocmai am vorbit, care păstrează ascuns virusul principiilor liberale pe care le-au supt odată cu laptele. Acest virus îl inoculează cu îndrăzneală în spirite, ca și cum n-ar fi îmbibat de o palpabilă malignitate și ca și cum ar fi tot atât de inofensiv pentru religie pe cât îl cred ei. Astfel răspândesc sămânța acelor tulburări care țin de atâta vreme lumea în revoluție. Să evite deci aceste curse; să se străduiască să-și îndrepte loviturile împotriva acestui perfid vrăjmaș și, negreșit, vor fi bine meritat de la religie și de la patrie."

Prietenii noștri, ca și adversarii noștri, văd deci: Papa spune tot ceea ce se poate spune asupra acestei chestiuni în aceste

diferite breviare și îndeosebi în cel din urmă, pe care trebuie să-l studiem în toate amănuntele sale.

XI
Despre cea din urmă și cea mai solemnă condamnare a liberalismului prin Syllabus

Rezumatând tot ceea ce a fost spus despre liberalism de către Papă în diferite documente, nu putem decât să amintim următoarele și foarte aspre epitete cu care, în diferite ocazii, l-a calificat.

În Brevele său către Monseniorul de Ségur, privitor la atât de cunoscuta sa carte *L'Hommage*, îl numește vrăjmaș perfid; în alocuțiunea sa către episcopul de Nevers, adevărata calamitate actuală; în scrisoarea către Cercul catolic al Sfântului Ambrozie din Milano, un pact între dreptate și nelegiuire; în același document, îl numește mai funest și mai primejdios decât un vrăjmaș declarat; în scrisoarea către episcopul de Quimper, deja citată, un virus ocult; în Brevele către belgieni, o eroare perfidă și insidioasă; într-un alt Breviu către Monseniorul Gaume, o ciumă foarte pernicioasă. Toate aceste

documente pot fi citite în întregime în cartea Monseniorului de Ségur pe care am menționat-o, *Omagiu catolicilor liberali*.

Totuși, liberalismul putea, cu o anumită aparență de rațiune, să recuze autoritatea acestor declarații pontificale, pentru că toate fuseseră făcute în documente cu caracter pur privat. Ereziei îi este întotdeauna proprie sofisticarea și încăpățânarea; ea se agață de toate pretextele și de toate scuzele pentru a eluda o condamnare. Devenise deci necesar un document oficial, public, solemn, cu caracter general, promulgat universal și, prin urmare, definitiv. Biserica nu putea refuza această formală și hotărâtoare rostire a magisteriului său suveran neliniștii fiilor ei. Le-a acordat-o, și aceasta a fost *Syllabus*-ul din 8 decembrie 1864.

Toți bunii catolici l-au primit cu un entuziasm egalat numai de paroxismul de furie cu care l-au salutat liberalii. Cât despre catolicii-liberali, ei au socotit mai prudent să-l lovească pe de lături prin interpretări sofistice. Și unii, și alții au avut dreptate să-i acorde o importanță suverană. *Syllabus*-ul este un catalog oficial al principalelor erori contemporane, sub formă de propoziții concrete, așa cum se întâlnesc în autorii cei mai cunoscuți dintre aceia care le-au propagat. Se găsesc deci acolo, în detaliu, toate acelea care alcătuiesc dogmatismul liberal. Deși liberalismul nu este numit decât într-una singură dintre aceste propoziții, este sigur că cele mai multe dintre erorile puse acolo la stâlpul infamiei sunt erori liberale și că, prin urmare, din condamnarea fiecăreia dintre ele rezultă

condamnarea totală a sistemului. Nu vom face aici decât să le enumerăm pe scurt.

Condamnarea libertății cultelor (propozițiile a 15-a, a 77-a și a 78-a); — a *placet*-ului guvernamental (propozițiile a 20-a și a 28-a); — a dezamortizării (propozițiile a 16-a și a 27-a); — a supremației absolute a Statului (propoziția a 39-a); — a laicismului în învățământul public (propozițiile a 45-a, a 47-a și a 48-a); — a separării Bisericii de Stat (propoziția a 15-a); — a dreptului absolut de a legifera fără Dumnezeu (propoziția a 56-a); — a principiului neintervenției (propoziția a 63-a); — a căsătoriei civile (propozițiile a 73-a și altele); — a libertății presei (propoziția a 79-a); — a sufragiului universal ca izvor al autorității (propoziția a 60-a); — în sfârșit, chiar a numelui de liberalism (propoziția a 80-a).

Mai multe cărți, expunând limpede și pe scurt fiecare dintre aceste propoziții, au fost scrise de atunci încoace; la ele se poate recurge. Dar interpretarea și comentariul cele mai autorizate ale *Syllabus*-ului se datorează acelora care l-au combătut, liberalilor de toate nuanțele, înfățișându-ni-l ca pe vrăjmașul lor cel mai detestat, ca pe simbolul cel mai complet a ceea ce ei numesc clericalism, ultramontanism și reacțiune. Satana, care, oricât de rău ar fi, nu este un nebun, a văzut foarte limpede unde lovea o lovitură atât de bine dată; de aceea a pus pe această operă grandioasă pecetea cea mai autorizată după aceea a lui Dumnezeu, pecetea urii sale nestinse. Să-l credem în această privință pe părintele

minciunii; căci ceea ce el urăște și defăimează primește de aici o garanție sigură și certă a adevărului său.

XII
Despre un lucru care seamănă cu liberalismul și nu este, și despre altul care este liberalismul, deși nu seamănă cu el

Diavolul este un mare maestru în artificii și în înșelăciuni; diplomația lui cea mai abilă constă în a introduce confuzia în idei, iar acest blestemat și-ar pierde jumătate din puterea asupra oamenilor dacă ideile bune sau rele ni s-ar arăta în toată limpezimea și francheța lor. Observați, în treacăt, că a numi diavolului, diavol, nu mai este la modă astăzi, fără îndoială pentru că liberalismul ne-a dat obișnuința de a-l trata pe messire Diavolul cu un anumit respect. Așadar, primul lucru pe care îl face diavolul în vremuri de schismă și erezie este să tulbure și să schimbe sensul propriu al cuvintelor, mijloc infailibil de a falsifica și a tulbura prompt cele mai multe dintre minți.

Acest fapt s-a produs cu arianismul, până într-acolo încât diferiți episcopi de înaltă sfințenie au ajuns să subscrie, la conciliul din Milano, unei formule care îl condamna pe ilustrul Atanasie, ciocanul acestei erezii; și acești prelați ar fi figurat în istorie ca adevărați favorizatori ai acestei erezii, dacă sfântul martir Eusebiu, legat pontifical, n-ar fi venit la timp pentru a elibera din cursele sale ceea ce Breviarul numește simplitatea captivă a câtorva dintre acești naivi bătrâni. Același lucru s-a produs cu pelagianismul și, mai târziu, cu jansenismul; tot astfel se petrec lucrurile și astăzi cu liberalismul.

Pentru unii, liberalismul constă în anumite forme politice; pentru alții, într-un anumit spirit de toleranță și de generozitate opus despotismului și tiraniei; pentru alții, este egalitatea civilă; pentru mulți, un lucru vag și nesigur, care s-ar putea traduce simplu prin opusul oricărui arbitrar guvernamental. Este deci indispensabil să punem din nou aici această întrebare. Ce este liberalismul? Sau, mai bine, ce nu este?

În primul rând, formele politice, de orice natură ar fi ele, chiar dacă le-am presupune cât se poate de democratice ori populare, nu sunt prin ele însele, *ex se*, liberalismul. Fiecare lucru este ceea ce este; formele sunt forme și nimic mai mult. Republică unitară ori federală, democratică, aristocratică sau mixtă, guvernământ reprezentativ ori mixt, cu mai multe ori mai puține prerogative ale puterii regale, adică cu maximum ori minimum de rege pe care se voiește a-l introduce în

amestec; monarhie absolută ori temperată, ereditară ori electivă, nimic din toate acestea nu are prin sine, luați bine seama la aceste cuvinte: prin sine, ceva de-a face cu liberalismul. Aceste guvernăminte pot fi perfect și integral catolice. Dacă ele recunosc, deasupra propriei lor suveranități, suveranitatea lui Dumnezeu; dacă mărturisesc că au primit-o de la El și dacă îi supun exercițiul regulii inviolabile a legii creștine; dacă țin drept indiscutabil în parlamentele lor tot ceea ce este definit de această lege; dacă recunosc drept temelie a dreptului public supremația morală a Bisericii și dreptul ei absolut în toate lucrurile care sunt de competența sa, asemenea guvernăminte sunt cu adevărat catolice, iar ultramontanismul cel mai exigent nu le poate reproșa nimic, pentru că ele sunt cu adevărat ultramontane.

Istoria ne oferă exemplul recunoscut al unor puternice republici foarte fervent catolice. Astfel au fost republica aristocratică a Veneției, astfel republica negustorească a Genovei, astfel sunt în zilele noastre cele ale anumitor cantoane elvețiene. Ca exemplu de monarhii mixte foarte catolice, putem cita atât de glorioasa noastră monarhie a Cataloniei și Aragonului, cea mai democratică și în același timp cea mai catolică din lume în Evul Mediu; vechea monarhie a Castiliei până la casa de Austria; monarhia electivă a Poloniei până la nedreapta dezmembrare a acestui regat religios. A crede că monarhiile sunt prin ele însele, *ex se*, mai religioase decât republicile este o prejudecată. Tocmai cele mai scandaloase exemple de persecuție împotriva

catolicismului au fost date, în vremurile moderne, de monarhii; să citǎm pe aceea a Rusiei și pe aceea a Prusiei.

Un guvern, oricare i-ar fi forma, este catolic dacă constituția sa, legislația sa și politica sa sunt întemeiate pe principii catolice; este liberal dacă își întemeiază constituția, legislația și politica pe principii raționaliste. Nu actul de a legifera, săvârșit de un rege în monarhie, de popor într-o republică, ori de amândoi împreună în formele mixte, constituie natura esențială a unei legislații sau a unei constituții. Ceea ce o constituie este faptul că totul poartă ori nu poartă în ea pecetea neschimbătoare a credinței și este sau nu conform cu ceea ce legea creștină poruncește Statelor ca și indivizilor. După cum, între indivizi, un rege cu purpura sa, un nobil cu blazonul său și un muncitor cu bluza sa pot fi catolici, tot astfel și Statele pot fi catolice, oricare ar fi locul ce li se atribuie în tabloul sinoptic al formelor de guvernământ. În consecință, faptul de a fi liberal ori anti-liberal nu are nimic de-a face cu oroarea firească pe care trebuie să o mărturisească orice om față de arbitrar și tiranie, nici cu dorința egalității civile între toți cetățenii; și cu atât mai puțin cu spiritul de toleranță și de generozitate care, în accepțiunea lor legitimă, sunt virtuți creștine. Și totuși toate acestea, în limbajul anumitor oameni și chiar al anumitor ziare, se numesc liberalism. Iată deci un lucru care are aparențele liberalismului și care în realitate nu este nicidecum liberalism.

Există, dimpotrivă, un lucru care este într-adevăr liberalismul, deși nu-i are aparențele. Să presupuneți o monarhie absolută

precum aceea a Rusiei ori a Turciei, dacă vă place mai mult; ori încă unul dintre acele guverne conservatoare de astăzi, și cel mai conservator ce s-ar putea închipui; să presupuneți că constituția și legislația acestei monarhii ori ale acestui guvern conservator sunt întemeiate pe principiul voinței libere a regelui ori pe acela al voinței libere a majorității conservatoare, în loc de a fi întemeiate pe principiile dreptului catolic, pe indiscutabilitatea credinței ori pe respectul riguros al drepturilor Bisericii; această monarhie și acest guvern conservator sunt perfect liberale și anti-catolice. Fie ca liber-cugetătorul să fie un monarh cu miniștrii săi răspunzători, fie ca el să fie un ministru răspunzător cu corpurile sale legiuitoare: din punctul de vedere al consecințelor, este absolut același lucru. Într-un caz ca și în celălalt, politica merge sub direcția liberului cuget și este, prin urmare, liberală. Fie că intră sau nu intră în planurile sale să pună piedici presei; fie că, sub orice pretext, biciuiește țara; fie că își conduce supușii cu toiag de fier: nenorocita țară supusă ei poate să nu fie liberă, dar va fi cu siguranță liberală. Astfel au fost vechile imperii asiatice, astfel diverse monarhii moderne; astfel va fi, dacă visul domnului de Bismarck se va realiza, imperiul german; astfel este monarhia actuală a Spaniei, a cărei Constituție declară pe rege inviolabil, dar nu și pe Dumnezeu.

Iată deci ceva care, fără a semăna cu liberalismul, este în mod real liberalismul, și anume cel mai rafinat și cel mai primejdios, tocmai pentru că nu-i are aparența.

Se vede de aici cu câtă delicatețe trebuie procedat când se tratează asemenea chestiuni. Este de cea mai mare importanță, înainte de toate, să se definească termenii dezbaterii și să se evite echivocurile care favorizează eroarea mai mult decât orice altceva.

XIII
Note și comentarii asupra doctrinei expuse în capitolul precedent

Am spus că formele de guvernământ democratice ori populare, pure ori mixte, nu sunt liberale prin ele însele, *ex se*, și credem că am demonstrat aceasta îndeajuns. Totuși, ceea ce, vorbind speculativ ori abstract, este un adevăr, nu este în același grad adevărat în practică, adică în ordinea faptelor pe care polemistul catolic trebuie să le aibă întotdeauna și mai ales înaintea ochilor.

Într-adevăr, deși considerate în ele însele aceste forme de guvernământ nu sunt liberale, ele sunt astfel în veacul nostru, dat fiind că revoluția modernă, care nu este altceva decât liberalismul în acțiune, nu ni le înfățișează decât întemeiate pe doctrinele sale eronate. De aceea vulgul, care nu este tare în distincții, califică foarte judicios drept liberalism tot ceea ce astăzi se înfățișează ca reformă democratică în guvernarea națiunilor; pentru că, dacă nu este astfel din punctul de vedere

al esenței înseși a ideilor, este astfel în fapt. Iată de ce părinții noștri dădeau dovadă de un mare tact și de o singulară prudență atunci când respingeau, ca fiind contrară credinței lor, forma de guvernământ constituțională ori reprezentativă și îi preferau monarhia pură, care în ultimele secole a fost guvernământul Spaniei. Un anumit instinct firesc îi făcea pe cei mai puțin prevăzători să înțeleagă că noile forme politice, oricât de inofensive ar fi fost în ele însele, ca forme, le veneau îmbibate de principiul eretic liberal, din care pricină făceau foarte bine numindu-le liberale. De altfel, monarhia pură, care prin sine putea fi foarte nelegiuită și chiar eretică, le apărea ca formă de guvernământ esențialmente catolică, pentru că, de multe veacuri, popoarele nu o cunoscuseră decât pătrunsă de spiritul catolicismului.

Vorbind ideologic, regaliștii noștri se înșelau, așadar, atunci când identificau religia cu vechiul regim politic și socoteau nelegiuite regimurile constituționale; dar nimereau drept, practic vorbind, pentru că, în lumina credinței lor, vedeau ideea liberală ascunsă sub ceea ce li se prezenta ca o pură formă politică indiferentă.

De altfel, corifeii și sectarii partidului liberal au făcut, prin blasfemiile și atentatele lor, tot ce le-a stat în putere pentru ca adevăratul popor să nu poată necunoaște care era, în fond, semnificația odiosului lor steag.

Nu este nici riguros exact că formele politice sunt indiferente pentru religie, deși ea le admite pe toate. Sănătoasa filozofie le

studiază, le analizează și, fără a condamna vreuna, nu încetează totuși a-și arăta preferința pentru acelea care salvgardează cel mai bine principiul autorității întemeiat îndeosebi pe unitate; ceea ce înseamnă a spune că monarhia este, dintre toate formele de guvernământ, cea mai desăvârșită, pentru că, mai mult decât oricare alta, se apropie de guvernarea lui Dumnezeu și a Bisericii; după cum cea mai imperfectă este republica, pentru motivul contrar. Monarhia nu cere virtute decât de la un singur om, republica o cere de la majoritatea cetățenilor. Este deci, vorbind logic, mai greu de realizat idealul republican decât idealul monarhic. Acesta din urmă este mai omenesc decât cel dintâi, pentru că cere mai puțină desăvârșire omenească și se acomodează mai bine ignoranței și viciilor celor mulți.

Dar dintre toate motivele care trebuie să-l țină pe catolicul vremii noastre în gardă împotriva guvernelor de formă populară, cel mai puternic trebuie să fie graba cu care francmasoneria a căutat întotdeauna și pretutindeni să le stabilească. Cu o intuiție minunată, iadul a recunoscut că aceste sisteme de guvernământ erau cei mai buni conducători ai electricității sale și că niciun altul nu-l putea sluji mai bine după dorință. Este deci în afara oricărei îndoieli că un catolic trebuie să privească drept suspect tot ceea ce, din acest punct de vedere, revoluția îi recomandă ca fiind mai potrivit scopurilor sale și, prin urmare, să considere drept liberalism adevărat tot ceea ce ea laudă și recomandă sub numele de liberalism, chiar dacă nu este vorba decât de forme; căci, în

acest caz, formele nu sunt altceva decât vasul ori învelitoarea de care se slujește pentru a-i face să pătrundă până la el contrabanda Satanei.

XIV

Astfel stând lucrurile, este ori nu este îngăduit unui bun catolic să ia în sens bun cuvântul liberalism și se poate el făli că este liberal?

Cerem îngăduința de a transcrie aici în întregime un capitol dintr-un alt opuscule al nostru (*Lucruri ale zilei*), pentru că el răspunde întrebărilor puse în fruntea acestei pagini:

„Dumnezeu să-mi vină în ajutor, iubite cititor, cu aceste mari cuvinte de liberalism și liberal! Ești cu adevărat îndrăgostit de ele, iar dragostea te-a făcut orb ca pe toți îndrăgostiții. Ce neajunsuri poate avea, mă vei întreba, folosirea acestor cuvinte? Ea are atâtea, din punctul meu de vedere, încât ajung să găsesc în ea materie de păcat! Nu te înspăimânta, ci ascultă-mă cu răbdare; mă vei înțelege repede și fără greutate. Este foarte sigur că termenul liberalism înseamnă în Europa, în veacul de față, un lucru suspect, care nu este în întregime

de acord cu adevăratul catolicism. Să nu-mi spui că pun problema în termeni exagerați. Căci trebuie să-mi îngădui că, în accepțiunea obișnuită a cuvântului, liberalismul și catolicismul liberal sunt lucruri reprobate de Pius al IX-lea. Să-i lăsăm deoparte pentru moment pe aceia care, în număr mai mare ori mai mic, pretind că pot continua să profeseze un anumit liberalism, pe care în fond nu vor să-l recunoască drept atare. Dar ceea ce este incontestabil este că curentul liberal în Europa și în America, în clipa în care scriem, este anti-catolic și raționalist. Treceți lumea în revistă: vedeți ce înseamnă partid liberal în Belgia, în Germania, în Anglia, în Olanda, în Austria, în Italia, în republicile hispano-americane și în nouă zecimi din presa spaniolă. Întrebați pe toți ce înseamnă, în limbajul obișnuit, criteriu liberal, curent liberal, atmosferă liberală etc., etc.; vedeți dacă, printre oamenii care se consacră studiilor politice și sociale în Europa și în America, nouăzeci și nouă la sută nu înțeleg prin liberalism purul și francul raționalism aplicat științei sociale.

„În zadar acum tu și câteva zeci de persoane vă încăpățânați să dați un sens de lucru indiferent la ceea ce curentul general a marcat cu pecetea sa ca pe un lucru anti-catolic: nu este mai puțin sigur că uzul, arbitru și judecător suprem în materie de limbaj, stăruie a socoti liberalismul drept un steag ridicat împotriva catolicismului. În consecință, chiar dacă, prin mijlocirea a o mie de distincții, excepții și subtilități, ai ajunge să formezi pentru tine singur un liberalism care să nu aibă nimic contrar credinței, în opinia celor mulți, de îndată ce te

numești liberal, aparții, ca toți ceilalți liberali, marii familii a liberalismului european, așa cum îl înțelege toată lumea. Ziarul tău, dacă îl redactezi ca liberal și îi dai acest nume, va fi, în opinia generală, încă un soldat printre aceia care, sub această deviză, luptă împotriva Bisericii Catolice de-a dreptul ori din flanc. În zadar te vei scuza uneori: aceste scuze și aceste explicații nu le poți da în fiecare zi; ar fi prea obositor. În schimb, trebuie să te slujești în fiecare dintre paragrafele tale de cuvântul liberal. Așadar, în credința comună, nu vei fi decât încă un soldat, militând ca atâția alții sub această deviză și, chiar atunci când, înlăuntrul tău, ai fi tot atât de catolic ca Papa, așa cum se laudă a fi unii liberali, este în afara oricărei îndoieli că vei influența, nu ca catolic, ci ca liberal, mișcarea ideilor și mersul evenimentelor; și chiar fără voia ta, vei fi un satelit, silit să te miști pe orbita generală descrisă de liberalism. Și toate acestea din pricina unui cuvânt! A unui simplu cuvânt! Da, prietene, iată ce câștigi numindu-te liberal și calificându-ți ziarul drept liberal. Fără iluzii! Întrebuințarea acestui cuvânt te face aproape întotdeauna și în mare parte solidar cu tot ceea ce se adăpostește sub umbra lui. Or, ceea ce se adăpostește sub umbra lui o vezi și n-ai putut tăgădui: este curentul raționalist. Așa stând lucrurile, în locul tău, aș face din aceasta un caz de conștiință, anume de a accepta această solidaritate cu vrăjmașii lui Iisus Hristos."

„Să trecem la o altă reflecție:

„Este tot atât de imposibil a pune la îndoială că, printre aceia care citesc ziarele voastre și ascultă convorbirile voastre, puțini

sunt în stare să subtilizeze, așa cum o faceți voi, în distincțiile voastre între liberalism și liberalism. Este deci evident că cei mai mulți vor lua acest termen în sensul său general și vor crede că voi îl întrebuințați astfel. Fără a avea această intenție și chiar împotriva intențiilor voastre, veți obține următorul rezultat: a procura adepți erorii raționaliste.

„Și acum, spuneți-mi, știți ce este scandalul? Știți ce înseamnă a induce pe aproapele în eroare prin cuvinte ambigue? Știți ce înseamnă a semăna îndoială, neîncredere și a zgudui credința celor simpli printr-o alipire mai mult sau mai puțin nejustificată de un cuvânt? Cât despre mine, în calitatea mea de moralist catolic, văd în aceasta materie de păcat și, dacă nu aveți scuza unei suverane bune-credințe ori a vreunei alte împrejurări atenuante, materie de păcat de moarte.

„Ascultați această comparație:

„Știți că în zilele noastre s-a născut o sectă care se numește: Secta vechilor catolici. I-a venit fantezia să-și dea ea însăși acest nume: s-o lăsăm să facă. Să presupunem acum că eu, de pildă, care sunt, prin harul lui Dumnezeu și deși păcătos, catolic și unul dintre cei mai vechi pe deasupra, de vreme ce catolicismul meu datează de la Calvar și de la Cenacolul din Ierusalim, lucruri care urcă foarte departe, să presupun, zic, că întemeiez un ziar mai mult sau mai puțin echivoc și îi dau titlul: Ziar vechi-catolic; va fi acest titlu o minciună? Nu; căci sunt un vechi catolic, în buna accepțiune a termenului. Dar, îmi veți obiecta, de ce să adopți acest titlu cu sonoritate rea,

care este deviza unei schisme? El va da prilej spiritelor puțin atente să creadă că sunteți schismatic și vechilor catolici germani să izbucnească în bucurie, convinși că li s-a născut un nou confrate. De ce să-i scandalizați astfel pe cei simpli? — Întrebuințez această expresie în sens bun! — Fie; dar n-ar fi mai bine să eviți a lăsa să se creadă că o întrebuințezi în sens rău?

„Iată limbajul pe care l-aș ține oricui s-ar încăpățâna să considere încă drept inofensiv titlul de liberal, reprobăt de Papă și pricină de scandal pentru adevărații credincioși. De ce să te împodobești cu titluri care cer explicații? De ce să stârnești bănuieli pe care va trebui să te grăbești să le risipești? De ce să iei loc printre vrăjmași și să le ridici deviza dacă, în fond, ești dintre prieteni?

„Spui că vorbele nu au importanță! Ele au mult mai multă importanță decât îți închipui, prietene. Vorbele sunt fizionomia exterioară a ideilor și nu ignori cât de mult importă, pentru succesul unei cauze, buna ori reaua ei fizionomie. Dacă vorbele n-ar avea nicio importanță, revoluționarii nu s-ar sluji de ele cu atâta grijă pentru a travesti catolicismul; nu l-ar numi la tot ceasul obscurantism, fanatism, teocrație, reacțiune: l-ar numi pur și simplu catolicism și ei înșiși nu s-ar împodobi la fiecare clipă cu vocabulele măgulitoare de libertate, progres, spiritul veacului, drept nou, cucerire intelectuală, civilizație, lumină etc., etc. Ei s-ar numi întotdeauna folosind adevăratul lor nume: Revoluție.

„Întotdeauna a fost astfel: toate ereziile au început prin a fi simple jocuri de cuvinte și au sfârșit prin a deveni lupte sângeroase de idei. Ceva asemănător trebuie să se fi petrecut pe vremea sfântului Pavel sau marele Apostol a avut intuiția lui pentru viitor când, adresându-se lui Timotei, îl îndeamnă să se păzească nu numai de falsa știință (*oppositiones falsi nominis scientiæ*), ci și de simpla noutate a expresiilor (*profanas vocum novitates*). Ce ar spune astăzi Doctorul neamurilor dacă ar vedea catolici împodobindu-se cu epitetul de liberali în opoziție cu catolicii care poartă pur și simplu vechiul nume de familie și rămân surzi la reprobările atât de des repetate, pe care le-a aruncat cu atâta stăruință scaunul apostolic împotriva acestei noutăți profane? Ce ar spune văzându-i adăugând la expresia neschimbată de catolicism acest odios apendice pe care nu l-au cunoscut nici Iisus Hristos, nici Apostolii, nici Părinții, nici Doctorii, niciunul dintre Maeștrii autorizați care alcătuiesc magnificul lanț al tradiției creștine?

„Meditați la toate acestea în clipele voastre lucide, dacă orbirea pasiunii vă mai lasă câteva, și veți recunoaște gravitatea a ceea ce, la prima vedere, vi se pare a nu fi decât o chestiune de cuvinte. Nu, nu puteți fi catolic liber, nu puteți purta acest nume reprobăt, chiar dacă, cu ajutorul unor sofisme subtile, ați ajunge să descoperiți un mijloc secret de a-l împăca cu integritatea credinței. Nu, caritatea creștină vă oprește, acea sfântă caritate pe care o invocați la tot ceasul și care, dacă înțeleg bine, este pentru voi sinonim cu toleranța revoluționară.

„Caritatea vă oprește, pentru că prima condiție a carității este de a nu trăda adevărul, de a nu fi o cursă menită să surprindă buna-credință a fraților voștri mai puțin prevăzători. Nu, prietene, nu, nu vă este îngăduit să vă numiți liberal."

Nu mai avem nimic de spus asupra acestui punct; este rezolvat pentru orice om de bună-credință.

De altfel, liberalii înșiși întrebuințează astăzi mai rar decât odinioară acest calificativ de liberal, atât este de uzat și de discreditat prin mila lui Dumnezeu. Ceea ce se întâlnește mai des sunt oameni care, lepădând în fiecare zi și la fiecare ceas liberalismul, sunt îmbibați de el până în măduva oaselor și nu știu să scrie, să vorbească, să lucreze decât sub inspirația lui: aceștia sunt, în zilele noastre, cei mai de temut.

XV

Foarte simplă observație care va sfârși prin a arăta chestiunea în adevărata ei lumină

Nu înțeleg cum liberalii de bună-credință, dacă mai există unii care să merite încă această îndulcire caritabilă a tristei lor denumiri, nu-și fac în fiecare zi o reflecție pe care eu mi-am făcut-o de o mie de ori: iat-o.

În zilele noastre lumea catolică atașează, cu tot atâta dreptate cât și rațiune, ideea de impietate calificativului de liber-cugetător aplicat unei persoane, unui ziar, unei instituții oarecare. Academie liber-cugetătoare, societate de liber-cugetători, ziar scris sub inspirația liberului cuget sunt expresii odioase care îi fac să li se ridice părul în cap fraților noștri, chiar și acelora care afectează cel mai mult dispreț pentru intratabila intransigență ultramontană.

Și totuși vedeți ce sunt lucrurile și ce ridicolă importanță se atașează în general unor simple cuvinte. Persoanele,

asociațiile, cărțile, guvernele care nu sunt cârmuite, în materie de credință și de morală, de criteriul unic și exclusiv al Bisericii Catolice sunt liberale. Recunosc ele însele că sunt astfel, se cinstesc cu aceasta și nimănui nu-i trece prin minte să se scandalizeze de aceasta, afară de noi, teribilii intransigenți!

Acum schimbați expresia, numiți-i liber-cugetători: îndată ei leapădă epitetul ca pe o calomnie și va trebui să mulțumiți lui Dumnezeu dacă nu vă vor cere socoteală pentru aceasta ca pentru o insultă.

Dar, să vedem, prietenii mei, de ce aceste variații, *cur tam varie*?

N-ați izgonit voi din conștiința voastră, din guvernul vostru, din ziarul vostru ori din academia voastră veto-ul absolut al Bisericii?

N-ați ridicat voi la rangul de criteriu fundamental al ideilor și al hotărârilor voastre rațiunea liberă?

Așadar, pe bună dreptate o spuneți, sunteți liberali și nimeni nu vă va tăgădui acest titlu. Dar să știți: prin aceasta însăși sunteți liber-cugetători, chiar dacă această denumire vă face să roșiți. Orice liberal, la orice grad și de orice nuanță, este *ipso facto* liber-cugetător; și orice liber-cugetător, oricât de odios și de jignitor ar putea fi acest nume din punctul de vedere al convenienței sociale, nu este nimic altceva decât un liberal logic. Aceasta este o doctrină exactă și precisă ca o propoziție

matematică! Este, cum se spune în chip vulgar, o medalie fără revers.

Aplicații practice. Sunteți un catolic mai mult sau mai puțin condescendent ori fals în purtări și, pentru păcatele voastre, aparțineți unui ateneu liberal. Reculegeți-vă o clipă și puneți-vă următoarea întrebare: aș continua să aparțin acestui ateneu dacă mâine s-ar declara public și cu îndrăzneală liber-cugetător?

Ce răspuns vă dictează conștiința și pudoarea? Un răspuns negativ?

Ei bine, atunci dați ordine să vi se șteargă numele din registrul acestui ateneu. Ca catolic nu puteți face parte din el.

Primiți un ziar, îl citiți și, fără scrupul, îl dați să fie citit și de ai voștri, deși se intitulează liberal, vorbește și raționează în consecință. Ați continua să-l primiți dacă s-ar numi *Ziar liber-cugetător*? Sunt convins că nu.

Așadar, închideți-i chiar de acum porțile casei voastre. Acest liberal moderat ori violent nu era de ani de zile nici mai mult, nici mai puțin decât un liber-cugetător.

Ah! de câte prejudecăți ne-am debarasa dacă am reflecta numai puțin la adevăratul sens al cuvintelor! Orice asociație științifică, literară ori filantropică, constituită în mod liberal, este o asociație liber-cugetătoare. Orice guvern organizat în chip liberal este un guvern liber-cugetător. Orice carte sau

ziar scris în chip liberal este un ziar ori o carte de liber-cugetător. A respinge cu dezgust cuvântul și nu lucrul pe care îl reprezintă este o orbire vădită. Să ia aminte acei frați ai noștri a căror conștiință este prea împietrită, prea moale ori prea acomodantă și care consimt fără niciun scrupul să facă parte din cercuri, concursuri literare, redacții, guverne, instituții întemeiate în deplină independență față de magisteriul credinței.

În toate aceste instituții domnește liberalismul și, prin urmare, liberul cuget. Or, niciun catolic nu poate, fără a înceta să fie astfel, să facă parte dintr-un grup liber-cugetător, căci nu o poate face fără a accepta ca al său criteriul liber-cugetător al grupului în chestiune. Deci nu-i este îngăduit nici să aparțină unui grup liberal.

Câți catolici slujesc, cu toate acestea, cu bravură, diavolului, participând la opere de acest fel! Vor fi ei convinși acum de perversitatea liberalismului, convinși de justa oroare cu care un bun catolic trebuie să privească lucrurile liberale, convinși în sfârșit că nimic nu este mai firesc și mai legitim decât intratabila noastră intransigență ultramontană?

XVI
Poate buna-credință să se mai întâlnească astăzi în eroarea liberalismului?

Am vorbit mai sus despre liberalii de bună-credință și mi-am îngăduit să exprim o îndoială asupra întrebării dacă da ori nu există *in rerum natura* vreun tip din această foarte rară familie. Înclin să cred că sunt foarte puțini, căci în zilele noastre eroarea de bună-credință în liberalism, care singură l-ar putea uneori scuza, este aproape imposibilă. Totuși, nu voi nega în chip absolut că s-ar putea produce cutare ori cutare caz excepțional, dar susțin că ar fi, în adevăr, un caz fenomenal.

În toate perioadele istorice în care o erezie a dominat, s-a văzut foarte adesea unul ori mai mulți indivizi, târâți fără voie de torentul năvălitor, devenind părtași ai ereziei, fără altă cauză explicativă a unei asemenea participări la eroare decât o supremă ignoranță.

Trebuie însă să recunoaștem că, dacă a existat vreodată o eroare lipsită de orice aparență care s-o scuze, aceasta este tocmai eroarea liberalismului. Cea mai mare parte a ereziilor care au sfâșiat sânul Bisericii au încercat să se travestească sub înfățișări de pietate afectată, capabile să ascundă originea lor criminală. Jansenișții, mai abili decât oricare dintre predecesorii lor, au izbutit să-și facă un mare număr de adepți, cărora puțin a lipsit ca vulgul orb să nu le acorde onorurile cuvenite numai sfințeniei. Morala lor era rigidă, dogmele lor înfricoșătoare, întreaga înfățișare a persoanei lor ascetică și, într-un fel, iluminată. Să adăugăm că majoritatea vechilor erezii au purtat asupra unor puncte foarte subtile ale dogmei, pe care numai un teolog abil le putea discerne și asupra cărora mulțimea ignorantă era incapabilă, prin ea însăși, să poarte altă judecată decât aceea pe care o primea cu încredere de la aceia pe care îi recunoștea drept maeștrii ei. Printr-o consecință cu totul firească, atunci când superiorul ierarhic al unei dieceze ori al unei provincii cădea în eroare, cea mai mare parte a subordonaților săi, plini de încredere în păstorul lor, cădeau împreună cu el. Aceasta era cu atât mai ușor cu cât dificultatea comunicațiilor cu Roma, în acea epocă, lipsea glasul infailibil al Păstorului universal de un acces ușor la turmă. Difuzarea multor vechi erezii, pe care ne vom îngădui să le numim pur teologice, n-a avut altă cauză. Aceasta explică strigătul de angoasă rostit în secolul al IV-lea de sfântul Ieronim când spunea: *Ingemuit universus orbis se esse arianum.* „Lumea întreagă a gemut văzându-se ariană." Aceasta explică și cum, în mijlocul celor mai mari schisme și al celor mai mari erezii,

precum schisma rusească și erezia engleză, este posibil ca Dumnezeu să posede multe suflete în care rădăcina adevăratei credințe n-a murit, deși, în profesiunea ei exterioară, această credință apare diformă și viciată. Aceste suflete, unite trupului mistic al Bisericii prin botez, sufletului ei prin harul lăuntric sfințitor, pot ajunge împreună cu noi la bucuria împărăției veșnice.

Poate fi oare astfel și cu liberalismul?

La început el s-a înfățișat sub masca unor pure forme politice; dar, încă de la început, această mască a fost atât de transparentă, încât foarte orb era acela care n-a ghicit toată perversitatea ticălosului astfel travestit.

Liberalismul n-a știut să păstreze vălurile de fățărnicie și de pietism cu care câțiva dintre panegiriștii săi l-au acoperit la începuturile lui. Curând le-a sfâșiat și și-a proclamat, prin fulgerări sinistre, originea sa infernală. A jefuit bisericile și mănăstirile, a ucis călugării și preoții, a dezlănțuit orice impietate și și-a descărcat ura sa de osândit până și asupra imaginilor celor mai venerate. A primit îndată sub stindardul său toată drojdia socială; pretutindeni corupția calculată a fost precursorul și introductoarea lui.

Noile dogme pe care le propovăduia și voia să le substituie celor vechi nu aveau nimic abstract ori metafizic; erau fapte brutale, pentru care era de ajuns să ai ochi ca să le vezi și simplu bun-simț ca să le urăști.

Atunci s-a produs un important fenomen, care oferă mult prilej unor serioase meditații.

Poporul simplu, neînvățat, dar cinstit, a fost cel mai refractar la noua doctrină. Marile talente, corupte de filozofism, au fost cele dintâi seduse, pe când bunul-simț firesc al popoarelor a făcut îndată dreptate îndrăzneților reformatori. Aici, ca întotdeauna, este dovedit că puritatea inimii este mai pătrunzătoare decât perspicacitatea inteligenței. Dacă ceea ce tocmai am spus se aplică pe drept liberalismului la zorile sale, ce nu s-ar putea spune despre el astăzi, când atâta lumină s-a făcut asupra odioasei sale dezvoltări?

Niciodată vreo eroare n-a fost lovită de condamnări mai severe, pronunțate deopotrivă de experiență, de istorie și de Biserică. Aceia care refuză să o creadă pe aceasta din urmă ca buni catolici vor trebui, dacă nu sunt lipsiți de cinste firească, să se supună mărturiei celorlalte două.

În mai bine de o sută de ani de domnie asupra Europei, liberalismul și-a dat toate roadele; generația de față le culege pe cele din urmă, care sunt foarte amare și îi tulbură liniștita digestie. Lecția dumnezeiescului Mântuitor, care ne recomandă să judecăm pomul după roadele sale, a găsit rareori o aplicare mai oportună.

Pe de altă parte, nu s-a văzut oare limpede încă de la începutul său care era părerea Bisericii asupra noii reforme sociale? Printre slujitorii ei, unii, este adevărat, au fost târâți la

apostazie de liberalism și aceasta era pentru credincioșii simpli un prim fapt propriu să-i facă să judece o doctrină care făcea asemenea prozeliți. Dar când anume ierarhia catolică, luată în ansamblul ei, n-a fost socotită, cu deplin și întreg temei, ca ostilă liberalismului? Cuvântul de clericalism cu care liberalii au onorat școala cea mai energic opusă doctrinelor lor, ce dovedește el, dacă nu că Biserica învățătoare a fost întotdeauna adversara lor neîmpăcată? Pe cine s-a socotit Papă? Pe cine s-au socotit episcopii, curé-ii și religioșii de orice haină? Pe cine s-au socotit persoanele de evlavie și de purtare regulată? Întotdeauna pe niște clericali, adică pe niște anti-liberali. Cum s-ar putea deci invoca buna-credință într-o chestiune în care curentul ortodox apare atât de vădit distinct de cel care nu este astfel? Așadar, aceia care înțeleg limpede chestiunea îi pot sesiza rațiunile intrinseci, iar aceia care nu o înțeleg au în autoritatea extrinsecă mai mult decât le este necesar pentru a-și forma exact judecata, așa cum trebuie să fie ea în orice bun creștin cu privire la lucrurile ce ating credința. Prin mila lui Dumnezeu, lumina n-a lipsit, dar indocilitatea, interesele bastardate, dorința de a duce o viață ușoară au prisosit. Aici nu este seducția care produce eroarea orbitând mintea prin false lumini, ci seducția care, pângărind inima, întunecă înțelegerea. Să credem deci că, afară de câteva excepții, este nevoie de mari și ingenioase eforturi de caritate pentru a admite în zilele noastre, raționând după adevăratele principii ale moralei, scuza bunei-credințe la un catolic în chestiunea liberalismului.

XVII
Diferitele moduri în care un catolic poate, fără a fi liberal, să se facă părtaș liberalismului

Un catolic poate deveni complice al liberalismului în mai multe chipuri, fără a fi propriu-zis un liberal. Acesta este un punct practic, încă și mai practic decât precedentul și asupra căruia, în vremea de față, conștiința credinciosului trebuie să fie pusă cu grijă în gardă.

Toată lumea știe că există păcate de care ne facem vinovați nu prin adevărată și directă comitere, ci prin pură complicitate și connivență cu autorii lor, complicitate de o asemenea natură încât adesea ajunge să egaleze în gravitate actul criminal săvârșit direct. Se poate deci și se cuvine să aplicăm păcatului liberalismului ceea ce autorii de teologie învață privitor la complicitate.

Intenția noastră este doar să notăm aici, în câteva cuvinte, diferitele moduri în care se poate astăzi, în ceea ce privește liberalismul, deveni vinovat prin complicitate.

1° — Afilierea formală la un partid liberal este cea mai mare complicitate în această materie; abia dacă se distinge de acțiunea directă de care se leagă. Multe spirite, la simpla lumină a înțelegerii lor, văd toată falsitatea doctrinală a liberalismului, îi cunosc proiectele sinistre și au oroare de istoria lui abominabilă. Dar, din tradiție de familie, din uri ereditare, din speranțe personale, din recunoștință pentru binefacerile primite, din teamă de prejudicii viitoare sau, în sfârșit, din orice alt motiv, ei acceptă o poziție în partidul care profesează asemenea doctrine și favorizează asemenea scopuri, îngăduind astfel să fie numărați public printre afiliații care se cinstesc cu acest titlu și lucrează sub steagul lui.

Acești nenorociți sunt cei dintâi complici, marii complici ai tuturor nelegiuirilor partidului lor; chiar dacă nu le cunosc în detaliu, ei sunt adevărații lor coautori și participă la imensa răspundere pe care acestea o atrag.

Așa am văzut în patria noastră adevărați oameni de bine, excelenți părinți de familie, negustori sau meșteșugari onorabili, figurând în rândurile unor partide al căror program cuprinde uzurpări și jafuri, fără nicio justificare posibilă înaintea cinstei omenești.

Ei sunt deci răspunzători înaintea lui Dumnezeu pentru aceste atentate, ca și partidul care s-a făcut vinovat de ele, cu condiția însă ca partidul să nu le considere drept fapte accidentale, ci drept consecința logică a drumului pe care și l-a trasat. Onorabilitatea acestor indivizi nu servește decât la a le face complicitatea și mai gravă, căci este limpede că, dacă un partid n-ar fi compus decât din oameni fără căpătâi, n-ar fi prea mult de temut de la el. Ceea ce este odios este prestigiul dat unui partid rău de persoane relativ bune, care îl onorează și îl recomandă figurând în rândurile lui.

2° — Fără a fi formal afiliat la un partid liberal și chiar declarând sus și tare că nu-i aparține, se contractează totuși complicitatea liberală atunci când i se manifestă simpatii publice, când îi sunt lăudați membrii, când îi sunt apărate și scuzate ziarele sau când i se asistă la sărbători. Rațiunea este evidentă: omul, dacă strălucește cât de puțin prin inteligența sa ori prin poziția sa socială, favorizează foarte mult o idee oarecare, din clipa în care se arată în relații mai mult ori mai puțin amicale cu susținătorii ei. El face mai mult prin prestigiul său personal decât dacă ar da bani, arme sau alt ajutor material; astfel, de pildă, un catolic și mai ales un preot care își onorează cu colaborarea sa un ziar liberal îl favorizează în chip vădit prin prestigiul semnăturii sale, chiar dacă prin ea nu apără partea rea a ziarului, chiar dacă sub aceeași semnătură face publică depărtarea sa de ceea ce este rău în acel ziar. Se spune uneori că acesta este un mijloc de a face să se audă glasul adevărului unui mare număr de cititori care nu l-ar

asculta sub acoperământul unei alte foi; aceasta este adevărat, dar, pe de altă parte, semnătura unui om de bine în coloanele unui ziar rău este de ajuns pentru a-l acredita în ochii cititorilor puțin deprinși să distingă doctrina unui articol de aceea a altuia.

De unde urmează că ceea ce trebuia să facă contrapondere răului sau să-i fie compensație se transformă, pentru generalitatea cititorilor, într-o recomandare efectivă. De câte ori am auzit spunându-se: Ziar rău, acesta? Nu, negreșit, din moment ce cutare colaborează la el.

Astfel raționează vulgul, iar vulgul alcătuiește aproape totalitatea genului omenesc. Din nefericire, o asemenea complicitate este foarte frecventă în zilele noastre.

3° — A vota pentru candidați liberali, chiar când nu se votează pentru ei pentru că sunt astfel, ci din pricina opiniilor lor în economie politică, în administrație etc., etc., înseamnă a se face vinovat de o adevărată complicitate. Căci, chiar dacă acel deputat ar fi de acord cu catolicismul asupra unei chestiuni, este limpede că asupra celorlalte va vorbi și va vota ca un eretic și că se face părtaș ereziilor lui acela care îl pune în stare să scandalizeze țara prin ele.

4° — A te abona la un ziar liberal sau a-l recomanda într-un ziar de sănătoasă doctrină, a deplânge căderea ori suspendarea lui dintr-un fals spirit de camaraderie sau dintr-un sentiment nu mai puțin fals de curtoazie înseamnă a face act de

complicitate. A te abona la un ziar liberal înseamnă a da bani pentru a fomenta liberalismul și, pe deasupra, a-l îndemna prin propriul exemplu pe alt imprudent să-l citească. În plus, înseamnă a procura familiei și prietenilor casei o lectură mai mult ori mai puțin otrăvită. Câte ziare rele ar fi silite să renunțe la pernicioasa și deplorabila lor propagandă dacă n-ar fi susținute de abonați prea naivi! Vom spune același lucru despre locurile comune uzitate între gazetari. Estimabilul nostru confrate; vă dorim numeroși abonați; luăm parte la neplăcerile colegului nostru — clișee întrebuințate când este vorba de apariția ori de suspendarea unei foi liberale.

Această tovărășie nu trebuie să existe între soldați care luptă sub două stindarde atât de opuse ca acelea ale lui Dumnezeu și ale Satanei. Când unul dintre aceste ziare este suspendat ori încetează să apară, trebuie aduse mulțumiri lui Dumnezeu, pentru că dumnezeiasca Sa măreție numără un dușman mai puțin; iar în ziua apariției lui, departe de a-i saluta venirea, trebuie s-o plângem ca pe o calamitate.

5° — A administra, a tipări, a vinde, a distribui, a anunța sau a subvenționa ziare ori cărți liberale, chiar dacă aceasta s-ar face împreună cu altele bune și chiar dacă s-ar face din simplu meșteșug, ca mijloc material de a-ți procura subzistența zilnică, înseamnă încă a păcătui prin complicitate.

6° — Este complicitate din partea părinților de familie, a directorilor spirituali, a șefilor de atelier, a profesorilor și a învățătorilor faptul de a păstra tăcerea când sunt întrebați

asupra acestui subiect sau chiar simplul fapt de a nu se explica asupra acestei chestiuni atunci când sunt obligați să lumineze conștiința subordonaților lor.

7° — Uneori este de asemenea complicitate a tăcea despre bunele și sănătoasele tale convingeri, dând astfel prilej să se creadă că ele sunt rele.

Nu trebuie uitat că în o mie de împrejurări există obligația pentru creștin de a da o mărturie publică adevărului, chiar fără a i se cere aceasta în mod formal.

8° — Este complicitate a cumpăra, fără autorizația Bisericii, bunuri aparținând clerului ori operelor de binefacere, chiar scoase la licitație publică, afară doar dacă aceasta s-ar face pentru a le restitui proprietarului lor legitim. Este complicitate a răscumpăra censuri ori redevențe ecleziastice fără permisiunea adevăratului lor posesor, oricât de lucrativă ar fi operațiunea. Este complicitate a interveni ca agent în asemenea cumpărări și vânzări, a publica anunțurile de licitație, a impune amenzi etc., etc. Toate aceste acte atrag în plus, prin ele însele, obligația de a restitui proporțional cu spolierea.

9° — Este de asemenea complicitate, într-un anumit fel, a-ți împrumuta casa sau a o închiria pentru opere liberale, cum ar fi, de pildă: școli laice, cluburi, birouri de redacție ale ziarelor liberale etc., etc.

10° — Este complicitate a celebra sărbători civice sau religioase în cinstea unor evenimente notoriu liberale ori revoluționare; a asista de bunăvoie la asemenea sărbători; a organiza funeralii patriotice cu caracter mai mult revoluționar decât creștin; a rosti elogii funebre pentru răposați notoriu liberali; a le împodobi mormintele cu coroane și eșarfe etc., etc. Câți imprudenți n-au șovăit în credința lor din aceste diferite pricini!

Noi cuprindem doar în aceste câteva indicații complicitățile cele mai frecvente în această materie. Ele pot varia tot atât de mult cât variază actele vieții omului, al căror număr nesfârșit sfidează orice clasificare.

Doctrina pe care tocmai am stabilit-o este fără îndoială gravă, dar, dacă teologia morală este sigură atunci când este aplicată altor erori și altor crime, de ce n-ar fi tot astfel aplicată erorii care este obiectul actual al cercetării noastre?

XVIII

Semne sau simptome după care se poate recunoaște că o carte, un ziar sau o persoană sunt infectate ori numai atinse de liberalism

În această varietate sau, mai bine zis, în această mulțime de nuanțe și de semitonuri pe care le oferă bizara familie a liberalismului, se descoperă oare semne sau note caracteristice cu ajutorul cărora să fie ușor a distinge pe cel care este liberal de acela care nu este?

Iată încă o altă chestiune foarte practică pentru catolicul vremii noastre, chestiune care se înfățișează când sub o formă, când sub alta și pe care teologul moralist este adesea chemat să o rezolve.

Pentru a-i înlesni soluționarea, vom împărți liberalii, persoane sau scrieri, în trei clase:

1° — Liberali exaltați
2° — Liberali moderați
3° — Liberali impropriu-zis numiți sau numai atinși de liberalism. Să încercăm o descriere semi-fiziologică a fiecăruia dintre aceste tipuri. Este un studiu care nu este lipsit de interes.

Liberalul exaltat se recunoaște mai întâi pentru că nu caută nici să-și nege, nici să-și ascundă perversitatea. El este dușmanul declarat al Papei, al preoților și al tot ceea ce este ecleziastic; este de ajuns ca un lucru să fie sacru pentru ca el să-i stârnească ura sa neîmpăcată.

Printre ziare caută pe cele mai incendiare; votează pentru candidații cei mai pe față nelegiuiți și, din funestul său sistem, acceptă până și consecințele cele mai extreme.

Își face un titlu de glorie din a trăi în afara practicilor religioase și abia dacă le tolerează la soția și la copiii săi; aparține de obicei societăților secrete și moare aproape întotdeauna lipsit de ajutoarele Bisericii.

Liberalul moderat este de obicei tot atât de rău ca cel precedent, dar are mare grijă să nu pară astfel. Bunele maniere și convenințele sociale sunt totul pentru el; în afară de acest punct, restul îl interesează puțin.

A incendia o mănăstire nu i se pare bine, dar a pune mâna pe terenul mănăstirii incendiate i se pare mult mai regulat și mai tolerabil.

Ca o jalnică foaie de bordel să-și vândă blasfemiile în proză, în versuri ori în gravuri cu doi bani exemplarul este un exces pe care l-ar interzice și chiar se plânge că un guvern conservator nu-l interzice; dar să se spună absolut aceleași lucruri într-un stil elegant, într-o carte bine tipărită ori într-o dramă în versuri sonore, mai ales dacă autorul este un academician ori ceva de acest fel, nu mai vede în aceasta niciun inconvenient. La simplul nume de club îl apucă sudorile reci și frigurile, pentru că, zice el, acolo sunt seduse masele și sunt răsturnate temeliile ordinii sociale; dar, după părerea lui, se poate consimți foarte bine la deschiderea unor atenee libere.

Cine ar îndrăzni să condamne discuția științifică a tuturor problemelor sociale? Într-adevăr, o școală fără catehism este o insultă la adresa națiunii catolice care o plătește; dar o Universitate catolică, adică o universitate în întregime supusă catehismului sau, mai exact, criteriului credinței, nu era bună decât pe vremea Inchiziției. Liberalul moderat nu-l urăște pe Papă; doar că blamează anumite pretenții ale Curiei romane și anumite exagerări ale ultramontanismului care nu se potrivesc cu ideile timpului. Iubește preoții, mai ales pe cei luminați, adică pe aceia care gândesc ca el în chip modern; cât despre fanatici și reacționari, îi evită ori îi compătimește. Merge la biserică și, uneori, chiar se apropie de sacramente; dar maxima lui este că, în Biserică, trebuie să trăiești ca un creștin, iar în

afara Bisericii se cuvine să trăiești după veacul în care te-ai născut, fără a te încăpățâna să vâslești împotriva curentului. Navighează astfel între două ape, moare de obicei cu un preot alături și cu biblioteca plină de cărți oprite.

Catolicul numai atins de liberalism se recunoaște prin aceasta: om de bine și de practici sincer religioase, el exală totuși un miros de liberalism prin tot ceea ce spune, scrie ori ține în mâini. Ar putea spune în felul său, asemenea doamnei de Sévigné: „Nu sunt trandafirul, dar m-am apropiat de el și am luat ceva din parfumul lui."

Acest brav om raționează, vorbește și lucrează ca un liberal fără să-și dea seama. Punctul lui forte este caritatea, el este caritatea însăși. Cu ce oroare este plin pentru exagerările presei ultramontane! A-l trata drept rău pe omul care răspândește idei rele înseamnă, în ochii acestui ciudat teolog, a păcătui împotriva Duhului Sfânt. Pentru el nu există decât rătăciți. Nu trebuie nici să reziști, nici să combați; ceea ce trebuie fără încetare să te străduiești a face este să atragi. A înăbuși răul sub prisosul binelui — iată formula lui favorită, citită cândva din întâmplare la Balmes și singurul lucru pe care l-a reținut de la marele filozof catalan. Din Evanghelie citează numai textele cu gust de zahăr și de miere. Înfricoșătoarele invective împotriva fariseismului îi fac, s-ar spune, impresia unor ciudățenii și excese de limbaj la dumnezeiescul Mântuitor. Ceea ce nu-l împiedică să se slujească foarte bine de ele el însuși și foarte aspru împotriva acelor supărători

ultramontani care compromit în fiecare zi, prin lipsa lor de măsură, cauza unei religii în întregime de pace și de iubire.

Împotriva lor, acest om nuanțat de liberalism, de obicei atât de blând, se arată acru și violent.

Împotriva lor zelul lui este amar, polemica lui este acră, caritatea lui este agresivă. Lui i se adresa Părintele Félix, într-un discurs celebru în care, cu privire la acuzațiile al căror obiect era eminentul Louis Veuillot, striga:

„Domnilor, să-i iubim și să-i respectăm până și pe prietenii noștri." Dar nu, omul nostru cu nuanță liberală nu lucrează astfel. El păstrează toate comorile toleranței și ale caritații sale pentru dușmanii jurați ai credinței sale! Ce poate fi mai firesc? Sărmanul om nu vrea oare să-i atragă? În schimb, de pildă, nu are decât sarcasme și o crudă intoleranță pentru cei mai eroici apărători ai aceleiași credințe.

Pe scurt, acest om nuanțat de liberalism n-a putut niciodată să înțeleagă opoziția *per diametrum* despre care vorbește sfântul Ignațiu în *Exercițiile spirituale*. El nu cunoaște altă tactică decât aceea de a ataca prin flanc, tactică ce, în religie, poate fi cea mai comodă, dar nu este nicidecum cea mai hotărâtoare. Ar vrea să învingă, dar cu condiția de a nu răni dușmanul, de a nu-i pricinui nici mortificare, nici supărare. Singurul cuvânt de război îi irită nervii și își dă toate preferințele discuției pașnice. Este pentru cercurile liberale în care se perorează și se deliberează, și nu pentru asociațiile ultramontane în care se

dogmatizează și se blamează... Într-un cuvânt, dacă pe liberalul exaltat și pe liberalul moderat îi recunoaștem după roadele lor, omul cu nuanță liberală se face cunoscut mai ales prin afecțiunile sale.

Aceste trăsături prost conturate, care nu merg până la desen, nici măcar până la schiță, cu atât mai puțin până la un adevărat portret, sunt totuși de ajuns pentru a face să se distingă repede tipurile familiei liberale după diferitele lor grade.

Pentru a rezuma în câteva cuvinte trăsătura cea mai caracteristică a respectivei lor fizionomii, vom spune că liberalul exaltat își răcnește liberalismul, că liberalul moderat îl perorează, iar sărmanul liberal nuanțat îl suspină și îl geme.

„Toți sunt mai răi", cum spunea despre rudele sale ticălosul din povestea populară. Cu toate acestea, trebuie recunoscut că primul este adesea paralizat în acțiunea sa de propria sa furie; că al treilea, de condiție hibridă, este prin natura sa steril și neroditor, în timp ce al doilea este tipul satanic prin excelență; el este, pentru vremea noastră, adevărata cauză a devastărilor liberale.

XIX
Principalele reguli de prudență creștină pe care trebuie să le observe orice bun catolic în raporturile sale cu liberalii

Nu vă înșelați însă, o, cititori! Trebuie, în veacul în care suntem, să trăim cu liberalii exaltați, cu liberalii moderați și cu catolicii nenorocit atinși de liberalism.

Astfel au trăit catolicii cu arienii în secolul al IV-lea, cu pelagienii în al V-lea, cu janseniștii în al XVII-lea. Este imposibil să nu ai anumite raporturi cu ei, pentru că îi întâlnești pretutindeni; în afaceri, în plăceri, în vizite, până și în biserici și chiar uneori în familie. Cum se va purta deci bunul catolic în relațiile sale cu asemenea ciumați? Cum va ajunge să prevină, să evite sau cel puțin să micșoreze riscurile continue de infecție pe care le aleargă?

Este extrem de greu a indica reguli precise pentru fiecare caz, dar se pot da maxime generale de conduită și lăsa în seama

prudenței fiecăruia grija de a le aplica în ceea ce îl privește în mod individual.

Ni se pare că, mai întâi de toate, se cuvine să distingem trei clase de relații posibile între un catolic și liberalism sau, mai bine, între un catolic și un liberal.

Ne exprimăm astfel, pentru că, în practică, ideile nu pot fi considerate ca separate de persoanele care le profesează și le susțin. Liberalismul ideologic real și practic rezidă în instituțiile, persoanele, cărțile și ziarele liberale. Ei bine, se pot presupune trei clase de relații între un catolic și un liberal:

Relații necesare,
Relații utile,
Relații de pură afecțiune și de plăcere.

Relații necesare. — Relațiile necesare sunt impuse fiecăruia de starea și poziția sa particulară: ele nu pot fi evitate.

Astfel sunt acelea care trebuie să existe între tată și fiu, soț și soție, frați și surori, inferiori și superiori, stăpâni și slugi, discipoli și profesori.

Este evident că, dacă un fiu cu bună socotință are nenorocirea de a avea un tată liberal, el nu trebuie pentru aceasta să-l părăsească; nici femeia pe soțul ei, nici fratele pe sora sa, nici ruda pe un membru al familiei sale, afară numai de cazul în care liberalismul acestor persoane ar ajunge să ceară inferiorilor lor respectivi acte esențialmente contrare religiei,

inducându-i la apostazie formală; nu ar fi de ajuns ca el doar să le împiedice libertatea în împlinirea preceptelor Bisericii. Se știe că Biserica nu înțelege niciodată să oblige persoanele de care este vorba aici *sub gravi incommodo*.

În toate aceste cazuri, catolicul trebuie să-și suporte cu răbdare situația penibilă și să se înconjoare de toate precauțiile ce-i stau în putere pentru a evita contagiunea răului exemplu. După cum sfătuiesc toate tratatele despre ocazia apropiată și necesară, el trebuie să-și țină inima ridicată către Dumnezeu, să se roage în fiecare zi pentru propria sa mântuire și pentru nenorocitele victime ale erorii, să fugă pe cât este posibil de convorbirile și discuțiile asupra acestor materii și să nu le accepte decât bine înarmat cu arme ofensive și defensive. Aceste arme îi vor fi furnizate prin lectura cărților și a ziarelor socotite bune de un director prudent. Să contrabalanseze influența persoanelor infectate de aceste erori prin frecventarea altor persoane de știință și de autoritate, în posesia dovedită a doctrinei sănătoase; să asculte de superiorul său în tot ceea ce nu se opune credinței și moralei catolice, dar să-și reînnoiască adesea hotărârea fermă de a refuza ascultarea oricui, în tot ceea ce, direct ori indirect, ar fi în opoziție cu integritatea catolicismului. Într-o asemenea împrejurare, nu trebuie să-și piardă curajul: Dumnezeu, care ne vede susținând lupta, nu ne va refuza ajutoarele de care vom avea nevoie.

Se cuvine să constatăm aici că buni catolici aparținând unor țări liberale și unor familii liberale se disting, când sunt cu adevărat buni, printr-o vigoare și o tărie de spirit deosebite.

Astfel lucrează constant harul: ajutorul său este cu atât mai puternic cu cât trebuința este mai urgentă.

Relații utile. — Există și alte relații care nu sunt absolut indispensabile, dar care sunt astfel din punct de vedere moral, pentru că, fără ele, viața socială, care se sprijină pe un schimb mutual de servicii, este aproape imposibilă. Astfel sunt relațiile comerciale, cele dintre patron și muncitor, dintre meseriaș și clienții săi etc., etc. Dar aici nu există strânsa supunere despre care am vorbit mai sus; prin urmare, se poate lucra cu mai multă independență. Regula fundamentală este de a nu intra în contact cu asemenea oameni mai mult decât cere angrenajul mașinii sociale. Dacă ești comerciant, să n-ai cu ei alte relații decât cele pe care le comportă comerțul; dacă ești slugă, mărginește-te la cele pe care slujba le cere; dacă ești meseriaș, mulțumește-te cu datul și luatul pe care meseria ta îl necesită.

Cu ajutorul acestei reguli și cu condiția să se țină seama de precauțiile recomandate mai sus, se poate trăi fără vătămare pentru credință chiar și în mijlocul unei populații de evrei, fără a uita însă că, în acest caz, nu poate exista nicio rațiune de vasalitate și că independența catolică are datoria să se manifeste adesea pentru a impune respect acelora care pretind s-o anihileze cu nerușinatul lor liberalism. Totuși, dacă s-ar ivi cazul unui arbitrar vădit, ar trebui să fie dezavuat cu toată francheța și să se ridice omul în fața sectarului care ar voi să-l impună, cu toată nobila și ferma simplitate a unui discipol al credinței.

Relații de pură prietenie. — Sunt acelea pe care le legăm și le întreținem din gust și înclinație și pe care le putem rupe liber prin simplul fapt că voim aceasta. Trebuie să evităm orice relație de acest fel cu liberalii, ca pe atâtea primejdii sigure pentru mântuirea noastră. Cuvântul Mântuitorului: *cine iubește primejdia va pieri în ea* își are aici locul său bine marcat. Costă? Ce importă; trebuie ruptă legătura primejdioasă care pune în pericol; și, pentru a ajunge la aceasta, să ne ajutăm de următoarele considerații care, fără îndoială, vor produce în noi convingerea și, în lipsa ei, rușinea. Dacă această persoană ar fi atinsă de un rău contagios, ați frecventa-o? Negreșit că nu. Dacă relațiile voastre cu ea v-ar compromite reputația, le-ați continua? Tot nu. Ați merge s-o vizitați dacă v-ar disprețui familia? Nu, cu siguranță. Ei bine, în această chestiune care atinge onoarea lui Dumnezeu și sănătatea noastră spirituală, să facem ceea ce prudența omenească ne sfătuiește să facem pentru interesul nostru material și pentru onoarea noastră omenească.

Ne amintim, în această privință, că am auzit spunând un personaj astăzi foarte sus așezat în Biserică: „Nimic comun cu liberalii! Nu le frecventați casa, nu le cultivați prietenia." Apostolul sfântul Pavel spusese de altfel deja aceasta despre cei de un neam cu ei: „Să nu vă amestecați cu ei. *Ne commisceamini*." „Nici măcar să nu vă așezați la masa lor. *Cum ejusmodi nec cibum sumere*."

Așadar, oroare, să aveți oroare de erezie, de acest rău mai presus de orice rău!

Primul lucru de făcut într-o țară infectată de ciumă este să te izolezi. Ah! cine ne va da puterea de a stabili astăzi un cordon sanitar absolut între catolici și sectarii liberalismului!

XX
Cât de necesar este să ne păzim de lecturile liberale

Dacă se cuvine a observa față de persoane conduita pe care am indicat-o, este și mai important, lucru care din fericire este mult mai ușor, să o observăm față de lecturi.

Liberalismul este un sistem, precum catolicismul, deși în sens contrar. El are, prin urmare, artele sale, științele sale, literatura sa, economia sa, morala sa, adică un organism în întregime propriu, animat de spiritul său, marcat de pecetea sa și de fizionomia sa. Ereziile cele mai puternice, de pildă arianismul în antichitate și jansenismul în veacurile moderne, prezentau aceeași particularitate.

Există deci nu numai ziare liberale, ci și cărți liberale sau nuanțate de liberalism; ele chiar abundă și este trist să trebuiască a o spune: generația actuală se hrănește în principal cu ele și, din această pricină, atâtea persoane sunt, fără să știe și fără să-și dea seama, nenorocite victime ale contagiunii.

Ce reguli să trasăm pentru acest caz? Reguli analoage sau aproape identice cu acelea pe care le-am indicat pentru persoane. Recitiți ceea ce s-a spus, cu o clipă mai înainte, relativ la indivizi, și aplicați-l cărților. Nu este un lucru greu și va avea avantajul de a evita cititorilor noștri, ca și nouă înșine, plictiseala repetițiilor.

Ne vom mărgini aici la o singură recomandare, care, de altfel, se raportează în chip special la chestiunea cărților. Ea este că trebuie să ne păzim de a ne răspândi în elogii asupra cărților liberale, oricare le-ar putea fi meritul științific sau literar, afară numai dacă aceste elogii nu sunt însoțite de mari rezerve și nu țin seama de reprobarea pe care o merită pentru spiritul și savoarea lor liberală.

Să ne oprim puțin asupra acestui punct. Mulți catolici, prea naivi, chiar și în jurnalismul catolic, vor să fie socotiți imparțiali și să-și dea o pojghiță de știință întotdeauna măgulitoare. De aceea bat toba mare și sună din trompeta faimei în favoarea oricărei opere științifice sau literare care vine din tabăra liberală. Lucrând astfel, nădăjduiesc să dovedească faptul că pentru catolici nu este greu să recunoască meritul oriunde s-ar afla el; li se pare că acesta este un mijloc de a atrage la sine pe vrăjmaș; nenorocit sistem de atracție care ne face să jucăm la cine pierde câștigă, de vreme ce, pe nesimțite, noi suntem aceia atrași. Este, în sfârșit, un mod de a da dovadă de un remarcabil spirit de echitate, fără a se expune niciunui pericol.

Ce durere am simțit, cu câteva luni în urmă, citind într-un ziar catolic fervent elogii peste elogii la adresa unui poet celebru care, din ură față de Biserică, a scris poeme precum: *Viziunea fratelui Martin* și *Ultima lamentație a lordului Byron*! Ce importă că meritul său literar este mare ori nu, dacă el slujește la pierderea sufletelor pe care noi trebuie să le mântuim? Tot atât ar valora să-i fim recunoscători banditului pentru strălucirea sabiei cu care ne atacă ori pentru damaschinurile care împodobesc pușca cu care trage asupra noastră. Ereziei învăluită în farmecele amăgitoare ale unei poezii bogate este de o mie de ori mai primejdioasă decât erezia îmbrăcată în silogisme scolastice, aride și obositoare. Istoria ne-o învață: marea propagandă eretică a aproape tuturor veacurilor a fost puternic ajutată de versuri sonore. Arienii și-au avut poeții lor de propagandă; și luteranii i-au avut pe ai lor, printre care mulți, împreună cu Erasmus al lor, se lăudau a fi eleganți umaniști. Cât despre școala jansenistă, a lui Arnauld, a lui Nicole și a lui Pascal, nu este nevoie să spunem că a fost în chip esențial literară. Oricine știe căreia i-a datorat Voltaire începutul și durata înfricoșătoarei sale popularități. Cum ar fi deci cu putință ca noi, catolicii, să ne facem complici acestor sirene ale iadului? Ce! am contribui noi să le dăm nume și renume! Le-am ajuta să fascineze și să corupă tineretul! Acela care citește în ziarele noastre că cutare sau cutare poet este un poet admirabil, deși liberal, fuge la librar, cumpără producțiile acestui poet admirabil, deși liberal; le devorează cu aviditate, deși liberal, și și le asimilează până într-acolo încât își otrăvește tot sângele și, în cele din urmă,

ajunge tot atât de liberal ca poetul său favorit. Câte inteligențe și câte inimi n-au fost pierdute de nenorocitul Espronceda! Câte de nelegiuitul Larra! Câte, aproape în zilele noastre, de deplorabilul Becquer! Fără a mai vorbi de cei vii, pe care ne-ar fi, vai!, atât de ușor să-i citățm cu zecile. De ce să facem Revoluției serviciul de a-i trâmbița gloriile ei funeste? În ce scop? Ca să părem imparțiali? Nu, imparțialitatea nu este îngăduită atunci când se întoarce în ofensă adusă adevărului ale cărui drepturi sunt imprescriptibile. O femeie de moravuri rele este infamă, oricât de frumoasă ar fi, și este cu atât mai primejdioasă cu cât este mai frumoasă. Oare din recunoștință? Nu, pentru că liberalii, mai prudenți decât noi, nu recomandă operele noastre, deși ele sunt, din punctul de vedere al frumosului, la fel de remarcabile ca ale lor.

Dimpotrivă, ei nu caută decât să le discrediteze prin critică ori să le îngroape prin tăcere.

Sfântul Ignațiu de Loyola, după cum povestește ilustrul său istoric, părintele Ribadeneira, era atât de sever în această privință, încât n-a îngăduit niciodată în clasele sale explicarea vreuneia dintre operele lui Erasmus din Rotterdam, faimosul umanist al timpului său. Dădea drept motiv faptul că, dacă un mare număr dintre scrierile elegante ale acestui autor nu tratau despre religie, cea mai mare parte dintre ele aveau totuși o savoare protestantă.

Vom intercala aici un magnific fragment din părintele Faber, care nu va fi acuzat că este neînvățat, despre cei doi iluștri compatrioți ai săi, Milton și Byron.

Marele scriitor englez se exprimă astfel într-una dintre scrisorile sale: „Nu-mi pot explica această stranie anomalie a oamenilor din lume care îi citează cu laudă pe oameni precum Milton și Byron, mărturisind totodată că îl iubesc pe Hristos și că își pun în El toate nădejdile de mântuire. Dacă se iubește pe Hristos și Biserica, de ce să fie lăudați în societate aceia care blasfemiază pe unul și pe cealaltă? Se vorbește, se tună împotriva necurăției atât de odioase în ochii lui Dumnezeu și se înalță în slăvi un autor a cărui viață și ale cărui opere sunt saturate de acest viciu. Nu pot înțelege această distincție între om și poet, între pasajele pure și pasajele impure. Dacă cineva insultă obiectul iubirii mele, îmi este cu neputință să primesc de la el mângâiere ori plăcere și nu pot concepe ca o iubire fierbinte și delicată pentru Domnul nostru să se complăcă în operele vrăjmașilor Lui. Inteligența admite distincții, inima nu le admite. Milton, blestemată fie amintirea blasfemiatorului!, a petrecut o mare parte a vieții sale scriind împotriva dumnezeirii Mântuitorului meu, singura mea nădejde și singura mea iubire. Acest gând mă exasperează! Byron, călcând în picioare îndatoririle patriotului și toate afecțiunile firești, s-a coborât rușinos până la a îmbrăca crima și necredința într-o somptuoasă podoabă de versuri. Monstrul care l-a pus, îndrăznesc oare să o scriu?, pe Iisus Hristos la același nivel cu Jupiter și Mahomed nu este pentru mine decât

o fiară sălbatică, chiar și în pasajele sale cele mai pure, și niciodată nu m-am căit că am aruncat în foc o splendidă ediție a operelor sale în patru volume, pe când mă aflam la Oxford. Anglia nu are nevoie de Milton! Și cum ar avea țara mea nevoie de o politică, de un merit, de un talent ori de orice alt lucru blestemat de Dumnezeu? Cum ar binecuvânta Tatăl veșnic spiritul și opera aceluia care a renegat, a ridiculizat și a blasfemiat dumnezeirea Fiului Său? *Si quis non amat Dominum Nostrum Jesum Christum, sit anathema*, astfel vorbea sfântul Pavel."

Iată în ce termeni se exprima ilustrul catolic englez, care este una dintre cele mai mari figuri literare ale Angliei moderne, și este bine de notat aici că pasajul citat a fost scris înaintea abjurării complete a părintelui Faber. Astfel s-au exprimat întotdeauna sănătoasa intransigență catolică și adevăratul simț al credinței.

Sunt uluit când mă gândesc la numărul discuțiilor și polemicilor care au avut loc asupra chestiunii dacă educația clasică, întemeiată pe studiul autorilor greci și latini, atenuată în efectele sale de depărtarea veacurilor, de deosebirea ideilor și de diversitatea limbilor, convenea ori nu tineretului, în timp ce aproape nimic nu s-a scris încă asupra veninului de moarte al educației revoluționare, pe care mulți catolici o dau sau o lasă să fie dată fără scrupul copiilor lor.

XXI
Despre sănătoasa intransigență catolică opusă falsei carități liberale

Intransigență! Intransigență! Aud o parte dintre cititorii mei, mai mult ori mai puțin atinși de liberalism, scoțând aceste strigăte după lectura capitolului precedent. Ce manieră puțin creștină de a rezolva chestiunea, spun ei. Liberalii sunt ori nu sunt aproapele nostru ca și ceilalți oameni? Cu asemenea idei unde am ajunge? Este oare cu putință să se recomande cu o asemenea impudență disprețul față de caritate!

„Iată-ne în sfârșit aici!", vom striga noi la rândul nostru. Ah! ni se aruncă necontenit în față pretinsa noastră lipsă de caritate. Ei bine! fiindcă așa stau lucrurile, vom răspunde limpede acestei imputări, care este, pentru mai mulți, în această materie, marele cal de bătaie. Dacă nu este acesta, cel puțin servește drept parapet vrăjmașilor noștri și, cum spune foarte spiritual un autor, silește gentil caritatea să slujească drept baricadă împotriva adevărului.

Dar mai întâi ce înseamnă cuvântul caritate?

Teologia catolică ne dă definiția sa prin organul cel mai autorizat al propagandei populare, catehismul, atât de plin de înțelepciune și de filozofie. Iată această definiție: Caritatea este o virtute supranaturală care ne înclină să-l iubim pe Dumnezeu mai presus de orice lucru și pe aproapele ca pe noi înșine pentru iubirea lui Dumnezeu. Așadar, după Dumnezeu, trebuie să iubim pe aproapele ca pe noi înșine și aceasta nu într-un chip oarecare, ci pentru iubirea lui Dumnezeu și din ascultare față de legea Lui. Și acum, ce înseamnă a iubi? *Amare est velle bonum*, răspunde filozofia. „A iubi înseamnă a voi binele celui pe care îl iubești." Cui poruncește caritatea să-i voim binele? Aproapelui, adică nu cutărui ori cutărui om numai, ci tuturor oamenilor. Și care este acest bine pe care trebuie să-l voim, pentru ca din aceasta să rezulte adevărata iubire? Mai întâi, binele suprem, care este binele supranatural; imediat după el, bunurile ordinii naturale, care nu sunt incompatibile cu acesta. Toate acestea se rezumă în expresia: „pentru iubirea lui Dumnezeu" și în alte mii de expresii cu același sens.

De aici urmează că se poate iubi pe aproapele, bine și mult, chiar neplăcându-i, contrazicându-l, pricinuindu-i o pagubă materială și chiar, în anumite ocazii, lipsindu-l de viață. Totul se reduce, în fond, la a cerceta dacă, în cazul în care îi displaci, îl contrazici ori îl umilești, o faci ori nu pentru propriul său bine, pentru binele altuia ale cărui drepturi sunt superioare alor sale sau pur și simplu pentru mai marele serviciu al lui Dumnezeu.

1° — Pentru binele său. — Dacă este dovedit că, neplăcând aproapelui, ofensându-l, se lucrează pentru binele său, este limpede că el este iubit, chiar și în contrarierea și dezgusturile ce i se impun. De pildă: îl iubim pe bolnav arzându-l cu cauterul ori tăindu-i mădularul cangrenat; îl iubim pe omul rău corectându-l prin reprimare ori pedeapsă etc., etc. Toate acestea sunt caritate și caritate desăvârșită.

2° — Pentru binele altuia ale cărui drepturi sunt superioare. — Este adesea necesar să displaci unei persoane nu pentru propriul său bine, ci pentru a-l izbăvi pe altul de răul pe care i-l pricinuiește. Atunci este o obligație de caritate să-l aperi pe cel atacat împotriva violenței nedrepte a agresorului și i se poate face agresorului atâta rău cât cere apărarea celui atacat. Așa se întâmplă atunci când se ucide un tâlhar prins cu un călător. În acest caz, a-l ucide pe agresorul nedrept, a-l răni, a-l reduce în orice alt chip la neputință înseamnă a face un adevărat act de caritate.

3° — Pentru slujirea datorată lui Dumnezeu. — Binele tuturor bunurilor este slava dumnezeiască, după cum Dumnezeu este, pentru orice om, aproapele tuturor aproapelui. În consecință, iubirea datorată omului ca aproape trebuie întotdeauna subordonată aceleia pe care toți i-o datorăm Domnului nostru comun. Pentru iubirea Lui, așadar, și pentru slujirea Lui, dacă este necesar, trebuie să displacem oamenilor, să-i rănim și chiar, tot dacă este necesar, să-i ucidem. Luați bine seama la toată importanța parantezelor: „dacă este necesar"; ele indică limpede singurul caz în care

slujirea lui Dumnezeu cere asemenea jertfe. După cum, într-un război drept, oamenii se rănesc și se ucid pentru slujirea patriei, tot astfel ei se pot răni și ucide pentru slujirea lui Dumnezeu. Tot astfel încă, precum se poate, în conformitate cu legea, executa oameni pentru încălcările lor ale codului omenesc, tot astfel se are dreptul, într-o societate organizată catolicește, să se facă dreptate oamenilor vinovați de încălcări ale codului dumnezeiesc, în acele articole ale lui obligatorii în forul exterior. Astfel se află justificată, fie spus în treacăt, atât de blestemata Inchiziție. Toate aceste acte, bineînțeles când sunt drepte și necesare, sunt acte virtuoase și pot fi poruncite de caritate.

Liberalismul modern nu înțelege astfel lucrurile și în aceasta greșește. De aici vine că își face și le dă adepților săi o noțiune falsă a caritații. Prin apostrofele și acuzațiile sale banale de intoleranță și de intransigență, necontenit reînnoite, el îi derutează până și pe catolicii foarte fermi. Formula noastră, a noastră, este însă foarte limpede și foarte concretă. Iat-o: suverana intransigență catolică nu este altceva decât suverana caritate catolică. Această caritate se exercită față de aproapele atunci când, în propriul lui interes, îl vădește, îl umilește, îl ofensează și îl pedepsește. Ea se exercită față de un terț atunci când, pentru a-l izbăvi de eroare și de contagiunea ei, îi demască pe autorii și favorizatorii ei, numindu-i pe numele lor adevărat, răi, perverși, dându-i urii și disprețului, denunțându-i excreației comune și, dacă este posibil, zelului autorității sociale însărcinate să-i reprime și să-i pedepsească.

Ea se exercită în sfârșit față de Dumnezeu atunci când, pentru slava și slujirea Lui, devine necesar să se impună tăcere tuturor considerațiilor omenești, să se treacă peste toate marginile, să se calce în picioare orice respect omenesc, să se rănească toate interesele, să se expună propria viață și toate viețile a căror jertfă ar fi necesară pentru dobândirea unui scop atât de înalt.

Toate acestea sunt pură intransigență în adevărata iubire și, prin urmare, suverană caritate. Tipurile acestei intransigențe sunt eroii cei mai sublimi ai carității, așa cum o înțelege adevărata religie. Și pentru că astăzi sunt puțini adevărați intransigenți, sunt și puțini oameni cu adevărat caritabili. Caritatea liberală, la modă în prezent, este condescendentă, afectuoasă, chiar tandră în formă, dar în fond nu este decât disprețul esențial al adevăratelor bunuri ale omului, al intereselor supreme ale adevărului și ale lui Dumnezeu.

XXII
Despre caritate în ceea ce se numește formele polemicii și dacă liberalii au dreptate în această privință împotriva apologeților creștini

Totuși, nu acesta este terenul pe care liberalismul ține înainte de toate să dea bătălia; el știe prea bine că, în discuția principiilor, ar avea de suferit o înfrângere fără leac. El preferă să-i acuze necontenit pe catolici că pun puțină caritate în formele propagandei lor. Tocmai aici, după cum am spus, încearcă de obicei să prindă teren împotriva noastră anumiți catolici, buni în fond, dar atinși de liberalism.

Să vedem ce este de spus asupra acestui punct. Catolici fiind, avem dreptate și aici ca în toate celelalte, în timp ce liberalii nu au nici măcar umbra ei. Să ne oprim, spre a ne convinge de aceasta, la următoarele considerații.

1° — Catolicul poate să-și numească pe față adversarul liberal, dacă într-adevăr este astfel; nimeni nu va pune aceasta la îndoială. Dacă un autor, un ziarist, un deputat face dovadă de liberalism și nu-și ascunde preferințele liberale, cum i s-ar putea face injurie numindu-l liberal? *Si palam res est, repetitio injuria non est*: „a spune ceea ce știe toată lumea nu este injurie." Cu atât mai mult, a spune despre aproapele ceea ce el însuși spune despre sine în orice clipă nu-l poate ofensa pe bună dreptate. Și totuși câți liberali, mai ales din grupul celor pașnici și moderați, socotesc injurioase expresiile de liberal și prieten al liberalilor pe care li le adresează un adversar catolic.

2° — Dat fiind că liberalismul este un lucru rău, a-i numi răi pe apărătorii publici și conștienți ai liberalismului nu este o lipsă de caritate.

Aceasta înseamnă, în fond, a aplica cazului de față legea dreptății uzitată în toate veacurile. Noi, catolicii de astăzi, nu inovăm nimic în această privință. Ne ținem de practica constantă a antichității. Propagatorii și favorizatorii ereziilor au fost întotdeauna numiți eretici, asemenea autorilor lor. Și, pentru că erezia a fost întotdeauna socotită în Biserică drept unul dintre relele cele mai grave, Biserica i-a numit întotdeauna răi și vicleni pe favorizatorii și propagatorii ei. Parcurgeți colecția autorilor ecleziastici și veți vedea acolo cum i-au tratat apostolii pe primii ereziarhi, cum i-au imitat sfinții Părinți, controversiștii moderni și însăși Biserica în limbajul ei oficial. Nu este deci nicio greșeală împotriva carității a numi răul rău, răi pe autorii, favorizatorii și

discipolii răului, nelegiuire, scelerateţe, perversitate ansamblul faptelor, cuvintelor şi scrierilor lor. Lupul a fost întotdeauna numit pur şi simplu lup şi nimeni n-a crezut vreodată, numindu-l astfel, că face vreun rău turmei şi stăpânului ei.

3° — Dacă propaganda binelui şi necesitatea de a ataca răul cer întrebuinţarea unor termeni puţin mai aspri împotriva erorilor şi a corifeilor lor cunoscuţi, această întrebuinţare nu are nimic contrar caritătii. Aceasta este un corolar ori o consecinţă a principiului demonstrat mai sus. Răul trebuie făcut detestabil şi odios. Or, acest rezultat nu se obţine fără a arăta primejdiile răului, fără a spune cât este el de pervers, de urâcios şi de vrednic de dispreţ. Arta oratorică creştină din toate veacurile autorizează întrebuinţarea celor mai violente figuri de retorică împotriva impietăţii. În scrierile marilor atleţi ai creştinismului, întrebuinţarea ironiei, a imprecaţiei, a excreaţiei, a epitetelor zdrobitoare este continuă. Aici singura lege trebuie să fie oportunitatea şi adevărul.

Mai există încă o altă justificare a acestei întrebuinţări.

Propaganda şi apologetica populară, ele sunt întotdeauna populare atunci când sunt religioase, nu pot păstra formele elegante şi temperate ale academiei şi ale şcolii. Pentru a convinge poporul, trebuie să i se vorbească inimii şi imaginaţiei sale, care nu pot fi atinse decât printr-un limbaj colorat, arzător, pătimaş. A fi pătimaş nu este condamnabil atunci când eşti astfel din sfântul zel al adevărului.

Pretinsele violențe ale gazetăriei ultramontane moderne sunt cu mult inferioare nu numai acelora ale gazetăriei liberale, dar sunt încă justificate de fiecare pagină a operelor marilor noștri polemiști catolici din cele mai bune epoci, lucru ușor de verificat.

Sfântul Ioan Botezătorul a început prin a-i numi pe farisei: „rasă de vipere". Iisus Hristos, Domnul nostru, le aruncă epitetele de „fățarnici, morminte văruite, neam viclean și adulter" fără să creadă prin aceasta că murdărește sfințenia prea blândei Sale predici. Sfântul Pavel spunea despre schismaticii din Creta că erau „mincinoși, fiare rele, pântecoși leneși". Același apostol îl numește pe vrăjitorul Elimas „amăgitor, om plin de fraudă și de viclenie, fiu al diavolului, vrăjmaș al oricărui adevăr și al oricărei dreptăți".

Dacă deschidem colecția operelor Părinților, întâlnim pretutindeni trăsături de această natură. Ei le-au întrebuințat fără ezitare, la fiecare pas, în necontenita lor polemică cu ereticii. Să ne mărginim să citățm numai câțiva dintre cei mai de seamă. Sfântul Ieronim, discutând cu ereticul Vigilanțiu, îi aruncă în față vechea sa profesiune de cârciumar. „Încă din cea dintâi copilărie, îi spune el, ai învățat altceva decât teologia și te-ai dat altor studii. A verifica în același timp valoarea monedelor și pe aceea a textelor Scripturii, a gusta vinurile și a poseda sensul profocilor și apostolilor nu sunt, desigur, lucruri din care același om să poată ieși cu cinste." Este ușor să-ți dai seama de predilecția sfântului controversist pentru acest fel de a-și discredita adversarul. Cu alt prilej, atacându-l pe același

Vigilanțiu, care nega excelența fecioriei și a postului, îl întreabă cu veselia sa obișnuită dacă vorbește astfel „ca să nu aducă vreo atingere vânzării cârciumii sale". Mare Dumnezeule! ce strigăte ar fi scos un critic liberal dacă unul dintre controversiștii noștri ar fi scris astfel împotriva unui eretic al zilelor noastre!

Ce vom spune despre sfântul Ioan Gură de Aur? Faimoasa sa invectivă împotriva lui Eutropiu nu este comparabilă, din punctul de vedere al caracterului personal și agresiv, decât cu cele mai crude invective ale lui Cicero împotriva lui Catilina ori împotriva lui Verres. Dulcele sfânt Bernard nu era, desigur, de miere când era vorba de vrăjmașii credinței. Adresându-se lui Arnaud de Brescia, marele agitator liberal al vremii sale, îl numește de-a dreptul „amăgitor, vas de injurii, scorpion, lup crud".

Pașnicul sfânt Toma de Aquino uită calmul recilor sale silogisme pentru a lansa împotriva adversarului său Guillaume de Saint-Amour și a discipolilor acestuia următoarele apostrofe violente: „dușmani ai lui Dumnezeu, slujitori ai diavolului, mădulare ale Anticristului, ignoranți, perverși, lepădați". Nici ilustrul Louis Veuillot n-a spus atâtea! Seraficul sfânt Bonaventura, atât de plin de blândețe, întrebuințează împotriva lui Gérald epitetele de „neobrăzat, calomniator, duh de răutate, nelegiuit, nerușinat, ignorant, impostor, făcător de rele, perfid și nesăbuit". În vremurile moderne vedem apărând încântătoarea figură a sfântului Francisc de Sales, a cărui delicată finețe și admirabilă blândețe l-au făcut să fie numit

imaginea vie a Mântuitorului. Credeți oare că a avut menajamente față de ereticii timpului și țării sale? Nicidecum! Le-a iertat injuriile, i-a copleșit cu binefaceri, a mers până la a salva viața acelora care atentaseră la a sa, până la a spune unuia dintre adversarii săi: „Dacă mi-ați smulge un ochi, n-aș înceta cu celălalt să vă privesc ca pe un frate"; dar cu vrăjmașii credinței nu păstra nicio măsură, nicio considerație. Întrebat de un catolic doritor să știe dacă este îngăduit a vorbi rău despre un eretic care răspândește doctrine rele, a răspuns: „Da, puteți, cu condiția să vă țineți de exacta adevăr, de ceea ce știți despre purtarea sa rea, prezentând ceea ce este îndoielnic ca îndoielnic și după gradul mai mare ori mai mic al îndoielii pe care îl veți avea în această privință."

În *Introducerea la viața devotă*, carte atât de prețioasă și de populară, el se exprimă și mai limpede: „Vrăjmașii declarați ai lui Dumnezeu și ai Bisericii, îi spune el Filoteei, trebuie blamați și cenzurați cu toată puterea posibilă. Caritatea obligă a striga lupul atunci când un lup s-a strecurat în mijlocul turmei și chiar oriunde ar fi întâlnit."

Va fi deci oare necesar să ținem un curs practic de retorică și de critică literară spre uzul vrăjmașilor noștri? În fond, tocmai am spus tot ceea ce este adevărat în chestiunea atât de des reluată a formelor agresive întrebuințate de scriitorii ultramontani, adică, în limba vulgară, de adevărații catolici. Caritatea ne oprește să facem altuia ceea ce, în chip rațional, n-am vrea să ni se facă nouă înșine. Luați bine seama la adverbul „în chip rațional"; el cuprinde toată esența chestiunii.

Deosebirea esențială care există între modul nostru de a vedea și al liberalilor asupra acestui subiect constă în aceea că ei îi consideră pe apostolii erorii drept simpli cetățeni liberi, care își folosesc deplinul lor drept atunci când opinează în materie de religie altfel decât noi. În consecință, ei se cred datori să respecte opinia fiecăruia și să nu-i contrazică decât în termenii unei discuții libere. Noi însă, dimpotrivă, vedem în ei pe vrăjmașii declarați ai credinței pe care suntem obligați să o apărăm. Nu vedem în erorile lor opinii libere, ci erezii formale și vinovate, așa cum ne învață legea lui Dumnezeu. De aceea, un mare istoric catolic a spus pe bună dreptate vrăjmașilor catolicismului: „Vă faceți infami prin faptele voastre și eu voi sfârși prin a vă acoperi de infamie prin scrierile mele." În același fel, legea celor Douăsprezece Table poruncea generațiilor virile ale primelor timpuri ale Romei: *Adversus hostem æterna auctoritas esto*, ceea ce se poate traduce astfel: „Față de vrăjmaș, niciun sfert."

XXIII
Se cuvine oare, combatând eroarea, să fie combătută și discreditată persoana care o susține?

Fie și războiul împotriva doctrinelor abstracte, vor spune unii. Dar se cuvine oare a combate eroarea, oricât de evidentă ar fi ea, coborându-te și înverșunându-te asupra persoanei acelora care o susțin?"

Iată răspunsul nostru. Da, foarte adesea se cuvine și nu numai că se cuvine, ci chiar este indispensabil și vrednic de merit înaintea lui Dumnezeu și a societății ca lucrurile să stea astfel. Această afirmație rezultă din cele expuse mai înainte; totuși voim să o tratăm aici *ex professo*, atât de mare este importanța ei.

Apologeților catolici nu li se cruță acuzația că fac personalități și, atunci când liberalii atinși de liberalism au aruncat această acuzație în capul unuia dintre ai noștri, li se pare că nu mai

rămâne nimic de lămurit pentru condamnarea lui. Se înșală însă, da, cu adevărat se înșală. Trebuie combătute și discreditate ideile nesănătoase și, în plus, trebuie inspirate mulțimii pe care aceste idei caută s-o seducă și s-o recruteze ura, disprețul și oroarea față de ele.

După cum ideile nu se susțin în niciun caz prin ele însele, tot astfel ele nu se răspândesc și nu se propagă prin simplul lor fapt; reduse la ele însele, n-ar putea produce tot răul de care suferă societatea. Ele sunt asemenea săgeților și gloanțelor care n-ar răni pe nimeni dacă n-ar fi aruncate cu arcul sau cu pușca.

Așadar, pe arcaș și pe pușcaș trebuie să-l vizeze mai întâi acela care voiește să pună capăt tirului lor ucigător. Orice alt mod de a război va fi liberal, cât se va voi, dar nu va avea bun-simț.

Autorii și propagatorii doctrinelor eretice sunt soldați cu arme încărcate de proiectile otrăvite. Armele lor sunt cartea, ziarul, discursul public, influența personală. Este oare de ajuns să te ferești la dreapta ori la stânga pentru a evita loviturile? Nu; primul lucru de făcut, cel mai eficace, este să-l scoți din luptă pe trăgător.

Prin urmare, se cuvine să fie înlăturată orice autoritate și orice credit cărții, ziarului și discursului vrăjmașului, dar se cuvine, în anumite cazuri, să se facă același lucru și cu persoana lui, da, cu persoana lui, care este neîndoielnic elementul principal al luptei, după cum artileristul este elementul principal al

artileriei, iar nu bomba, praful de pușcă și tunul. Este deci licit, în anumite cazuri, să fie făcute cunoscute în public infamiile lui, să-i fie ridiculizate obiceiurile, să-i fie târât numele prin noroi. Da, cititorule, aceasta este îngăduit, îngăduit în proză, în versuri, în caricatură, pe ton serios sau glumeț, prin toate mijloacele și procedeele pe care viitorul le va putea născoci. Important este numai să nu fie pusă minciuna în slujba dreptății. Aceasta nu; sub niciun pretext nu poate fi atins adevărul, nici măcar cu o iotă. Dar, fără a ieși din strictele lui margini, se poate ține minte și pune în folos această vorbă a lui Crétineau-Joly: Adevărul este singura caritate îngăduită istoriei; s-ar putea chiar adăuga: și apărării religioase și sociale.

Părinții pe care i-am citat deja oferă dovada acestei teze. Însăși titlurile operelor lor spun cu glas tare că, în luptele lor cu ereziile, cele dintâi lovituri au fost îndreptate împotriva ereziarhilor. Operele sfântului Augustin poartă aproape toate în frunte numele autorului ereziei pe care o combat: *Contra Fortunatum Manichœum*; *Adversus Adamanctum*; *Contra Felicem*; *Contra Secundinum*; *Quis fuerit Petilianus*; *De gestis Pelagii*; *Quis fuerit Julianus* etc. În așa fel încât cea mai mare parte a polemicii marelui Doctor a fost personală, agresivă, biografică, ca să spunem așa, tot atât de mult cât doctrinală, luptând trup la trup cu ereticul nu mai puțin decât cu erezia. Ceea ce spunem despre sfântul Augustin am putea spune despre toți sfinții Părinți.

De unde a scos deci liberalismul această nouă obligație de a nu combate eroarea decât făcând abstracție de persoane și

risipindu-le zâmbete și lingușiri? Să se țină ei, în această privință, de tradiția creștină și să ne lase pe noi, ultramontanii, să apărăm credința așa cum a fost ea întotdeauna apărată în Biserica lui Dumnezeu.

Fie ca sabia polemistului catolic să rănească, să rănească, să meargă drept la inimă! Aceasta este singura manieră reală și eficace de a lupta.

XXIV
Răspuns la o obiecție, gravă la prima vedere, împotriva doctrinei din cele două capitole precedente

O dificultate foarte gravă, la prima vedere, poate fi opusă de adversarii noștri doctrinei stabilite în cele două capitole precedente. Ni se pare bine, înainte de a merge mai departe, să curățim drumul nostru de scrupule ori de alte obstacole de acest fel care i-ar face anevoioasă parcurgerea.

Papa, se spune, și aceasta este sigur, a recomandat de mai multe ori ziariștilor catolici blândețea, moderația, respectul carității în formele polemicii. El voiește să fie evitate manierele agresive, epitetele denigratoare și personalizările injurioase. Or, se va adăuga, doctrina pe care tocmai ați expus-o este diametral opusă recomandărilor pontificale.

Cu ajutorul lui Dumnezeu, vom demonstra că nu există nicio contradicție între indicațiile noastre și înțeleptele sfaturi ale

Papei. Ne va fi chiar, foarte fericit, foarte ușor să dăm dovada evidentă a acestui lucru.

Către cine s-a adresat sfântul nostru Părinte Papa în repetatele sale îndemnuri?

Întotdeauna presei catolice, întotdeauna ziariștilor catolici, și presupunându-i vrednici de acest nume. În consecință, este de cea din urmă evidență că, dând aceste sfaturi de moderație și de blândețe, sfântul Părinte se adresa unor catolici care tratau, cu alți catolici, chestiuni libere, iar nu unor catolici care susțin împotriva unor anti-catolici declarați aspra luptă a credinței.

Este mai presus de orice îndoială că sfântul Părinte nu a făcut aluzie la neîncetatele bătălii dintre catolici și liberali, căci, prin însuși faptul că catolicismul este adevărul iar liberalismul erezia, luptele duse între reprezentanții lor trebuie numite, în bună logică, bătălii între catolici și eretici.

Este foarte sigur că Papa a voit ca sfaturile sale să aibă aplicație numai în certurile noastre de familie, din nefericire prea dese, și că n-a pretins să ne facă să luptăm împotriva veșnicilor vrăjmași ai Bisericii și ai credinței cu arme bontite, tocite, suficiente cel mult în dueluri și turniruri.

În consecință, nu există nicio contradicție între doctrina pe care am expus-o și cea cuprinsă în brevele și alocuțiunile Sanctității Sale, întrucât, în bună logică, opoziția trebuie să fie *ejusdem, de eodem et secundum idem*, ceea ce nu are loc aici. Și

cum s-ar putea interpreta exact altfel cuvântul Papei? Este o regulă de sănătoasă exegeză că un pasaj din Sfintele Scripturi trebuie luat în sens literal de fiecare dată când sensul nu se află în opoziție cu contextul; nu se recurge la sensul liber sau figurat decât atunci când această opoziție se ivește. Între această regulă și aceea care trebuie urmată în interpretarea documentelor pontificale există o mare analogie.

Se poate oare presupune Papa în contradicție cu întreaga tradiție catolică de la Iisus Hristos până în zilele noastre?

Este oare admisibil ca stilul și procedeele celor mai celebri apologeți și controversiști ai Bisericii, de la sfântul Pavel până la sfântul Francisc de Sales, să fie condamnate dintr-o trăsătură de condei?

Este evident că nu; căci, dacă ar trebui înțelese sfaturile de calm și moderație date de Papă în sensul pe care li-l atribuie, pentru nevoile cauzei sale, criteriul liberal, ar fi nu mai puțin evident că da. Prin urmare, singura concluzie admisibilă este că sfaturile Papei, pe care orice bun catolic trebuie să le considere drept porunci, nu se adresează polemicilor dintre catolici și vrăjmașii catolicismului, precum liberalii, ci polemicilor dintre buni catolici aflați în dezacord. Nu, prin chiar bunul-simț, nu poate fi altfel. Niciodată, în nicio luptă, căpitanul nu le-a interzis soldaților săi să-și rănească prea grav adversarii; niciodată nu le-a recomandat să se folosească față de ei de blândețe și să-i copleșească de menajamente și atenții.

Războiul este război și niciodată nu s-a făcut altfel decât pricinuind pagubă. Ar fi socotit trădător acela care, în mijlocul învălmășelii, ar parcurge rândurile combatanților strigând: „Aveți grijă să nu-i displăceți vrăjmașului! Luați aminte! Nu-l loviți în inimă!"

Ce să mai spunem? Papa Pius al IX-lea ne-a dat el însuși explicația autentică a sfintelor sale cuvinte și ne-a arătat în ce fel trebuie aplicate sfaturile sale de moderație și de blândețe. Într-o împrejurare memorabilă, el îi numește demoni pe sectarii Comunei și mai răi decât acești demoni pe sectarii catolicismului liberal. Această frază căzută de pe buzele atât de pline de blândețe ale Papei a făcut înconjurul lumii și a rămas întipărită pe fruntea liberalismului ca un stigmat de veșnică execrație. Cine se va mai teme acum să împingă prea departe asprimea calificativelor?

Cuvintele din enciclica *Cum multa*, de care impietatea liberală a abuzat atât împotriva celor mai fermi catolici, sunt chiar cuvintele prin care sfântul nostru Părinte Papa Leon al XIII-lea îi îndeamnă pe catolicii care scriu să evite tonul violenței în apărarea drepturilor sacre ale Bisericii și să recurgă, de preferință, la arme mai demne de moderație, în așa fel încât greutatea argumentelor, mai curând decât asprimea și violența stilului, să dea victoria scriitorului. Este limpede că sfântul Părinte nu înțelege aici să vorbească decât despre polemicile dintre catolici și catolici asupra celor mai bune mijloace de a sluji cauza lor comună și nicidecum să supună acestei reguli polemicile catolicilor cu vrăjmașii declarați ai

catolicismului, precum sunt sectarii formali și conștienți ai liberalismului.

Dovada sare în ochi oricui aruncă o privire asupra textului pasajului citat din această admirabilă enciclică.

Papa o încheie îndemnând la cea mai mare unire asociațiile și indivizii catolici și, după ce pune în lumină avantajele acestei uniri atât de dorite, arată ca mijlocul cel mai eficace de a o păstra tocmai moderația de limbaj despre care tocmai am vorbit.

Iată, de altfel, dedus din cele ce preced, un argument fără replică.

Papa recomandă blândețea în limbaj scriitorilor catolici, pentru ca ea să-i ajute să păstreze pacea și unirea reciprocă. Această pace și această unire reciprocă Papa nu le poate voi, în chip evident, decât între catolici și catolici, iar nu între catolici și vrăjmașii catolicismului. Așadar, moderația și blândețea pe care Papa le recomandă scriitorilor catolici se raportează numai la polemicile catolicilor cu catolicii și nicidecum la cele ale catolicilor cu sectarii erorii liberale.

Mai limpede:

Papa cere această moderație și acest calm ca mijloc de a ajunge la unire, ca scop. Acest mijloc, prin urmare, trebuie să primească propriul său caracter chiar de la scopul la care este rânduit. Or, acest scop este pur și simplu unirea. Între cine?

Între catolici și vrăjmașii catolicismului? Ar fi absurd, *quia absurdum*. Ea nu-și poate avea rațiunea de a fi decât între catolici și catolici, îi privește numai pe aceștia din urmă și nu poate fi înțeleasă într-o altă sferă, nici aplicată acolo.

XXV
Confirmarea celor spuse printr-un articol foarte conștiincios din La Civiltà Cattolica

Ne îndoim foarte mult că ar fi cu putință să se scape de argumentul ce urmează, pentru că, în adevăr, nu lasă nicio ușă de ieșire. Totuși, fiindcă chestiunea este de cea mai înaltă importanță și, în timpurile din urmă, a fost obiectul unei controverse aprinse, autoritatea noastră personală este prea mică pentru a tranșa această chestiune printr-o judecată definitivă și cerem cititorilor noștri îngăduința de a reproduce, în favoarea doctrinei noastre, un vot de mai mare greutate, ca să nu spunem de o competență la fel de necontestată pe cât este de incontestabilă: acela al *La Civiltà Cattolica*, cel dintâi ziar religios din lume, nu pentru că ar fi oficial în redactarea sa, ci pentru că este astfel în originea sa. El a fost, într-adevăr, întemeiat printr-un breviu special al lui Pius al IX-lea și încredințat de el părinților din Societatea lui Iisus. Acest ziar,

ale cărui articole, când sub o formă serioasă, când sub una satirică, nu lasă nicio clipă de răgaz liberalismului italian, s-a văzut de multe ori reproșat pentru lipsa sa de caritate de către liberali. Ca răspuns la aceste omilii fariseice asupra măsurii și carității, *La Civiltà Cattolica* a publicat un articol magnific, tot atât de plin de umor pe cât este de plin de adâncă filozofie. Îl vom reproduce pentru mângâierea liberalilor noștri și pentru deziluzionarea atâtor sărmani catolici atinși de liberalism care, făcând cor cu ei, se scandalizează în orice ceas de pretinsa noastră lipsă de moderație și o anatematizează cu orice prilej. Acest articol poartă titlul: „Puțină caritate!" Iată-l:

„De Maistre spune că Biserica și papii n-au cerut niciodată pentru cauza lor nimic mai mult decât adevărul și dreptatea. Cu totul dimpotrivă, liberalii, prin chiar faptul, fără îndoială, al respectuoasei groaze pe care o mărturisesc în chip firesc față de adevăr și mai ales față de dreptate, ne cer în orice ceas: caritatea.

„Sunt mai bine de doisprezece ani de când, din partea noastră, asistăm la acest curios spectacol dat de liberalii italieni. Ei nu încetează nicio clipă să cerșească cu lacrimi caritatea noastră. Devin insuportabili, își pierd orice pudoare; cu brațele în cruce, în proză, în versuri, în broșurile lor, în ziarele lor, în scrisorile lor publice și private, anonime și pseudonime, direct sau indirect, ne imploră să exercităm față de ei caritatea, pentru iubirea lui Dumnezeu. Ne conjură să nu ne mai îngăduim a-l face pe aproapele să râdă pe seama lor și să nu ne mai dedăm la un examen atât de detaliat, atât de minuțios al

sublimelor lor scrieri, să nu ne mai încăpățânăm să scoatem la lumină glorioasele lor isprăvi, să ne închidem ochii și urechile la greșelile lor, la solecismele lor, la minciunile lor, la calomniile lor, la mistificările lor; într-un cuvânt, să-i lăsăm să trăiască în pace.

„În definitiv, caritatea este caritatea! Că liberalii nu au deloc caritate, este atât de firesc încât se poate foarte bine explica; dar că scriitori precum cei ai *Civiltății Cattolice* nu fac uz de ea, iată, desigur, o cu totul altă afacere. Din totdeauna liberalii au detestat cerșetoria publică până într-acolo încât au interzis-o în multe țări sub pedeapsa închisorii; de aceea, printr-o dreaptă pedeapsă a lui Dumnezeu, ei se văd reduși să devină cerșetori publici, cerând în numele cerului, întocmai ca acei ticăloși reacționari... puțină caritate!...

„Liberalii au imitat, prin această edificatoare convertire la iubirea de cerșetorie, o altă convertire nu mai puțin celebră și nu mai puțin edificatoare, aceea a unui bogat avar la virtutea milosteniei. Numitul avar, asistând odată la predică, a auzit o îndemnare foarte călduroasă la practica milosteniei și a fost atât de mișcat de ea încât s-a socotit cu adevărat convertit. Într-adevăr, era atât de extraordinar de atins de predică, încât spunea la ieșirea din biserică: Este imposibil ca acești buni creștini, care au auzit-o, să nu-mi dea de acum înainte din când în când ceva din caritate. Tot astfel stau lucrurile și cu uimitorii noștri liberatri. După ce au demonstrat, fiecare după măsura puterilor sale, prin faptele și scrierile lor, că au pentru caritate o iubire egală cu aceea pe care diavolul o mărturisește

pentru apa sfințită, când aud vorbindu-se despre ea, își amintesc deodată că există în lume un lucru care se numește virtutea carității și care ar putea, în anumite ocazii, să le fie folositor. Îndată se arată nebunește îndrăgostiți de iubire pentru ea și merg cerând-o cu strigăte mari Papei, episcopilor, clerului, religioșilor, ziariștilor, tuturor... chiar și redactorilor de la *Civiltà*! Este curios să urmărești toate bunele motive pe care le pun înainte în favoarea lor!"

„Dacă ar fi să-i credem, ei nu vorbesc astfel deloc în interesul lor propriu. Mare Dumnezeu, nu! Dacă vorbesc astfel, este în interesul prea sfintei noastre religii, pe care o poartă în cel mai lăuntric al inimii lor și care are atât de mult de suferit de pe urma modului nostru atât de puțin caritabil de a o apăra! Ei vorbesc în interesul reacționarilor înșiși și în chip special, cine ar crede?, în interesul nostru propriu, în interesul redactorilor de la *Civiltà Cattolica*!

„Ce necesitate vă împinge să intrați în aceste certuri? ne spun ei pe un ton confidențial. N-aveți destule ostilități de suportat? Fiți toleranți și adversarii voștri vor fi și ei astfel cu voi. Ce câștigați făcând această tristă meserie de câine care își petrece viața lătrând la hoț? Dacă, în cele din urmă, sunteți bătuți, zdrobiți în lovituri, pe cine să învinuiți, dacă nu pe voi înșivă și pe această neîmblânzită înverșunare pe care o aveți de a căuta ciomăgeli?

„Fel înțelept și dezinteresat de a raționa, al cărui singur defect este acela de a semăna în chip ciudat cu acela pe care

comisarul de poliție îl recomandă lui Renzo Tramaglino în romanul *Logodnicii*, atunci când încearcă să-l ducă la închisoare prin persuasiune, temându-se ca, dacă ar folosi forța, tânărul să nu opună rezistență. Crede-mă, îi spunea el lui Renzo, am deprinderea unor asemenea treburi; mergi încetișor și drept înainte, fără să te întorci nici într-o parte, nici în cealaltă și fără să te bage cineva în seamă. Astfel, nimeni nu ne va lua în seamă, nimeni nu va bănui nimic și îți vei păstra cinstea neatinsă. Dar aici Manzoni observă că Renzo nu dădea nicio crezare tuturor acestor frumoase motive. El nu putea crede nici în marele interes pe care comisarul îl purta cinstei și reputației sale, nici în sinceritatea intențiilor pe care le avea de a-i face un serviciu și pe care le afișa. Singurul rezultat al acestor îndemnuri a fost deci acela de a-l întări în hotărârea de a ține o purtare cu totul opusă celei care i se sfătuia.

„Această hotărâre, ca să spunem adevărul, suntem foarte ispitiți să o luăm și noi; căci, în adevăr, nu ajungem să ne convingem că răul, mic sau mare, pe care l-am putea pricinui religiei, ar importa câtuși de puțin liberalilor, nici că ei își dau atâta osteneală în interesul nostru. Suntem, dimpotrivă, încredințați că, dacă liberalii ar crede cu adevărat modul nostru de a lucra prejudiciabil religiei ori nouă înșine, s-ar păzi nu numai să ne-o spună, ci ne-ar și încuraja la aceasta prin aplauzele lor. Ne închipuim chiar că zelul pe care îl afișează față de noi și rugămințile repetate de a ne modifica stilul pe care ni le adresează sunt semnul cel mai limpede că religia nu are nimic

de suferit aici din pricina procedeelor noastre și, pe deasupra, că scrierile noastre au câțiva cititori, ceea ce, pentru scriitor, nu încetează a fi întotdeauna o mică mângâiere. Cât despre interesul nostru și principiul utilitar, deși liberalii au trecut întotdeauna, pe bună dreptate, drept maeștri ai acestuia din urmă și au meritat reputația de a-l fi aplicat în orice împrejurare mult mai mult spre folosul lor decât al nostru, trebuie să ne îngăduie a crede, așa cum am crezut până în ziua de astăzi, că în orice controversă asupra felului nostru de a scrie împotriva lor, noi nu suntem cei mai de plâns și nici religia.

„Prin urmare, de vreme ce, pe de o parte, ne-am făcut cunoscută umila noastră părere și, pe de alta, fiindcă motivele pe care le-am putea numi intrinseci și independente de principiul utilitar, invocate de liberali în favoarea lor și împotriva modului nostru de a scrie, au fost de multe ori respinse în seriile anterioare ale *Civiltății Cattolice*, ce ne mai rămâne aici de făcut? Nimic altceva decât să dăm politicos afară pe acești cerșetori de nouă speță, sfătuindu-i ca pe viitor să-și facă meseria de avocat în propria lor cauză mai cu îndemânare decât o făceau slujbașii de poliție ai secolului al șaptesprezecelea cu Renzo.

„Dar, fiindcă mai mulți dintre ei continuă să cerșească și, de curând, au publicat la Perugia un opuscule intitulat: *Ce este partidul zis catolic?*, pe care l-au consacrat în întregime cerând *Civiltății Cattolice* puțină caritate, nu va fi inutil ca, începând această a cincea serie, să opunem încă o dată vechilor obiecții

vechile răspunsuri. Aceasta va fi, în fapt, o mare caritate; nu, desigur, aceea pe care liberalii o imploră de la noi, ci alta foarte meritorie: caritatea de a-i asculta cu răbdare pentru a suta oară.

„De altfel, tonul umil și plângător cu care, de câtva timp, ne roagă să le facem milostenia unei mici caritați nu merită mai puțin."

XXVI
Continuarea frumoasei și zdrobitoarei citații din *La Civiltà Cattolica*

Faimosul articol din *La Civiltà Cattolica* și citația noastră, foarte oportună, continuă în acești termeni:

„Dacă liberalii ne cer adevărata caritate care li se potrivește, singura pe care o putem și trebuie să le-o acordăm ca redactori ai *Civiltății Cattolice*, suntem atât de departe de a voi să le-o refuzăm, încât credem chiar că le-am dăruit-o din belșug până în ceasul de față, dacă nu în măsura nevoii lor, cel puțin în aceea a mijloacelor noastre.

„Liberalii comit un intolerabil abuz de cuvinte spunând că nu folosim caritatea față de ei. Caritatea, una în principiul ei, este multiplă și variată în operele ei. De foarte multe ori, tatăl care își lovește aspru copilul se folosește față de el de tot atâta caritate ca acela care îl acoperă cu sărutări. Ba chiar se poate, și cel mai adesea se întâmplă, ca acea caritate a tatălui care își

sărută fiul să fie inferioară aceleia a tatălui care îl pedepsește. Noi îi lovim pe liberali, acest lucru nu poate fi tăgăduit, și îi lovim foarte des, numai cu vorbe, firește, dar cine va putea deduce din acest fapt că nu-i iubim și că nu avem pentru ei nicio caritate? Acest reproș s-ar adresa mai drept acelora care, în ciuda prescripțiilor carității, interpretează rău intențiile aproapelui. În ceea ce ne privește, tot ceea ce liberalii ar putea spune este că caritatea noastră față de ei nu este caritatea pe care ei și-o doresc; dar aceasta nu încetează a fi caritate și încă una mare. De altfel, ei sunt cei care ne cer caritatea; noi suntem cei care le-o dăm gratis; ar face deci foarte înțelept să-și amintească de vechiul proverb: «Calului dăruit nu-i cerceta dacă frâul este aurit».

„Caritatea pe care ar vrea-o ei de la noi ar fi să-i lăudăm, să-i admirăm, să-i sprijinim sau, cel puțin, să-i lăsăm să lucreze după bunul lor plac. Noi, dimpotrivă, nu voim să le facem altă caritate decât aceea de a-i interpela, de a-i mustra, de a-i îndemna prin o mie de mijloace să iasă de pe calea lor rea. Când spun o minciună, seamănă o calomnie ori jefuiesc bunurile altuia, liberalii ar vrea să ne vadă ascunzând aceste mici păcate veniale și multe altele la fel sub mantia carității. Noi însă, dimpotrivă, îi apostrofăm în față drept hoți, impostori, calomniatori, exercitând astfel față de ei cea mai aleasă dintre toate caritățile, aceea care constă în a nu linguși și a nu înșela persoanele cărora le vrei binele. Când le scapă vreo neatenție gramaticală, ortografică, sintactică ori pur și simplu logică, ne roagă să închidem ochii asupra ei; plâng, se tânguie

și, dacă le-o atragem atenția în public, se plâng de lipsa noastră de caritate. Noi, dimpotrivă, împlinim față de ei o faptă bună, silindu-i să pipăie cu propriile lor mâini un lucru pe care n-ar trebui să-l ignore, anume că nu numai că nu sunt niște maeștri, așa cum își închipuie, ci abia niște elevi mediocri. Prin acest mijloc contribuim, după puterile noastre, la cultivarea artelor frumoase în Italia și la exercițiul smereniei creștine în inima liberalilor care, după cum se știe, au cea mai mare nevoie de ea.

„Domnii liberali ar vrea mai ales să fie luați întotdeauna foarte în serios, estimați, veneraţi, curtați și tratați ca niște personaje importante. S-ar resemna foarte bine să fie combătuți, dar cu condiția să se facă aceasta cu pălăria în mână, cu spinarea încovoiată, cu capul plecat smerit și respectuos. De aici vin plângerile lor atunci când, uneori, sunt luați în râs, adică atunci când se râde de ei. De ei! părinții patriei, adevăraţii italieni, Italia însăși! cum au obiceiul să se numească pe scurt! A cui este vina dacă aceste pretenții sunt atât de ridicole încât l-ar face să izbucnească în râs chiar și pe Heraclit?

„Ei bine! să vorbim limpede: trebuie oare, pentru a le face pe plac, să ne petrecem viața înăbușind cea mai firească pornire de a râde? A ne lăsa să râdem atunci când ne este imposibil să facem altfel este de asemenea o operă de milostenie, pe care liberalii ar trebui să ne-o acorde de bunăvoie, cu atât mai mult cu cât nu-i costă nimic. Oricine va înțelege fără greutate că a face să se râdă în chip cinstit pe seama viciului și a omului vicios este un lucru foarte bun în sine, cel puțin dacă trebuie

crezut dictonul *Castigat ridendo mores* sau încă *Ridendo dicere verum, quid vetat?* Tot astfel, a-i face uneori pe cititorii noștri să râdă pe seama liberalilor este, față de zişii cititori, o adevărată operă de milostenie și de caritate. Ei nu pot fi întotdeauna serioși și să aibă spiritul încordat citindu-și ziarul. La urma urmei, bine socotind toate, chiar și liberalii înșiși au mult de câștigat de pe urma faptului de a fi pentru ceilalți un obiect de râs: în felul acesta publicul ajunge să știe că toate actele lor nu sunt atât de groaznice și de înspăimântătoare pe cât pot părea, de vreme ce râsul nu este provocat, de obicei, decât de diformitățile inofensive.

„Nu ne vor mulțumi ei niciodată pentru aerul nevinovat sub care ne străduim să înfățișăm câteva dintre șarlataniile lor? Cum nu-și dau seama că niciun mijloc de a-i îndrepta nu ar valora cât acest râs și această glumeață veselie? Mulțumită concursului lor, toți aceia cărora le înfățișăm aceste prostii ori ticăloșii sub adevărata lor lumină se grăbesc să le salute pe numele lor propriu. Cum nu înțeleg ei că în acest caz nu au niciun drept să ne reproșeze că am lipsit, fie și cât de puțin, față de ei, de preceptele carității?

„Dacă ar fi citit viața marelui lor Victor Alfieri, scrisă de el însuși, ar ști că, în copilăria sa, mama lui, dorind să-l crească bine, avea obiceiul, atunci când îl prindea greșind, să-l trimită la liturghie cu boneta de noapte pe cap. Această pedeapsă, care se mărginea să-l facă puțin ridicol, l-a mâhnit într-atât odată, încât timp de trei luni s-a purtat în chipul cel mai ireproșabil.

„După această corecție, spune el, la cel dintâi semn de capriciu, la cea dintâi prostie, mama mă amenința cu odiosul bonet de noapte și imediat mă întorceam tremurând pe linia datoriei. Mai târziu, căzând într-o mică greșeală, ca s-o scuz, i-am spus mamei o minciună enormă și am fost din nou condamnat să port în public boneta de noapte. Ceasul a venit; capul mi-a fost acoperit cu zisa bonetă, am plâns, am țipat în zadar. Preceptorul meu m-a apucat de braț, un slujitor m-a împins din spate și a trebuit să ies." A strigat degeaba, a plâns, a implorat caritatea mamei sale: mama sa, care îi voia binele, a rămas neînduplecată. Care a fost rezultatul? „A fost, continuă Alfieri, că multă vreme n-am îndrăznit să spun cea mai mică minciună și cine știe dacă nu acestui binecuvântat bonet de noapte îi datorez faptul că am ajuns unul dintre oamenii cei mai dușmani ai acestui viciu?" În aceste din urmă cuvinte răzbate fariseul, care se crede întotdeauna mai bun decât ceilalți oameni. Dar noi, care trebuie să presupunem că toți liberalii au în mare preț nobilele sentimente ale marelui lor Alfieri, de ce n-am nădăjdui să-i îndreptăm de viciul rușinos de a spune minciuni sau, cel puțin, să-i împiedicăm să le tipărească, trimițându-i cu boneta de noapte, în ciuda strigătelor, tropăiturilor și apelurilor lor la caritate... nu la liturghie, ceea ce este imposibil, ci la o plimbare prin Italia? Și aceasta, nu de fiecare dată când le scapă o minciună, ar fi prea des, ci măcar atunci când tipăresc o mie dintr-o dată?

„Să înceteze deci liberalii a se plânge de lipsa noastră de caritate! Să spună mai curând, dacă țin cu tot dinadinsul, că

acea caritate cu care îi gratificăm nu găsește la ei o bună primire. Noi știam deja aceasta, dar ea ar dovedi pur și simplu că, dat fiind gustul lor stricat, au nevoie să fie tratați cu acea înțeleaptă caritate de care se folosesc chirurgii față de bolnavii lor și medicii de alienați față de pacienții lor, ori încă de aceea a bunelor mame față de copiii lor mincinoși.

„Dar, chiar dacă ar fi adevărat că nu-i tratăm pe liberali cu caritate și că ei n-au, sub acest raport, să ne mulțumească cu nimic, tot n-ar avea, pentru aceasta, niciun drept să se plângă de noi.

„Nu se poate face caritate tuturor! Resursele noastre sunt foarte mărginite; noi facem caritate după mijloacele noastre, preferând, după cum este datoria noastră, să o exercităm față de aceia cărora legea carității bine orânduite ne poruncește să le acordăm preferința.

„Noi spunem, noi, să se înțeleagă bine, că le facem liberalilor toată caritatea care ne este cu putință și credem că am dovedit-o. Dar, chiar dacă ar fi altfel, repetăm cu insistență, liberalii n-ar avea a ne obosi cu plângerile lor.

„Iată o comparație care se aplică exact cazului nostru. Un asasin pune mâna pe un sărman nevinovat și este pe punctul de a-i înfige în gât pumnalul cu care este înarmat. Din întâmplare trece pe acolo un oarecare care ține în mână un toiag zdravăn; îi trage asasinului în cap o lovitură zdravănă, îl amețește, îl leagă, îl predă justiției și smulge astfel, datorită

stelei sale bune, un om nevinovat de la moarte și scapă societatea de un răufăcător.

„Acest al treilea individ a lipsit oare cu ceva de la caritate? Da, va afirma asasinul, care mai simte încă lovitura primită. Va spune poate că, împotriva a ceea ce se numește *norma inculpatae tutelae*, lovitura a depășit, prin violența ei, regulile unei legitime apărări și că una mai puțin puternică ar fi fost de ajuns. Dar, cu excepția asasinului, toată lumea îl va lăuda pe trecător și va spune că a făcut nu numai un act de curaj, ci și de caritate. Nu, bineînțeles, în favoarea asasinului, ci a victimei sale. Dacă, pentru a o salva pe aceasta, trecătorul i-a spart capul aceluia, fără a-și lua vremea de a măsura scrupulos puterea loviturii, nu a fost, desigur, din lipsă de caritate; cazul era atât de presant încât era imposibil a folosi caritatea față de unul fără a-i trage celuilalt o zdravănă bătaie. Avea el oare timp să se oprească la subtilități despre mai multul ori mai puținul de *inculpatae tutelae*?

„Să aplicăm parabola. Se publică, de pildă, o broșură calomnioasă, insultătoare, scandaloasă, împotriva Bisericii, împotriva Papei, împotriva clerului, împotriva unui lucru bun, oricare ar fi el. Mulți se conving că această broșură cuprinde adevărul curat, de vreme ce autorul ei, oricine ar fi de altfel, este un scriitor celebru, distins, onorabil. Dacă atunci se ridică cineva pentru a-i apăra pe cei calomniați și pentru a-i sustrage pe cititorii naivi erorii, distribuind câteva lovituri zdravene de nuiele verzi autorului nerușinat: va fi lipsit el, pentru acest fapt, de caritate?

„Și acum liberalii nu vor putea să o tăgăduiască: ei joacă mult mai des rolul tâlharului decât pe acela al victimei. Nimic minunat, așadar, dacă primesc câțiva ghionți și nimic straniu dacă se plâng că li se lipsește caritatea. Totuși, să se străduiască să fie mai puțin gălăgioși, mai puțin fanfaroni și mai puțin matamori, să se deprindă a respecta onoarea și bunurile altuia, să nu mai răspândească atâtea minciuni, să nu mai verse atâtea calomnii și să reflecteze puțin înainte de a-și da părerea asupra anumitor subiecte. Să facă mai mult caz de legile logicii și ale gramaticii; mai ales să fie cinstiți, cum îi sfătuia de curând baronul Ricasoli, fără mare speranță de izbândă, în ciuda autorității și a exemplului său. Atunci se vor putea plânge cu oarecare dreptate dacă nu sunt tratați cu respectul pe care, la fel ca pe acela al libertății, pretind că îl au în monopol."

„Dar, fiindcă ei lucrează tot atât de rău pe cât scriu, fiindcă își afundă neîncetat pumnalul în gâtul adevărului și al nevinovăției, ucigași ai unuia și ai celeilalte prin doctrinele și

prin cărțile lor, să-și poarte răul cu răbdare. Ne este cu neputință, într-adevăr, să le dăruim în jurnalele noastre altă caritate decât aceea, puțin aspră, care ni se pare, în pofida părerii lor, cea mai potrivită să le fie de folos și să slujească pricinii oamenilor de bine".

XXVII
Sfârșitul citatului oportun și hotărâtor din *La Civiltà Cattolica*

„Noi am apărat, continuă *La Civiltà*, împotriva liberalilor felul nostru special de a scrie, demonstrând deplina sa conformitate cu caritatea pe care ei ne-o recomandă fără încetare. Și deoarece până acum ne-am adresat liberalilor, nimeni nu va fi fost surprins de tonul ironic pe care l-am luat față de ei, fiind convinși, precum eram, că nu era un exces de cruzime a opune spuselor și faptelor liberalismului acest mic număr de figuri de retorică. Totuși, deoarece atingem astăzi această chestiune, nu va fi poate de prisos, schimbând stilul și repetând ceea ce am scris în alte împrejurări asupra acestui subiect, să încheiem acest articol prin câteva cuvinte adresate cu seriozitate și cu respect acelora care, nefiind liberali în nici un fel, se arată chiar adversari hotărâți ai doctrinei liberale. Cu toate acestea, ei pot crede că nu este niciodată îngăduit, atunci când se scrie împotriva cuiva, să se părăsească anumite forme de respect și de caritate, de care, după părerea lor, scrierile

noastre nu ar fi ținut îndeajuns seama, și poate că au mustrat insuficienta supunere a scrierilor noastre față de această lege.

„Vrem să răspundem acestei cenzuri atât din respectul datorat acestor persoane, cât și din interesul propriei noastre apărări. Or, nu putem face aceasta mai bine decât rezumând aici pe scurt ceea ce Părintele Mamachi, din Ordinul Fraților Predicatori, spune el însuși în Introducerea la Cartea a III-a a foarte eruditei sale lucrări intitulate: *Despre dreptul liber al Bisericii de a dobândi și de a poseda bunuri temporale*. «Unii, spune el, voiesc să mărturisească faptul că sunt învinși de rațiunile noastre și totuși ne declară prietenește că ar fi dorit, în răspunsurile pe care le-am dat adversarilor noștri, mai multă moderație. Noi nu am luptat pentru noi înșine, ci pentru cauza Domnului nostru și a Bisericii Sale și, oricât de numeroase ar fi fost atacurile îndreptate împotriva noastră cu ajutorul minciunilor vădite și al atrocelor imposturi, nu am voit niciodată să luăm în mână apărarea persoanei noastre. Dacă am întrebuințat unele expresii în aparență aspre ori vii, să nu ni se facă injuria de a le atribui unei inimi rele ori vreunei ranchiuni împotriva scriitorilor pe care îi combatem; nu am primit de la ei nici o injurie; nu avem nici un raport cu ei; nici măcar nu-i cunoaștem. Zelul pe care trebuie să-l avem cu toții pentru cauza lui Dumnezeu este acela care ne-a pus în necesitatea de a striga și de a face să răsune glasul nostru ca glasul trâmbiței.

„«Dar decorul omului de onoare? Legile carității? Maximele și exemplele sfinților? Preceptele apostolilor? Spiritul lui Isus Hristos?

„«Răbdare, puțin câte puțin vom ajunge și acolo. Este adevărat că oamenii rătăciți, orbiți de eroare, au drept la o anumită caritate? Da, atunci când există speranță întemeiată de a-i aduce astfel la adevăr. Nu, dacă această speranță nu este întemeiată și dacă experiența a dovedit că, în cazul în care am păstra tăcerea și nu am descoperi publicului temperamentul și firea celui care seamănă eroarea, ar urma de aici o foarte mare pagubă pentru popoare. Ar fi atunci cruzime a nu denunța foarte sus și foarte liber asemenea propagandiști, a nu le arunca în față epitetele pe care le merită atât de bine.

„«Sfinții Părinți aveau fără îndoială o cunoaștere foarte limpede a legilor carității creștine și tocmai de aceea doctorul angelic, sfântul Toma de Aquino, la începutul vestitului său opuscule: *Împotriva adversarilor Religiei*, îi înfățișează pe Guillaume și pe sectatorii săi (care, desigur, nu erau încă osândiți de Biserică) drept vrăjmași ai lui Dumnezeu, slujitori ai diavolului, mădulare ale antihristului, vrăjmași ai mântuirii neamului omenesc, defăimători, semănători de blasfemii, reprobati, perverși, ignoranți, emuli ai faraonilor, mai răi decât Jovinian și Vigilantius. Noi am mers oare vreodată atât de departe?

„«Sfântul Bonaventura, contemporan cu sfântul Toma, a socotit și el că trebuie să-l mustre pe Gérald cu cea mai mare

asprime, numindu-l insolent, calomniator, nebun, nelegiuit, de trei ori prost, escroc, otrăvitor, ignorant, impostor, făcător de rele, perfid și fără minte. Ni s-a întâmplat vreodată să tratăm astfel pe adversarii noștri?

„«Pe drept cuvânt, continuă Părintele Mamachi, sfântul Bernard a fost supranumit Mellifluus. Nu ne vom opri aici să reproducem toate asprimile pe care și le-a îngăduit împotriva lui Abélard; ne vom mulțumi să citățm ceea ce a scris împotriva lui Arnaud de Brescia, care, după ce a declarat război clerului și a voit să-l lipsească de bunurile sale, a fost unul dintre precursorii politicienilor vremii noastre. Ei bine! sfântul doctor îl tratează drept „dezordonat, vagabond, impostor, vas al necinstei, scorpion vomitat de Brescia, văzut cu oroare la Roma și cu abominație în Germania; a fost, spune el, disprețuit de Suveranul Pontif, glorificat de diavol, lucrător al nelegiuirii, mâncător de popor, gură plină de blesteme, semănător de discordie, făuritor de schisme, lup feroce".

„«Sfântul Grigorie cel Mare, în mustrarea sa adresată lui Ioan, episcopul Constantinopolului, îi aruncă în față trufia sa profană și criminală, mândria sa luciferică, cuvintele sale prostești, vanitatea sa, spiritul său mărginit.

„«Nu altfel s-au exprimat sfântul Fulgentiu, sfântul Prosper, sfântul Ieronim, papa sfântul Siriciu, sfântul Ioan Gură de Aur, sfântul Ambrozie, sfântul Grigorie de Nazianz, sfântul Vasile, sfântul Ilarie, sfântul Atanasie, sfântul Alexandru, episcopul Alexandriei, martirii Corneliu și Ciprian, Iustin, Atenagora,

Irineu, Policarp, Ignatie al Antiohiei, Clement, în sfârșit toți Părinții care, în vremurile cele mai frumoase ale Bisericii, s-au distins prin eroica lor caritate.

„«Voi trece sub tăcere causticele aplicate de unii dintre ei sofistilor epocii lor, mai puțin lipsiți de minte totuși decât cei ai vremii noastre și agitați de patimi politice mult mai puțin aprinse.

„«Voi cita numai câteva pasaje din sfântul Augustin. Acest Părinte a observat că, atunci când sunt corectați, ereticii sunt tot atât de insolenti pe cât sunt de puțin răbdători.

„«Mulți dintre ei, nerăbdători din pricina mustrării, aruncă asupra celor care îi ceartă epitetele de gălăgioși și certăreți». Apoi adaugă: «Unii rătăciți au nevoie să fie combătuți cu o asprime caritabilă».

„«Să vedem acum cum știa el însuși să pună în practică regulile trasate de el.

„«Îi numește pe mai mulți dintre acești rătăciți seducători, răi, orbi, proști, oameni umflați de mândrie și calomniatori; pe alții, impostori din ale căror guri nu ies decât minciuni monstruoase, perverși, limbi rele, spirite delirante, flecari stupizi, furioși, frenetici, spirite ale întunericului, fețe nerușinate, limbi impudente.

„«Îi spunea lui Iulian: „Ori calomniezi cu premeditare, născocind aceste lucruri, ori nu știi ce spui, pentru că dai

crezare unor impostori". În altă parte, îl tratează drept „înșelător, mincinos, spirit fals, calomniator și imbecil".

„«Să răspundă acum acuzatorii noștri: am spus noi vreodată ceva asemănător? Și chiar nu suntem noi cu mult mai prejos?

„«Aceste extrase sunt de ajuns. Nu am inserat în ele nimic de la noi și, spre a prescurta, am făcut doar câteva tăieturi în textul Părintelui Mamachi, omițând, între altele, citatele sale din Părinți. Din același motiv, am omis partea din caritabila sa asprime extrasă din Evanghelie.

„«Amabilii noștri cenzori vor binevoi să deducă din aceste exemple că critica lor, oricare i-ar fi motivul, fie că se întemeiază pe un principiu de morală, fie pe reguli de convenienţă socială și literară, se află pe deplin refutată de pilda atâtor sfinți, dintre care unii au fost excelenți literați sau, cel puțin, foarte reputați, ori cel puțin foarte discreditată și redusă a nu mai avea decât o valoare foarte incertă.

„«Și acum, dacă se vrea să se unească autorității exemplelor aceea a rațiunilor, cardinalul Pallavicini le expune foarte limpede și foarte pe scurt în capitolul al II-lea al cărții I din *Istoria Conciliului de la Trento*. În acest capitol, înainte de a arăta cine a fost Sarpi, adică „pervers, cu o răutate notorie, falsificator, trădător în gradul cel mai înalt, disprețuitor al oricărei religii, nelegiuit și apostat", savantul cardinal spune, între altele, că „a refuza să cruți viața unui făcător de rele, spre a salva un mare număr de nevinovați, este un act de caritate;

tot astfel, este caritate a nu cruța reputația unui nelegiuit, spre a salva onoarea unui mare număr de oameni de bine. Orice lege îngăduie, pentru a apăra un client împotriva unui martor mincinos, să fie citate în justiție și dovedite acele lucruri care sunt de natură să-l stigmatizeze, să se facă împotriva lui dezvăluiri care în alte împrejurări ar fi pasibile de cele mai grele pedepse. Pentru acest motiv, eu, care apăr aici în fața tribunalului lumii, nu un client particular, ci întreaga Biserică Catolică, aș fi un ticălos prevaricator dacă nu aș imprima pe fruntea martorilor impostori, cu dovezi în sprijin, o pată de infamie care să anuleze sau cel puțin să slăbească mărturia lor.

„«Avocatul care, putând arăta în acuzatorul clientului său un calomniator, ar păstra tăcerea din caritate, ar fi pe bună dreptate socotit prevaricator. De ce deci să nu se recunoască faptul că nicidecum nu se violează caritatea dezvăluind rușinile acelora care persecută întreaga nevinovăție?

„«Aceasta ar însemna a nu cunoaște ceea ce sfântul Francisc de Sales învață în *Filoteea* sa, la sfârșitul capitolului XX al părții a II-a. „Exceptez de aici, spune el, vrăjmașii declarați ai lui Dumnezeu și ai Bisericii Sale, care trebuie defăimați pe cât este cu putință (bineînțeles, fără a vătăma adevărul): este o lucrare de mare caritate a striga «lupul» când el se află în mijlocul turmei sau în orice alt loc unde este zărit”».

Astfel se exprimă *La Civiltà Cattolica* (vol. I, seria V, pagina 27). Acest articol are toată autoritatea pe care i-o dă originea sa atât de înaltă și de vrednică de respect, toată forța rațiunilor

irefutabile pe care le aduce și, în sfârșit, pe aceea a glorioaselor mărturii pe care le citează.

Iată, ni se pare, mai mult decât este necesar pentru a convinge pe oricine nu este liberal sau atins în chip jalnic de liberalism.

XXVIII
Există sau poate exista în Biserică slujitori ai lui Dumnezeu atinși de îngrozitoarea contagiune a liberalismului?

Din nefericire, nu este deloc rar ca ecleziasticii să sufere contagiunea liberalismului, iar eroarea liberală trage mare folos din acest fapt. Singuratea teologie a unor oameni transformă în argument de mare greutate opinia sau actele cutărui ori cutărui ecleziastic; am făcut dintotdeauna trista experiență a acestui lucru în catolica Spanie. Se cuvine deci să tratăm și acest subiect cu toată considerația pe care o reclamă și să punem cu sinceritate următoarea întrebare: pot exista slujitori ai Bisericii atinși de liberalism? Da, prietene cititor, vai, da! Se poate, din nefericire, să se întâlnească slujitori ai Bisericii care să fie liberali exaltați, liberali moderați sau atinși de liberalism, întocmai ca laici. Slujitorul lui Dumnezeu nu este scutit de mizerabilul tribut ce trebuie plătit slăbiciunilor

omenești și, prin urmare, l-a plătit adesea erorii împotriva credinței.

Ce este aici atât de extraordinar, de vreme ce abia dacă a existat în Biserica lui Dumnezeu vreo erezie care să se fi ridicat și propagat fără ajutorul unui ecleziastic?

Ba mai mult, este istoric sigur că în nici un veac ereziile nu au putut nici să facă vreun zgomot, nici să se dezvolte, dacă încă de la început nu au avut preoți în slujba lor.

Preotul apostat este primul factor pe care diavolul îl caută pentru a-și realiza opera de răzvrătire. El are nevoie să o prezinte privirilor oamenilor cu o oarecare aparență de autoritate; or, nimic nu-l slujește mai mult sub acest raport decât contrasemnătura unui slujitor al Bisericii. Și cum, din nefericire, se găsesc întotdeauna, în această sfântă Biserică, ecleziastici corupți în moravurile lor, corupție pe calea căreia erezia pășește cel mai adesea, ori orbiți de mândrie, cauză și ea foarte frecventă a erorii, urmează de aici că Duhul rău, sub toate formele și în toate manifestările sale, a avut dintotdeauna la dispoziția sa apostoli și partizani printre clerici.

Iuda, care în timpul apostolatului său a început prin a murmura și a semăna bănuieli împotriva dumnezeiescului său Maestru și care a sfârșit prin a-L vinde dușmanilor Săi, este primul tip al preotului apostat semănător de neghină între frații săi. Or, luați bine aminte: Iuda a fost unul dintre cei doisprezece dintâi preoți hirotoniți de Însuși Mântuitorul.

Secta nicolaiților și-a tras originea de la Nicolae, unul dintre cei șapte dintâi diaconi hirotoniți de Apostoli pentru slujirea Bisericii, tovarăș al sfântului Ștefan și proto-martir.

Pavel din Samosata, vestitul ereziarh al secolului al treilea, era episcop de Antiohia.

Novațian, preot la Roma, a fost părintele și întemeietorul schismei novațienilor, care a tulburat atât de profund Biserica universală.

Meletie, episcop al Tebaidei, a fost autorul și căpetenia meleținilor.

Tertulian, preot și elocvent apologet, a căzut în erezia montaniștilor și a murit în ea.

Printre priscilianii spanioli, care au pricinuit atâta scandal în patria noastră în secolul al patrulea, figurează numele lui Itace și al lui Salvien, doi episcopi pe care Higiniu i-a demascat și combătut. Ei au fost condamnați într-un conciliu ținut la Saragosa.

Dintre toți ereziarhii care au apărut în Biserică, Arie este poate cel principal. Arianismul a ajuns să târască după sine atâtea regate câte a târât în zilele noastre luteranismul; Arie era un preot din Alexandria, mâhnit că nu a putut ajunge la demnitatea episcopală. Această sectă a avut un cler atât de numeros încât, multă vreme, într-o mare parte a lumii, nu au existat alți preoți și alți episcopi decât preoți și episcopi arieni.

Nestorie, un alt faimos eretic al primelor secole ale Bisericii, a fost călugăr, preot, episcop de Constantinopol și mare predicator. De la el purcede nestorianismul.

Eutihie, autorul eutihianismului, era preot și stareț al unei mănăstiri din Constantinopol.

Vigilantius, ereticul cârciumar, atât de fin luat în râs de sfântul Ieronim, fusese hirotonit preot la Barcelona.

Pelagiu, părintele pelagianismului, obiectul aproape tuturor polemicilor sfântului Augustin, era un călugăr, îndoctrinat în erorile sale despre har de către Teodor, episcop de Mopsueste.

Schisma donatiștilor număra în rândurile sale un mare număr de preoți și de episcopi.

Despre ei, un istoric modern, Amat, în *Istoria Bisericii lui Iisus Hristos*, se exprimă astfel: „Toți au imitat curând aroganța șefului lor Donat. Stăpâniți de un fel de fanatism al amorului propriu, n-a existat nici evidență, nici bunăvoință, nici amenințare în stare să-i facă să renunțe la felul lor de a vedea. Episcopii se credeau infailibili și impecabili; credincioșii care împărtășeau aceste idei își închipuiau că urmează o cale sigură mergând pe urmele episcopilor lor, chiar împotriva oricărei evidențe."

Sergiu, patriarh al Constantinopolului, a fost părintele și doctorul monotelismului.

Felix, episcop de Urgel, a fost acela al adopțieniștilor.

Constantin, episcop de Natolia, Toma, episcop de Claudiopolis, și alți prelați combătuți de sfântul Gherman, patriarh al Constantinopolului, au căzut în secta iconoclaștilor.

Este inutil să-i numim pe autorii Marii Schisme din Răsărit: au fost, după cum se știe, Fotie, patriarh al Constantinopolului, și episcopii săi sufragani.

Berengar, perversul detractor al Sfintei Euharistii, a fost arhidiacon al catedralei din Angers.

Wicleff, unul dintre precursorii lui Luther, era curat în Anglia.

Ioan Hus, tovarășul său de erezie, era curat în Boemia. Amândoi au fost condamnați și executați ca șefi ai wiclefiștilor și ai husiților. Despre Luther este de ajuns să se amintească faptul că a fost călugăr augustinian la Wittenberg. Despre Zwingli, că era curat la Zurich.

Despre Jansenius, episcop de Ypres, că a fost autorul blestematului jansenism.

Schisma anglicană, căreia desfrâul lui Henric al VIII-lea i-a dat naștere, a fost susținută în principal de favoritul său, arhiepiscopul Cranmer.

În timpul Revoluției franceze, cele mai grave scandaluri din Biserica lui Dumnezeu au fost date de preoți și episcopi revoluționari. Apostaziile care i-au întristat pe oamenii de bine în acea tristă epocă stârnesc deodată oroarea și spaimă, iar Convenția franceză a fost martora unor scene pe care cititorul le poate citi la Henrion sau la orice alt istoric.

Aceleași fapte s-au produs în Italia. Sunt prea bine cunoscute apostaziile publice ale lui Gioberti, ale fratelui Pantaleon, ale lui Passaglia și ale cardinalului Andrea.

În Spania au existat preoți în cluburile din prima epocă constituțională, preoți printre incendiatorii mănăstirilor, preoți nelegiuiți în Cortes, preoți pe baricade, preoți printre cei dintâi introducători ai protestantismului după 1869.

Sub domnia lui Carol al III-lea au existat mulți episcopi jansenișți, vezi volumul I, tomul III, din *Heterodocșii*, de Menéndez-Pelayo. Mai mulți dintre ei au cerut, în pastoralele lor, nelegiuita expulzare a Societății lui Iisus, iar mulți au aplaudat-o. Chiar astăzi, în mai multe dieceze, există, de notorietate publică, câțiva preoți apostați și căsătoriți după apostazia lor, cum este logic și firesc.

Este deci dovedit că, de la Iuda până la fostul părinte Hyacinthe, rasa slujitorilor Bisericii trădători față de șeful lor și vânduți ereziei continuă fără întrerupere; că alături și în fața tradiției adevărului există, în societatea creștină, tradiția erorii; că în opoziție cu succesiunea apostolică a bunilor și

credincioșilor slujitori, iadul posedă o succesiune diabolică de slujitori pervertiți, lucru care nu trebuie să scandalizeze pe nimeni. Să ni se amintească, în această privință, cuvântul Apostolului, care n-a uitat să ne avertizeze că trebuie să existe erezii pentru ca să se arate între voi cei încercați.

XXIX
Ce conduită trebuie să observe bunul catolic față de slujitorii lui Dumnezeu astfel infectați de liberalism?

Foarte bine, va spune cineva. Toate acestea sunt foarte ușor de înțeles și este de ajuns să fi răsfoit puțin istoria pentru a te convinge. Dar partea delicată și spinoasă este de a trasa conduita pe care trebuie să o țină față de ecleziasticii rătăciți credinciosul laic, tot atât de sfânt gelos de curăția credinței sale pe cât este de drepturile legitime ale autorității.

Este indispensabil aici să stabilim diferite distincții și clasificări și să răspundem diferit fiecăreia dintre ele.

1° — Se poate întâmpla ca un slujitor al Bisericii să fie condamnat în chip public de ea ca liberal; în acest caz va fi de ajuns să ne amintim că orice credincios, ecleziastic sau laic, pe care Biserica îl desparte de sânul ei, încetează de a fi catolic în ceea ce privește dreptul de a fi socotit astfel, până când,

printr-o adevărată retractare și o formală pocăință, nu este reintegrat în comuniunea credincioșilor. Când lucrurile stau astfel cu un slujitor al Bisericii, el este un lup; încetează de a mai fi păstor și chiar oaie. Trebuie evitat și mai ales trebuie să ne rugăm pentru el.

2° — Se poate ivi cazul unui slujitor căzut în erezie fără a fi fost declarat oficial vinovat de Biserică; atunci se cuvine a se folosi o mare circumspecție. Un slujitor al Bisericii, căzut într-o eroare împotriva credinței, nu poate fi oficial discreditat decât de către capul ierarhic care are jurisdicție asupra lui. Totuși, pe terenul polemicii pur științifice, el poate fi atacat pentru erorile sale și convins de ele, lăsând întotdeauna ultimul cuvânt sau sentința definitivă autorității singure infailibile a Învățătorului universal. Marea regulă, singura regulă în aceste materii, am spune cu plăcere, este practica constantă a Bisericii lui Dumnezeu, după acel adagiu al sfântului Părinte: *Quod semper, quod ubique, quod ab omnibus*. Ei bine, iată cum s-a procedat întotdeauna în Biserica lui Dumnezeu. Simpli credincioși au remarcat la un ecleziastic doctrine opuse acelora învățate în mod comun ca fiind singurele bune și adevărate; împotriva lor au scos strigătul de alarmă în cărțile lor, prin viu grai și în broșurile lor, cerând astfel magisteriului infailibil al Romei sentința hotărâtoare. Sunt lătrăturile câinelui care îl avertizează pe păstor. Abia dacă a existat în catolicism vreo erezie care să nu fi fost demascată și înfrântă, mai întâi, în acest chip.

3° — Se poate ivi cazul în care nefericitul rătăcit să fie un slujitor al Bisericii căruia îi suntem în mod deosebit subordonați. Atunci este necesar a proceda cu și mai multă măsură și discreție. Trebuie respectată în el autoritatea divină până când Biserica îl declară lipsit de ea. Dacă eroarea este îndoielnică, trebuie atrasă asupra ei atenția superiorilor imediati, pentru ca ei să ceară celui bănuit de ea explicații nete și limpezi. Este eroarea evidentă, totuși nu este îngăduit să te pui imediat în revoltă deschisă și trebuie să te mulțumești cu o rezistență pasivă față de această autoritate, în punctele în care ea se pune în contradicție vădită cu doctrinele recunoscute drept sănătoase în Biserică. Trebuie să i se păstreze respectul exterior care i se datorează, să fie ascultată în tot ceea ce nu este învățătură condamnată ori vătămătoare și să i se reziste pașnic și respectuos în tot ceea ce se abate de la simțirea comună catolică.

4° — Se mai poate întâmpla, şi acesta este cazul cel mai frecvent, ca eroarea unui slujitor al Bisericii să poarte mai puțin asupra unor puncte de doctrină catolică și mai mult asupra anumitor aprecieri de fapte și de persoane, aprecieri mai mult ori mai puțin legate de ea. În acest caz, prudența creștină sfătuiește să fie privit cu prevenție acest preot atins, să fie preferate sfaturile preoților care nu au asemenea pete și să ne amintim de această maximă a Mântuitorului: „Puțin aluat dospește toată frământătura." În consecință, regula cea mai sigură dintre toate este aici de a te ține într-o prudentă neîncredere. În sfârșit, în aceasta ca în orice alt lucru, trebuie

cerute lui Dumnezeu luminile Sale, iar persoanelor vrednice și cu credință întreagă sfaturile lor, păstrându-ne întotdeauna în cea mai mare rezervă față de oricine nu judecă sănătos erorile vremii sau nu se pronunță limpede împotriva lor.

Iată tot ceea ce putem spune asupra acestui subiect, presărat cu nenumărate dificultăți pe care este imposibil a le rezolva într-o teză generală. Să nu uităm o observație din care țâșnesc torente de lumină. Omul este cunoscut mai bine prin afecțiunile sale personale decât prin cuvintele și scrierile sale. A fi prieten al liberalilor, a le cerși favorurile și laudele este, vorbind în mod obișnuit, pentru un preot, o dovadă mai mult decât îndoielnică de ortodoxie doctrinală.

Fie ca prietenii noștri să-și fixeze atenția asupra acestui fenomen moral; vor vedea cât de sigură este regula, cât de infailibil criteriul pe care îl vor scoate din el.

XXX
Ce trebuie gândit despre relațiile pe care Papa le întreține cu guvernele și persoanele liberale?

Dar atunci, se va striga, ce trebuie să gândim despre relațiile și prieteniile pe care Biserica le întreține cu guvernele și persoanele liberale sau, ceea ce revine la același lucru, cu liberalismul?

Răspuns.

Trebuie să socotim că acestea sunt relații și prietenii oficiale: nimic mai mult. Aceste relații nu presupun nicio afecțiune deosebită pentru persoanele care fac obiectul lor, cu atât mai puțin aprobarea actelor lor și infinit mai puțin încă adeziunea la doctrinele lor ori aprobarea lor. Acesta este un punct ce se cuvine lămurit, de vreme ce tocmai pe el sectarii liberalismului ridică un mare aparat de teologie liberală pentru a combate sfânta intransigență catolică.

Se cuvine mai întâi să se remarce că există două slujiri în Biserica lui Dumnezeu: una pe care o vom numi apostolică, relativă la propagarea credinței și la mântuirea sufletelor, cealaltă pe care am putea foarte bine s-o numim diplomatică, având drept obiect relațiile omenești cu puterile pământului.

Cea dintâi este mai nobilă: ea este, propriu-zis, cea principală și esențială. Cea de-a doua este inferioară și subordonată celei dintâi, căreia îi este numai auxiliară. În cea dintâi slujire, Biserica este intolerantă și intransigentă; merge drept la scopul ei și mai degrabă se frânge decât se îndoaie: *Frangi non flecti*. Să se vadă istoria persecuțiilor sale. Este vorba de drepturi divine și de datorii divine, prin urmare aici nu există nici atenuare, nici tranzacție posibilă. În cea de-a doua slujire, Biserica este îngăduitoare, binevoitoare și plină de răbdare. Ea discută, solicită, negociază, acordă laude cu scopul de a îmblânzi, tace uneori pentru a izbuti mai bine, dă înapoi, pare că se adună în sine, dar pentru a înainta mai bine și pentru a trage curând un folos mai bun din situație. În această ordine de relații deviza ei ar putea fi: *flecti non frangi*. Este vorba aici de relații omenești, ele comportă prin urmare o anumită flexibilitate și admit folosirea unor resorturi speciale.

Pe acest teren, tot ceea ce nu este declarat rău și interzis de legea comună în relațiile obișnuite dintre oameni este licit și bun. Mai limpede: Biserica crede că poate să se folosească și se folosește într-adevăr în această sferă de toate resursele unei diplomații cinstite.

Cine ar îndrăzni să-i facă un reproș fie pentru că acreditează ambasadori pe lângă guverne rele și chiar pe lângă principi necredincioși și primește la rândul ei de la ei, fie pentru că le face sau primește de la ei daruri, politeți și onoruri diplomatice, fie pentru că oferă distincții, titluri, decorații reprezentanților lor, fie pentru că le onorează familiile prin moduri curtenitoare și grațioase de a vorbi și le înfrumusețează sărbătorile prin prezența legaților săi?

Dar iată că îndată proștii și liberalii ne ies înainte: „Ei! de ce ar trebui noi să urâm liberalismul și să combatem guvernele liberale, de vreme ce Papa tratează cu ele, le recunoaște și le copleșește cu distincții?" Răi sau mărginiți! Poate amândouă deodată, ascultați această comparație și apoi judecați.

Părinte de familie, ai cinci sau șase fiice pe care le crești în cea mai riguroasă onestitate. Vizavi de casa ta ori numai despărțite de tine printr-un zid comun locuiesc niște făpturi infame. Le recomanzi necontenit fiicelor tale să nu aibă nicio legătură cu aceste femei de rea viață. Le interzici chiar să le privească și să le salute. Vrei ca ele să le socotească perverse și corupte, să le urască purtarea și ideile, să aibă grijă să nu le semene în nimic, nici în limbaj, nici în fapte, nici în îmbrăcăminte. Fiicele tale, bune și ascultătoare, au datoria evidentă de a urma poruncile tale, care sunt acelea ale unui părinte de familie prudent și înțelept. Dar iată că se ridică un diferend între tine și această vecinătate asupra unui punct de interes comun, o hotărnicie ori o conductă de apă, de pildă, iar tu, tată de familie onorabil, ești ținut, rămânând onorabil, să intri în tratative cu una

dintre aceste făpturi infame fără ca ea pentru aceasta să înceteze de a fi infamă, sau cel puțin cu cineva care o reprezintă. Trebuie să tratezi această afacere și să ai întrevederi. Vă vorbiți unul altuia și folosiți unul față de altul formulele de curtoazie uzitate în societate și căutați să vă înțelegeți și să încheiați un acord asupra chestiunii în litigiu.

Ar avea oare dreptate fiicele tale să strige îndată: „De vreme ce tatăl nostru a intrat în relații cu vecinele noastre de rea viață, înseamnă că ele nu sunt atât de rele pe cât pretinde el. Vom putea deci și noi să avem raporturi cu ele, să le presupunem bune moravuri, să găsim îmbrăcămintea lor modestă, iar felul lor de viață lăudabil și onorabil."

Să vedem, nu ar vorbi oare fiicele tale ca niște proaste ținând acest limbaj? Să aplicăm acum parabola sau comparația.

Biserica este familia oamenilor de bine, sau care ar trebui să fie astfel și pe care ea îi dorește astfel, dar este înconjurată de guverne mai mult ori mai puțin perverse ori cu totul pervertite. Ea le spune deci fiilor săi: „Urâți maximele acestor guverne; combateți-le; doctrina lor nu este decât eroare, legile lor nu sunt decât nelegiuire." Totuși, și în același timp, în chestiuni în care sunt angajate interesele ei proprii și uneori ale lor, ea se găsește în necesitatea de a trata cu capii sau reprezentanții acestor rele guverne și, de fapt, tratează cu ei, le primește complimentele și se folosește față de ei de formulele de urbanitate diplomatică uzitate în toate țările, pactizează cu ei asupra unor subiecte de interes comun, străduindu-se să

tragă din situația sa cel mai bun folos posibil în mijlocul unor asemenea vecini. A lucra astfel, este oare un rău? Nu, fără nicio îndoială. Dar nu este oare ridicol ca un catolic, prevalându-se îndată de această conduită, să ne-o înfățișeze drept sancțiune a doctrinelor pe care Biserica nu încetează să le condamne și drept aprobare a faptelor pe care nu încetează să le combată?

Să vedem: oare Biserica sancționează Coranul tratând de la putere la putere cu sectatorii Coranului? Aprobă ea poligamia pentru că primește darurile și ambasadele Marelui Turc? Ei bine, în același fel aprobă Biserica liberalismul atunci când îi decorează pe regii sau miniștrii săi, când le trimite binecuvântările ei, simple formule de curtoazie creștină pe care Papa le acordă chiar și protestanților. Este un sofism a pretinde că Biserica autorizează prin asemenea acte ceea ce prin alte acte nu încetează să condamne. Ministerul ei diplomatic nu anulează ministerul ei apostolic și în acesta din urmă trebuie căutată explicația aparentelor contradicții ale ministerului ei diplomatic.

Astfel se poartă Papa cu capii națiunilor, astfel episcopul cu aceia ai diecezei, astfel curatul cu aceia ai parohiei. Oricine știe până unde merg aceste relații oficiale și diplomatice și care este adevăratul lor sens; numai nenorociții sectari ai liberalismului și aceia care sunt atinși de el îl ignoră sau se prefac că îl ignoră.

XXXI
Pantele pe care un catolic alunecă cel mai adesea în liberalism

Diferite sunt pantele prin care credinciosul creștin este târât în eroarea liberalismului și este de mare însemnătate a le indica aici, atât pentru a înțelege, prin studiul lor, universalitatea acestei secte, cât și pentru a-i preîntâmpina pe imprudenți împotriva curselor și primejdiilor ei.

Foarte adesea corupția inimii este o urmare a erorilor inteligenței; dar, și mai frecvent încă, eroarea inteligenței urmează corupției inimii. Istoria ereziilor dovedește limpede acest fapt. Începuturile lor prezintă aproape întotdeauna același caracter: este o rană a amorului propriu sau o jignire pe care omul voiește să o răzbune; este o femeie care îl face pe ereziarh să-și piardă mintea și sufletul sau, încă, o pungă de aur pentru care își vinde conștiința. Aproape întotdeauna eroarea își trage originea nu din studii adânci și laborioase, ci din aceste trei capete ale hidrei pe care sfântul Ioan le arată și

le numește: *Concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, superbia vitae*. Prin ele se cade în toate erorile, prin ele se merge la liberalism; să studiem aceste pante în formele lor cele mai obișnuite.

1° — Omul devine liberal dintr-o dorință firească de independență și de viață ușoară.

Liberalismul este în chip necesar simpatic naturii depravate a omului, tot atât pe cât catolicismul îi este contrar în însăși esența lui.

Liberalismul este emancipare, iar catolicismul este frâu. Or, omul căzut iubește printr-o anumită tendință foarte firească un sistem care legitimează și sfințește mândria rațiunii sale și pornirile poftelor sale, ceea ce l-a făcut pe Tertulian să spună: „Sufletul, în aspirațiile sale nobile, este în chip firesc creștin." Tot astfel se poate spune că: omul, prin viciul originii sale, se naște în chip firesc liberal. Este deci logic ca, de îndată ce începe să înțeleagă că din liberalism îi va veni toată protecția pentru capriciile și dezmățurile sale, să se declare liberal în toată regula.

2° — Prin dorința de a parveni. Liberalismul este astăzi ideea dominantă; domnește pretutindeni și mai ales în sfera oficială. Este deci o recomandare sigură pentru a-ți face drum.

Abia ieșit din căminul părintesc, tânărul aruncă o privire asupra diferitelor căi care duc la avere, la renume, la glorie și

își dă seama că o condiție esențială pentru a ajunge este să fie al veacului său, să fie liberal. A nu fi liberal înseamnă a-ți crea singur cele mai de netrecut piedici. Îi trebuie deci eroism pentru a rezista ispititorului care îi arată, ca lui Iisus Hristos în pustie, un viitor strălucit, spunându-i: *haec omnia tibi dabo si cadens adoraveris me*: „Toate acestea ți le voi da dacă, căzând, mi te vei închina." Or, eroii sunt rari și este firesc ca cei mai mulți tineri să-și înceapă cariera afiliindu-se liberalismului. Aceasta le aduce complimente în ziare, recomandarea unor protectori puternici, reputația de oameni luminați și de savanți universali. Sărmanul ultramontan are nevoie de un merit de o sută de ori mai mare pentru a se face cunoscut și pentru a-și dobândi un nume; iar tinerețea este de obicei puțin scrupuloasă. Liberalismul, de altfel, este în chip esențial favorabil vieții publice după care această vârstă suspină cu atâta ardoare. El ține în perspectivă deputății, comisii, redacții etc., care alcătuiesc organismul mașinii oficiale. Este deci o minune a lui Dumnezeu și a harului Său să se întâlnească un singur tânăr care să urască un atât de perfid corupător.

3° — Prin avariție. Spolierea Bisericii a fost și continuă să fie un izvor principal de prozeliți pentru liberalism. Această nedreaptă spoliere a fost decretată atât pentru a lipsi Biserica de mijloacele ei de influență omenească, cât și pentru a procura, cu ajutorul lor, adepți înflăcărați cauzei liberale. Corifeii liberalismului au mărturisit-o ei înșiși când au fost acuzați că au dat pe nimic prietenilor lor bogatele posesiuni ale Bisericii. Și vai de acela care a mâncat o dată rodul

ogorului altuia! Un câmp, o moșie, case care au aparținut odinioară mănăstirii sau parohiei și care astăzi sunt în mâinile cutărei ori cutărei familii o leagă pentru totdeauna de carul liberalismului. În cele mai multe cazuri, nu există speranță probabilă că nici ea, nici chiar urmașii ei vor renunța la eroarea liberală. Demonul revoluționar a știut să ridice între ei și adevăr această barieră de netrecut. Am văzut agricultori bogați și influenți, catolici curați și înflăcărați până în 1835 și, de atunci încoace, liberali hotărâți și încăpățânați. Vreți să știți pricina? Priviți acele câmpuri irigate, acele holde ori acele păduri care odinioară au fost proprietatea mănăstirii. Prin ele agricultorii despre care vorbim și-au rotunjit patrimoniul, prin ele și-au vândut sufletul și familia revoluției. Convertirea acestor posesori nedrepți este moralmente imposibilă. Toate argumentele prieteniei, toate mustrările misionarilor, toate remușcările conștiinței se zdrobesc de împietrirea sufletului lor, care se retranșează înapoia acestor achiziții sacrilege. Dezamortizarea a făcut și face încă liberalismul. Iată adevărul.

Acestea sunt cauzele obișnuite ale pervertirii liberale; toate celelalte decurg din ele. Oricine nu are decât o experiență mijlocie a lumii și a inimii omenești cu greu ar putea semnala altele.

XXXII
Cauzele permanente ale liberalismului în societatea actuală

Pe lângă aceste pante prin care se merge la liberalism, există ceea ce am putea numi cauzele sale permanente în societatea actuală și în aceste cauze trebuie să căutăm motivele pentru care extirparea lui oferă atâtea dificultăți.

În primul rând, cauzele permanente ale liberalismului sunt chiar acelea pe care le-am semnalat drept pante și declivități ce ne duc la el. Filozofia ne învață că, de obicei, „lucrurile se păstrează și cresc prin aceleași cauze care le-au produs. *Per quae res gignitur per eamdem et servatur et augetur*." Putem totuși, în afară de aceste cauze, să semnalăm câteva altele de caracter special:

1° — Corupția moravurilor. Francmasoneria a decretat-o și programul ei infernal se împlinește literă cu literă; spectacole, cărți, tablouri, moravuri publice și private, se caută să fie toate

saturate de obscenitate și de necurăție. Rezultatul este infailibil: dintr-o generație coruptă va ieși în chip necesar o generație revoluționară. Astfel se explică grija cu care liberalismul lasă frâul slobod tuturor exceselor imoralității. El știe prea bine la ce-i slujește corupția; ea este apostolul și propagandistul său firesc.

2° — Gazetăria. Influența exercitată necontenit de atâtea publicații periodice pe care liberalismul le răspândește din toate părțile este incalculabilă. Oricât de neverosimil ar părea, ele îl obligă astăzi pe cetățean, vrând-nevrând, să trăiască într-o atmosferă liberală. Comerțul, artele, literatura, știința, politica, știrile naționale și străine, toate îi vin într-un fel prin canalul liberalismului și toate, prin urmare, capătă o nuanță liberală. În așa fel încât, fără să ia seama, omul gândește, vorbește și lucrează în chip liberal. Atât de nesănătoasă este influența aerului otrăvit pe care îl respiră! Sărmanul popor, din pricina bunei sale credințe firești, îl absoarbe mai ușor decât oricine; îl absoarbe în versuri, în proză, în gravuri, sub formă serioasă ori glumeață, în piața publică, în atelier, la țară, pretutindeni. Învățământul liberal l-a pus stăpânire pe el și nu-l părăsește nicio clipă. Acțiunea lui este făcută încă și mai vătămătoare de condiția specială a discipolului, după cum vom spune îndată.

3° — Ignoranța aproape generală în materie de religie. Înconjurând poporul din toate părțile cu învățători mincinoși, liberalismul s-a aplicat foarte abil să-i rupă toate comunicațiile cu acela care singur putea să-i descopere impostura, adică cu

Biserica. De o sută de ani, toate eforturile liberalismului tind să paralizeze Biserica, să o facă mută, să nu-i mai lase cel mult decât un caracter oficial, să-i interzică orice contact cu poporul. Acesta a fost, liberalii înșiși au mărturisit-o, scopul urmărit prin distrugerea mănăstirilor și a conventurilor, prin piedicile puse învățământului catolic, prin înverșunarea cu care se lucrează pentru a ridiculiza clerul și a-l lipsi de prestigiul său. Biserica se vede încinsă cu legături meșteșugit așezate în așa fel încât să-i facă imposibilă orice împotrivire la mersul năvălitor al liberalismului. Concordatele, așa cum se observă astăzi la aproape toate popoarele, sunt tot atâtea cătușe care îi strâng gâtul și îi paralizează mișcările. Între popor și cler s-a săpat și se sapă încă, în fiecare zi tot mai adânc, o prăpastie de uri, de prejudecăți și de calomnii. Până într-acolo încât o parte a națiunii noastre, creștină prin botez, nu-și cunoaște religia mai bine decât pe aceea a lui Mahomed sau a lui Confucius. Se caută în plus să i se evite orice legătură obligatorie cu parohia prin instituția registrului civil, a căsătoriei civile, a înmormântării civile; scopul vădit al acestor măsuri este de a-l aduce la ruperea oricărei legături între el și Biserică. Este un program separaționist complet. În unitatea lui de principiu, de mijloace și de scop, este ușor de recunoscut mâna Satanei.

Ar mai fi și alte cauze de semnalat. Dar limitele acestei lucrări nu îngăduie aceasta și, de altfel, nu toate ar putea fi spuse aici.

XXXIII

Leacurile cele mai eficace și mai oportune ce se cuvine a fi aplicate populațiilor stăpânite de liberalism

Vom arăta câteva dintre ele:

1° — Organizarea tuturor bunilor catolici, fie ei numeroși sau nu. În fiecare localitate, trebuie ca ei să se cunoască, să se vadă, să se unească. Nu trebuie să existe astăzi niciun oraș, niciun târg catolic care să nu aibă nucleul său de oameni de acțiune. Această organizare îi atrage pe cei nehotărâți, dă curaj celor șovăielnici, face contrapondere influenței lui „ce va spune lumea" și îl face pe fiecare tare cu puterea tuturor. Nu sunteți decât o duzină de oameni cu inimă, nu face nimic: întemeiați o academie a tineretului catolic, o conferință sau cel puțin o confrerie. Puneți-vă îndată în legătură cu societatea analogă din orașul vecin ori din capitală. Strângeți-vă astfel în întreaga regiune, asociație cu asociație, refăcând cu ajutorul scuturilor voastre faimoasa broască țestoasă pe care legiunarii romani o formau unind scuturile lor; astfel uniți, oricât de puțin numeroși ați fi, veți purta sus steagul unei doctrine sănătoase, pure, intransigente, fără deghizare și fără atenuare, fără pact și fără alianță cu vrăjmașul. Intransigența curajoasă oferă un aspect nobil, simpatic și cavaleresc. Este frumos să vezi un om

bătut ca o stâncă de valuri și de vânturi rămânând în picioare, nemișcat, fără să dea înapoi. Bun exemplu mai ales, bun exemplu necontenit! Predicați prin purtarea voastră, predicați! Prin ea în orice loc. Veți vedea curând cu câtă ușurință veți impune mai întâi respectul, apoi admirația și apoi simpatia. Nu vă vor lipsi prozeliții. Oh! dacă toți bunii catolici ar înțelege strălucitul apostolat laic pe care îl pot exercita astfel în orașele lor respective! Uniți cu curatul, lipiți ca iedera de zidul parohial, tari ca vechiul lui clopotniță, ei pot înfrunta orice furtună și face față oricărei vijelii;

2° — Ziarele bune. Alegeți dintre ziarele bune pe acela care este mai bun și care se adaptează cel mai bine nevoilor și înțelegerii persoanelor ce vă înconjoară. Citiți-l, dar nu vă mulțumiți cu atât; dați-l de citit, explicați-l, comentați-l, să fie baza voastră de operații. Faceți-vă corespondent al administrației lui; ocupați-vă de a-i găsi abonați și de a-i trimite cererile de abonament, înlesniți săracilor meseriași și agricultori această operațiune, cea mai plictisitoare dintre toate pentru ei. Dați acest ziar tinerilor care își încep cariera; lăudați-i forma literară, stilul academic, verva și glumele bune. Vor începe prin a gusta sosul și vor sfârși prin a mânca peștele. Așa lucrează impietatea, așa trebuie să lucrăm și noi înșine. Un ziar bun este o necesitate în acest veac. Să se spună despre neajunsurile lui tot ceea ce se va voi, ele nu vor egala niciodată avantajele și binefacerile sale. Se cuvine, în plus, să se favorizeze circulația oricărei alte tipărituri cu caracter analog,

precum broșura de împrejurare, discursul important, scrisoarea pastorală energică etc., etc.;

3° Școala catolică. Acolo unde învățătorul oficial este bun catolic și demn de încredere, sprijiniți-l cu toate puterile voastre; acolo unde nu este, străduiți-vă, într-un limbaj limpede și franc, să-l discreditați. Un asemenea om este cel mai mare flagel al localității. Este necesar ca toată lumea să-l cunoască drept diavol pe acela care este diavol, pentru ca să nu i se încredințeze în chip imprudent lucrul principal, adică educația. Când se întâmplă această nenorocire, să se caute a se întemeia școală împotriva școlii, steag împotriva steagului; dacă există mijloc, să fie chemați religioșii; dacă aceasta este imposibil, să fie însărcinat cu această bună operă un laic sigur. Școala să fie gratuită și să se deschidă la orele cele mai potrivite pentru toți, dimineața, după-amiaza sau seara. În zilele de sărbătoare, copiii să fie atrași acolo prin farmecul divertismentelor și al unei primiri prietenoase. Să li se spună de-a dreptul că cealaltă școală, aceea a învățătorului rău, este școala Satanei. Un celebru revoluționar, Danton, striga neîncetat: „Îndrăzneală! Încă îndrăzneală!"; strigătul nostru constant trebuie să fie: „Franchețe! Franchețe! Lumină! Lumină!" Nimic nu este mai bun pentru a pune pe fugă aceste larve ale iadului, care nu pot seduce decât cu ajutorul întunericului.

XXXIV
Semn foarte vădit după care se va recunoaște cu ușurință ceea ce purcede din spiritul cu adevărat catolic și ceea ce purcede din spiritul atins de liberalism sau radical liberal

Să trecem acum la altceva, plecând de la cuvântul *întuneric* care încheie capitolul nostru precedent. Întunericul este marele auxiliar al nelegiuirii. *Qui male agit odit lucem*, a spus Domnul.

De aici grija necontenită pe care erezia o are de a se înconjura de nori. Nu este prea greu să descoperi vrăjmașul care se prezintă cu viziera ridicată, nici să-i recunoști drept liberali pe cei care încep prin a declara franc că sunt astfel. Dar această francheță nu este obișnuită sectei; de aceea trebuie ghicit vrăjmașul sub deghizarea sa, iar aceasta este, de cele mai multe ori, excesiv de abilă și de vicleană. Să adăugăm că, cel mai

adesea, ochiul care trebuie să-l recunoască nu este un ochi de râs; este deci indispensabil să posedăm un criteriu ușor, simplu, popular, pentru a deosebi în fiecare clipă opera catolică de ceea ce este momelul infernal al liberalismului.

Se întâmplă adesea să se anunțe un proiect sau o întreprindere, să se întemeieze o instituție și ca fidelul catolic să nu ajungă să deosebească repede dacă trebuie să se asocieze cu ea sau să i se opună din toate puterile. Aceasta se întâmplă mai ales atunci când iadul împinge artificiul până la a se împodobi cu una ori cu câteva dintre culorile cele mai atrăgătoare ale drapelului nostru și, în anumite ocazii, până la a se sluji de limbajul nostru obișnuit. În asemenea cazuri, câți, vai!, fac jocul Satanei, fiind încredințați cu toată simplitatea că lucrează la o operă catolică! Dar, se va spune, „fiecare poate consulta Biserica, al cărei cuvânt infailibil risipește orice incertitudine." Foarte bine, dar autoritatea Bisericii nu poate fi consultată în orice moment și pentru fiecare caz particular. Biserica are obiceiul de a stabili cu înțelepciune principiile generale și regulile generale de conduită, lăsând judecății și prudenței fiecărui credincios aplicarea lor la cele o mie și una de cazuri concrete ale fiecărei zile. Or, asemenea cazuri se prezintă în fiecare zi; trebuie deci rezolvate pe loc și, ca să spunem așa, din mers. Ziarul care apare, asociația care se întemeiază, sărbătoarea publică la care ești invitat, subscripția pentru care ți se cere bani, toate acestea pot fi ale lui Dumnezeu sau ale diavolului; și ceea ce este mai rău, pot fi ale diavolului prezentându-se, cum am spus, cu toată gravitatea mistică și

toată ținuta lucrurilor lui Dumnezeu. Cum să ne orientăm deci în asemenea labirinturi?

Iată două mici reguli, cu un caracter foarte practic, care ni se par că trebuie să-i slujească oricărui creștin pentru a păși cu siguranță pe un teren atât de alunecos:

1° — A observa cu grijă ce clasă de persoane lansează afacerea, iată prima regulă a prudenței și a bunului-simț. Ea se întemeiază pe această maximă a Mântuitorului: *Un pom rău nu poate da roade bune*. Este evident că liberalii sunt în chip firesc înclinați să producă scrieri, opere și lucrări liberale, jalnic informate de spiritul liberal ori care cel puțin sunt atinse de el. Trebuie deci cercetat care sunt antecedentele persoanei sau persoanelor care organizează ori inițiază opera în chestiune. Dacă ele sunt de așa natură încât să nu puteți avea o încredere deplină în doctrinele lor, țineți-vă în gardă față de toate întreprinderile lor. Nu le condamnați imediat, căci este un axioma a teologiei că nu toate operele necredincioșilor sunt păcat, iar această axiomă se poate aplica și operelor liberalilor. Dar păziți-vă de a le socoti imediat bune; bănuiți-le, supuneți-le unei lungi cercetări, așteptați-le rezultatele.

2° — A cerceta ce fel de persoane laudă opera în chestiune. Această regulă este încă și mai sigură decât precedenta. Există în lumea actuală, spre știința tuturor, două curente perfect distincte: curentul catolic și curentul masonic sau liberal. Cel dintâi este produs, ori mai bine zis reflectat, de presa catolică; al doilea este reflectat și produs în chip material în fiecare zi de

ziarele revoluționare. Cel dintâi se inspiră de la Roma, iar cel de-al doilea de la lojile masonice. Se anunță o carte? Se publică bazele unui proiect? Vedeți dacă curentul liberal le aprobă, le recomandă și și le însușește. Dacă da, cartea și proiectul sunt judecate: îi aparțin. Căci este evident că liberalismul, ori diavolul care îl inspiră, deosebesc îndată ceea ce le este vătămător sau folositor și nu sunt atât de proști încât să ajute ceea ce le este opus sau să se opună la ceea ce favorizează planurile lor. Partidele și sectele au un instinct, o intuiție deosebită, *olfactus mentis*, cum spune un filozof, care le revelează *a priori* ceea ce le este bun și ceea ce le este ostil. Neîncredeți-vă deci de tot ceea ce liberalii laudă și trâmbițează. Este evident că ei au recunoscut că, prin natura sau prin originea sa, prin mijloacele pe care le pune în lucrare sau prin scopul ei, obiectul astfel lăudat este favorabil liberalismului. Instinctul clarvăzător al sectei nu se poate înșela aici. Îi este mai ușor unui ziar catolic să fie prins lăudând și recomandând un lucru care nu merită prea mult în sine decât unui ziar liberal să laude și să recomande ca ale sale unele dintre operele care sunt încă supuse discuției. La drept vorbind, ne încredem mai mult în mirosul dușmanilor noștri decât în acela al propriilor noștri frați. Anumite scrupule de caritate și obișnuința de a gândi bine despre aproapele orbesc uneori pe cei buni până într-acolo încât îi fac să creadă, cel puțin, în bune intenții acolo unde, din nefericire, ele nu există. Nu așa stau lucrurile cu cei răi: ei trag îndată cu ghiulele înroșite împotriva a tot ceea ce vine împotriva felului lor de a gândi; neobosiți, bat toba mare a reclamei în favoarea

a ceea ce, într-un fel sau altul, dă o mână de ajutor propagandei lor nefaste. Neîncredeți-vă deci de tot ceea ce dușmanii voștri preamăresc.

Am cules dintr-un ziar următoarele modeste versuri: ele ar putea fi mai bune, dar nu mai adevărate.

Este vorba de liberalism:

Spune el da? E înșelare.
Spune el nu? E adevăr.
Ce numește el nelegiuire
Tu să socoți virtute curată!
Pe cel pe care-l urmărește ura lui,
Fii sigur, este un om cinstit;
Dar ferește-te cu grijă, în cele din urmă,
De oricine este adulat de el.
Dacă vei face aceasta cum se cuvine,
Bine o vei ști pe de rost.

Ni se pare că aceste două reguli de bun-simț, pe care le-am putea numi și mai exact de bun-simț creștin, ajung, dacă nu pentru a ne face să judecăm definitiv orice chestiune, cel puțin pentru a ne împiedica să ne împiedicăm prea ușor de asperitățile terenului scabros pe care mergem și luptăm astăzi. Catolicul acestui veac nu trebuie niciodată să piardă din vedere că pământul pe care calcă este minat din toate părțile de societățile secrete, că ele sunt cele care dau tonul polemicilor anticatolice, ele pe care le slujesc în chip

inconștient și foarte adesea chiar aceia care detestă cel mai mult lucrarea lor infernală. Lupta actuală este în principal subterană și împotriva unui vrăjmaș nevăzut, care se prezintă rareori sub adevărata sa deviză. Trebuie deci mai degrabă mirosit decât văzut, ghicit cu instinctul decât arătat cu degetul. Un bun miros și simțul practic sunt aici mai necesare decât raționamente subtile și teorii laborioase. Aceste binocluri pe care le recomandăm prietenilor noștri nu ne-au indus niciodată în eroare.

XXXV

Care sunt ziarele bune, care sunt cele rele; ce trebuie gândit despre binele care se află în cele rele și despre răul care se află în cele bune

Dat fiind, pe de o parte, că acel curent, bun sau rău, care aprobă ori condamnă un lucru trebuie să-i slujească simplului credincios drept criteriu obișnuit și familiar al adevărului, cel puțin pentru a-l ține în neîncredere și în pază; dat fiind, pe de altă parte, că ziarele sunt cel mai bun mijloc de a deosebi acest curent și că trebuie, prin urmare, să se recurgă la ele în mai mult de o ocazie, următoarea întrebare își găsește locul aici de la sine: care trebuie să fie pentru un catolic astăzi ziarele care merită din partea lui o adevărată încredere? Mai bine: care sunt ziarele care trebuie să-i inspire foarte puțină încredere și acelea care nu trebuie să-i inspire deloc?

În primul rând, este limpede, *per se patet*, că ziarele care se cinstesc, ori mai bine zis se necinstesc, declarându-se ele însele liberale și considerându-se ca atare nu trebuie să ne inspire niciuna în ceea ce atinge liberalismul. Cum să ne încredem în ele? Ele sunt tocmai vrăjmașii împotriva cărora trebuie necontenit să ne păzim, împotriva cărora trebuie fără încetare să luptăm. Acest punct este deci în afara oricărei discuții. Tot ceea ce astăzi își acordă titlul de liberal este cu siguranță astfel și, prin urmare, dușmanul nostru declarat și al Bisericii lui Dumnezeu. Nu trebuie deci să se țină niciun seama de recomandările ori de aprobarea lui, decât pentru a ține în suspiciune tot ceea ce în religie aprobă sau recomandă.

Mai există încă o clasă de ziare, mai puțin grabnică în a se demasca și a se pronunța, căreia îi place să trăiască în ambiguitate, să rămână în culori nedefinite și în nuanțe indecise. La orice ceas ea se proclamă catolică și, din când în când, detestă și abominează liberalismul, cel puțin dacă ar fi s-o crezi pe cuvânt. Ziarele bune care fac parte din această clasă sunt, în general, cunoscute drept catolice liberale. De aceasta trebuie să ne ferim și mai mult și să nu ne lăsăm înșelați de fățărniciile și de pietismul ei. Este sigur că, în toate cazurile dificile, tendința liberală va birui la ea asupra tendinței catolice, oricât de frățește și-ar promite amândouă să trăiască împreună. Acest fapt s-a văzut întotdeauna și, în chip logic, se va produce întotdeauna.

Curentul liberal este mai ușor de urmat, este alcătuit din mai mulți prozeliți și este mai simpatic amorului propriu. Curentul

catolic este mai dificil în aparență, are mai puțini partizani și prieteni, cere să navighezi necontenit împotriva impulsului firesc și pervers al ideilor și al patimilor. În inimi nesigure și șovăitoare precum acelea ale liberalilor, este cu totul firesc ca acest curent catolic să cedeze și curentul liberal să prevaleze. Nu este deci loc, în cazurile dificile, să te încrezi în presa catolică liberală. Pe deasupra, ea prezintă acest inconvenient că judecățile ei nu slujesc la fel de mult ca acelea ale presei liberale pentru formularea dovezii contradictorii, din pricina foarte simplă că judecata ei nu este absolută și radicală în nimic, ci de obicei oportunistă.

Presa bună este presa integral bună, adică aceea care apără binele în principiile sale bune și în aplicațiile sale bune, cea mai opusă oricărui rău recunoscut ca atare, *opposita per diametrum*, cum spune sfântul Ignațiu în cartea de aur a *Exercițiilor* sale; presa care se ține pe frontieră opusă aceleia a erorii și își privește întotdeauna dușmana în față; nu aceea care bivouachează din când în când împreună cu ea și nu se opune decât anumitor evoluții determinate ale ei; presa care este ostilă răului în toate, căci în toate răul este rău, chiar și în binele care, din întâmplare, îl poate însoți uneori.

Vom face aici o observație cu scopul de a explica ultima noastră frază, care li se va părea prea îndrăzneață unui mare număr de oameni.

Jurnalele rele pot cuprinde uneori ceva bun. Ce trebuie gândit despre acest bine pe care îl conțin uneori jurnalele rele?

Trebuie gândit că acest bine nu le împiedică să fie rele dacă doctrina sau natura lor intrinsecă este rea. În cea mai mare parte a cazurilor, acest bine este un artificiu satanic pentru a recomanda o foaie sau cel puțin pentru a disimula ceea ce poartă ea în sine esențialmente rău. Câteva calități accidental bune nu răpesc unui lucru rău natura sa rea. Un asasin și un hoț nu sunt buni pentru că, într-o bună zi, recită un *Ave Maria* sau fac milostenie unui sărac. Ei sunt răi, în ciuda faptelor lor bune, pentru că ansamblul esențial al actelor lor este rău, ca și tendințele lor obișnuite. Iar dacă se slujesc de binele pe care îl săvârșesc pentru a-și acredita răutatea, rezultă de aici că și ceea ce în sine este de obicei bun devine rău prin scopul pe care și-l propun.

Dimpotrivă, se întâmplă uneori ca jurnale bune să cadă în cutare sau cutare eroare de doctrină ori în unele excese de pasiune și să facă atunci ceva ce nu se poate într-adevăr aproba. Trebuie oare, din această pricină, să fie declarate rele, reprobate ca atare? Nu, pentru o rațiune inversă, deși analogă. Răul la ele este accidental, iar binele constituie substanța și starea lor obișnuită. Unul sau mai multe păcate nu fac un om rău, mai ales dacă el protestează împotriva lor prin pocăință și îndreptare. Acela singur este rău care este astfel în deplină cunoștință de cauză, în mod obișnuit, și protestează că vrea să fie astfel. Jurnaliștii catolici nu sunt îngeri, departe de aceasta, ci oameni fragili și sărmani păcătoși. A voi deci să fie condamnați pentru cutare sau cutare eroare, pentru cutare sau cutare izbucnire sau exces înseamnă a avea despre bine și

virtute o părere fariseică și jansenistă, în dezacord cu toate principiile sănătoasei morale. Dacă ar trebui judecat astfel, ce instituție ar fi bună și vrednică de prețuire în Biserica lui Dumnezeu?

Să rezumăm: există jurnale bune și rele; între acestea din urmă trebuie puse acelea a căror doctrină este ambiguă și rău definită. Ceea ce este rău nu devine bun pentru că se strecoară în el un oarecare bine, iar ceea ce este bun nu devine rău din pricina unor defecte și chiar a unor păcate care se amestecă în el.

Bunul catolic care va judeca și va lucra cu loialitate după aceste principii se va înșela foarte rar.

XXXVI
Dacă este bine uneori ca catolicii și liberalii să se unească pentru un scop comun și în ce condiție

O altă chestiune a fost adesea agitată în zilele noastre. Ea se raportează la unirea catolicilor și a liberalilor mai puțin înaintați, în scopul comun de a ține în frâu revoluția radicală și dezlănțuită. Vis de aur sau iluzie candidă la unii; la alții, dimpotrivă, cursă perfidă prin care au pretins să ne paralizeze forțele și să ne dezbine, lucru pe care l-au realizat în mare parte.

Ce trebuie să gândim despre aceste încercări unioniste, noi care voim, mai presus de orice alt interes, pe acela al sfintei noastre religii?

În teză generală, trebuie să gândim că asemenea uniri nu sunt nici bune, nici recomandabile. Aceasta se deduce în chip firesc din principiile puse până aici. Liberalismul, oricât de moderat

și de mieros s-ar înfățișa în formă, este prin esența sa în opoziție directă și radicală cu catolicismul. Liberalii sunt deci vrăjmași firești ai catolicilor și numai în chip accidental pot avea unii și alții interese cu adevărat comune.

Cu toate acestea, se pot ivi câteva cazuri foarte rare. Astfel, unirea forțelor integral catolice cu acelea ale grupului celui mai moderat al liberalismului împotriva fracțiunii celei mai înaintate a liberalilor poate fi utilă într-un caz dat. Când această unire este cu adevărat oportună, trebuie să fie întemeiată pe următoarele baze:

1° — A nu lua niciodată drept punct de plecare neutralitatea sau concilierea între principii și interese esențialmente opuse, cum sunt principiile și interesele catolicilor și ale liberalilor. Această neutralitate sau conciliere este condamnată de *Syllabus* și, prin urmare, este o bază falsă; această unire este o trădare, este părăsirea taberei catolice de către o parte dintre aceia care sunt ținuți să o apere. Să nu se spună deci: „Să facem abstracție de deosebirile de doctrină și de apreciere." Această lașă abdicare a principiilor nu trebuie să aibă niciodată loc. Trebuie spus mai întâi: „în ciuda opoziției radicale și esențiale de principii și de aprecieri etc."

Astfel se cuvine să se vorbească și să se lucreze, pentru a evita confuzia ideilor, scandalul celor simpli și triumful vrăjmașului.

2° — Cu atât mai puțin trebuie acordată grupului liberal onoarea de a ne înrola sub steagul său. Fiecare să-și păstreze

propria deviză sau să vină să se aşeze sub a noastră oricine voieşte să lupte cu noi împotriva unui vrăjmaş comun. Cu alte cuvinte: să se unească ei cu noi, dar noi să nu ne unim niciodată cu ei. Obişnuiţi cum sunt cu firma lor pestriţă, nu le va fi atât de greu să primească culorile noastre; pentru noi, care voim totul curat şi fără amestec, această confuzie de drapele ar fi intolerabilă.

3° — A nu crede niciodată că s-au pus astfel bazele unei acţiuni constante şi normale; ele nu pot fi puse decât în vederea unei acţiuni fortuite şi trecătoare. O acţiune constantă şi normală nu se stabileşte decât cu elemente omogene, care se angrenează între ele ca nişte rotiţe perfect combinate. Pentru ca persoane cu convingeri radical opuse să se poată înţelege vreme îndelungată, ar fi necesare acte continue de virtute eroică de o parte şi de alta. Or, eroismul nu este lucru obişnuit şi de uz zilnic. Înseamnă deci a expune o operă unui lamentabil eşec a o zidi pe temelia unor opinii contrare, oricare ar fi, de altfel, acordul lor asupra unui punct accidental. Pentru un act trecător de apărare comună sau de atac comun, o asemenea încercare de coaliţie a forţelor este foarte îngăduită; poate fi lăudabilă şi de mare utilitate, cu condiţia totuşi să nu se uite celelalte condiţii sau reguli pe care le-am pus deja: ele sunt de o necesitate imprescriptibilă. În afară de aceste condiţii, nu numai că socotim că unirea cu liberalii pentru o întreprindere oarecare nu este favorabilă catolicilor, dar socotim încă că este cu adevărat vătămătoare. În loc de a spori forţele, cum se întâmplă când se reunesc cantităţi

omogene, ea va paraliza și anula vigoarea chiar a acelor forțe care, izolate, ar fi putut face ceva pentru apărarea adevărului. Fără îndoială, un proverb spune: „Vai de cel ce merge singur." Dar mai există unul, dovedit de asemenea adevărat prin experiență și nicidecum în contradicție cu el, iată-l: „Mai bună singurătatea decât tovărășia rea." Sfântul Toma spune, credem, nu ne mai amintim în ce loc: *Bona est unio, sed potior est unitas*: „Bună este unirea, dar mai bună este unitatea." Dacă trebuie jertfită adevărata unitate ca arvună a unei uniri fictive și silite, nimic nu se câștigă prin schimb și, după umila noastră părere, se pierde mult.

În sprijinul acestor considerații, pe care am fi ispitiți să le socotim simple divagații teoretice, experiența nu arată decât prea bine rezultatul obișnuit al acestor încercări de unire. Rezultatul lor este întotdeauna de a face mai acre luptele și ranchiunele. Nu există nici măcar un singur exemplu de coaliție de acest fel care să fi servit la zidire și consolidare.

XXXVII
Continuarea aceluiași subiect

Iată totuși, așa cum am spus mai sus, visul de aur, veșnica iluzie a multora dintre frații noștri. Ei sunt încredințați că lucrul cel mai important pentru adevăr este să aibă un mare număr de apărători și de prieteni. Numărul li se pare sinonim cu forța. Pentru ei, a aduna, chiar cantități eterogene, înseamnă totdeauna a înmulți acțiunea, după cum a scădea înseamnă totdeauna a o diminua. Vom arunca puțin mai multă lumină asupra acestui punct și vom prezenta câteva ultime observații asupra acestei materii deja epuizate.

Adevărata forță, adevărata putere a lucrurilor, în ordinea fizică ca și în cea morală, stă mai mult în intensitate decât în extensiune. Un volum mai mare de materie, egal de intensă, produce în mod evident o forță mai mare, nu din pricina sporirii volumului, ci ca urmare a sporirii sau a sumei mai mari de intensități. Este deci o regulă în buna mecanică să cauți a spori extensiunea și numărul forțelor, dar cu condiția ca rezultatul final să fie acela de a spori cu adevărat intensitățile. A te mulțumi cu sporirea, fără a cerceta valoarea

a ceea ce se sporește, înseamnă nu numai a acumula forțe fictive, dar și a te expune, după cum am arătat, să vezi paralizate prin ele forțele adevărate, dacă există câteva.

Aceasta este ceea ce se întâmplă în cazul care ne ocupă. Nimic nu este mai ușor de demonstrat.

Adevărul posedă o forță proprie pe care o comunică prietenilor și apărătorilor săi. Nu ei i-o dau, ci el este acela care le-o împrumută, însă cu condiția ca ei să-l apere cu adevărat pe el.

Dacă apărătorul, sub pretextul că apără mai bine adevărul, începe prin a-l mutila, a-l restrânge, a-l atenua după fantezia sa, el nu mai apără adevărul. El apără o invenție care îi este proprie, o creație omenească de aparență mai mult sau mai puțin frumoasă, dar care nu are nimic de-a face cu adevărul, fiu al cerului.

Iată ce li se întâmplă astăzi multora dintre frații noștri, victime uneori inconștiente ale blestematului contact liberal.

Ei cred, cu o anumită bună-credință, că apără și propagă catolicismul; dar, cu cât îl acomodează mai mult vederilor lor înguste și curajului lor slab, pentru a-l face, zic ei, mai acceptabil pentru vrăjmașul pe care doresc să-l convingă, cu atât nu-și dau seama că nu mai apără catolicismul, ci un anumit lucru care le este propriu, pe care îl numesc în chip naiv catolic și pe care ar putea să-l numească cu totul altfel.

Sărmani amăgiți care, la începutul luptei și pentru a-l câștiga mai bine pe vrăjmaș, încep prin a-și uda praful de pușcă, a toci tăișul și vârful sabiei! Ei nu cugetă că o sabie fără vârf și fără tăiș nu mai este sabie, ci o vechitură de fier, și că praful de pușcă udat este neputincios să arunce proiectilul.

Jurnalele, cărțile și discursurile lor, lăcuite cu catolicism, dar lipsite de spiritul și de viața lui, sunt în lupta propagandei ceea ce sunt sabia lui Bernard și cavaleria lui Ambrozie, atât de des amintite în idiomul popular, pentru a desemna tot felul de arme fără vârf și fără bătaie.

Ah! nu, nu, prietenii mei, la o întreagă armată de asemenea oameni este de preferat o singură companie, un singur pluton de soldați bine înarmați, care știu bine ce apără, împotriva cui o apără și cu ce arme în bună stare trebuie să o apere. Dumnezeu să ne dea asemenea soldați! Ei sunt cei care au făcut întotdeauna până acum și vor mai face încă ceva pentru slava Numelui Său. Iar diavolul să rămână cu ceilalți, adevărate lepădături pe care i le abandonăm cu bunăvoință. De aceasta se va fi și mai convins dacă se ia aminte că această drojdie de falși auxiliari nu este numai inutilă pentru buna luptă creștină, ci încă este, de cele mai multe ori, o povară și aproape întotdeauna favorizează vrăjmașul. Orice asociație catolică ce trebuie să meargă cu un asemenea lest poartă o greutate suficientă pentru a-i face imposibilă o singură mișcare liberă. Ei vor sfârși prin a stinge orice energie bărbătească prin inerția lor, prin a micșora pe cei mai mărinimoși și a anemiza pe cei mai viguroși. Vor ține inima credincioasă într-o neîncredere

și neliniște perpetuă, temându-se întotdeauna și pe bună dreptate de asemenea oaspeți, care sunt într-un anumit punct de vedere prietenii vrăjmașilor lor. Și n-ar fi oare deplorabil ca această asociație a binelui limpede declarat să-și cheltuiască resursele și forțele pentru a combate sau cel puțin pentru a ține în frâu niște dușmani lăuntrici care îi tulbură și îi sfâșie sânul?

Aceasta este ceea ce *La Civiltà Cattolica* a declarat în articole remarcabile.

Fără această precauție, spune ea, „aceste feluri de asociații catolice ar alerga primejdia sigură nu numai de a se transforma în câmp de discordii scandaloase, dar și de a se abate curând de la adevăratele principii, spre propria lor ruină și spre foarte marele prejudiciu al religiei".

Din acest motiv vom încheia acest capitol transcriind aici și aceste alte cuvinte atât de peremptorii și de hotărâte ale aceleiași reviste. Pentru orice catolic ele trebuie să aibă cea mai mare autoritate, ca să nu spunem o autoritate fără apel.

„Cu o înțeleaptă înțelegere, asociațiile catolice vor trebui să aibă mai ales grija de a exclude din sânul lor nu numai pe toți aceia care profesează pe față maximele liberalismului, ci și pe aceia care își făuresc iluzia de a crede posibilă concilierea liberalismului cu catolicismul și sunt cunoscuți sub numele de catolici liberali."

XXXVIII
Dacă este sau nu indispensabil a recurge, în toate cazurile, la o decizie specială a Bisericii și a păstorilor ei, pentru a ști dacă o scriere sau un individ trebuie respins ori combătut ca liberal

Tot ceea ce tocmai ați expus, ni se va spune aici, se lovește în practică de o foarte gravă dificultate. Ați vorbit despre indivizi și scrieri liberale și ne-ați recomandat cu insistență să-i fugim ca pe ciumă, pe ei și până și influențele lor cele mai îndepărtate. Or, cine va îndrăzni, prin propria sa autoritate și fără a recurge mai întâi la o sentință hotărâtoare a Bisericii învățătoare, să califice de liberal cutare individ sau cutare carte?

Iată un scrupul, sau mai bine zis o prostie, pusă foarte în mare modă de câțiva ani încoace de liberali și de cei atinși de

liberalism. Teorie nouă în Biserica lui Dumnezeu și pe care am văzut-o susținută, spre marea noastră uimire, de către aceia pe care nu ni i-am fi închipuit niciodată în stare să cadă într-o asemenea rătăcire! Teorie, de altfel, comodă mai presus de toate pentru diavol și pentru slujitorii săi; astfel încât, atunci când un bun catolic îi atacă și îi demască, îi vedem îndată recurgând la ea și refugiindu-se în spatele tranșeelor ei, întrebând cu aer magistral și plin de autoritate: „Și cine sunteți dumneavoastră ca să ne calificați pe mine și jurnalul meu drept liberali? Cine v-a făcut învățători în Israel ca să declarați cine este bun catolic și cine nu este? De la dumneavoastră trebuie oare cerut un brevet de catolicism?" Această ultimă frază mai ales a făcut carieră, cum se spune, și nu există catolic atins de liberalism care să nu se slujească de ea ca de o ultimă resursă în cazurile grave și stânjenitoare. Să vedem deci ce trebuie gândit asupra acestui subiect și dacă teologia catolicilor liberali este o teologie sănătoasă în ceea ce atinge acest punct. Să punem mai întâi chestiunea cu toată claritatea și precizia necesare.

Pentru a acuza de liberalism o persoană sau o scriere, trebuie oare întotdeauna să așteptăm ca Biserica învățătoare să fi rostit o judecată specială asupra acelei persoane sau asupra acelei scrieri?

Răspundem categoric: Nu. Dacă acest paradox liberal ar fi un adevăr, el ar furniza, fără îndoială, mijlocul cel mai eficace de a anula, în practică, toate condamnările Bisericii, relative atât la scrieri, cât și la persoane.

Numai Biserica posedă supremul magisteriu doctrinal în drept și în fapt, *juri et facti*; suverana ei autoritate se personifică în Papă și ea este singura care poate, în chip definitiv și fără apel, să califice în mod abstract doctrinele și să declare că ele sunt cuprinse în mod concret în cutare sau cutare carte sau profesate de cutare sau cutare persoană. Nu este aici o infailibilitate prin ficțiune legală, precum aceea care se atribuie tribunalelor supreme ale pământului, ci o infailibilitate reală și efectivă, pentru că emană din asistența continuă a Duhului Sfânt și este garantată prin făgăduința solemnă a Mântuitorului. Această infailibilitate se exercită asupra dogmei și asupra faptului dogmatic și, prin urmare, are toată întinderea necesară pentru a rezolva în mod desăvârșit, în ultimă instanță, orice chestiune. Toate acestea se raportează la sentința ultimă și hotărâtoare, la sentința solemnă, ireformabilă și fără apel, la sentința în ultimă instanță, cum am numit-o. Dar această sentință, menită să călăuzească și să lumineze pe credincioși, nu exclude alte judecăți, mai puțin autorizate, însă totuși foarte respectabile, care nu pot fi disprețuite și care pot chiar obliga în conștiință pe adevăratul creștin. Acestea sunt următoarele, și rugăm pe cititor să observe bine gradația lor.

1° — Judecățile episcopilor în diecezele lor

Fiecare episcop este judecător în dieceza sa pentru examinarea doctrinelor, calificarea lor și denunțarea cărților care le conțin sau nu le conțin. Sentința sa nu este infailibilă, dar este în chip eminent vrednică de respect și obligatorie în conștiință, atunci când nu este în contradicție vădită cu o doctrină definită mai

înainte sau când nu este dezaprobată de o sentință emanată de la o autoritate superioară.

2° — Judecățile parohilor în parohiile lor

Acest magisteriu este subordonat celui precedent, bucurându-se totuși, în sfera sa mai îngustă, de atribuții analoage. Parohul este păstor; poate și trebuie, în această calitate, să deosebească păşunile bune de cele rele. Declarația sa nu este infailibilă, dar merită să fie respectată în condițiile enunțate în paragraful anterior.

3° — Judecățile directorilor de conștiință

Folosindu-se de luminile și de știința lor, confesorii pot și trebuie să spună celor pe care îi conduc gândul lor despre cutare doctrină sau cutare carte în privința cărora sunt consultați; să aprecieze, după regulile moralei și ale filozofiei, primejdia cutărei lecturi sau a cutărei tovărășii pentru penitenții lor. Pot chiar, cu o adevărată autoritate, să le poruncească să renunțe la ele. Confesorul are, așadar, și el un anumit drept de a judeca doctrinele și persoanele.

4° — Judecățile simplilor teologi consultați de credinciosul laic

Peritis in arte credendum, spune filozofia: „Trebuie să ne încredem în fiecare pentru ceea ce ține de profesiunea sau de meseria sa". Nu i se atribuie o adevărată infailibilitate, ci o competență pentru a rezolva chestiunile care se leagă de

aceasta. Or, Biserica acordă teologilor gradați un anumit drept oficial de a explica credincioșilor știința sacră și aplicațiile ei. În virtutea acestui drept, ei scriu despre teologie, califică și judecă după știința lor reală și după loialul lor mod de a vedea. Este deci sigur că posedă o anumită autoritate științifică pentru a judeca în materie de doctrină și pentru a declara care carte o conține și care persoană o profesează. Astfel exercită simpli teologi, prin mandatul episcopului, cenzura lucrărilor tipărite și se fac garanți ai ortodoxiei lor prin aplicarea semnăturii lor. Ei nu sunt infailibili, dar avizele lor slujesc credincioșilor drept primă regulă în cazurile obișnuite și de fiecare zi, iar hotărârile lor sunt valabile atât timp cât o autoritate superioară nu le anulează.

5° — Judecățile simplei rațiuni omenești cum se cuvine luminată

Da, cititorule, această rațiune însăși este un *locus theologicus*, ca să vorbim precum teologii; este un criteriu științific în materie de religie. Credința domină rațiunea, iar aceasta din urmă trebuie să-i fie subordonată în toate; dar este fals a pretinde că rațiunea nu poate nimic prin ea însăși, fals a pretinde că lumina inferioară, aprinsă de Dumnezeu în înțelegerea omenească, nu luminează nimic, chiar dacă nu luminează atât cât lumina superioară. Este deci îngăduit și chiar poruncit credinciosului să-și raționeze credința, să tragă din ea consecințe, să facă aplicații, să deducă paralele și analogii. Simplul credincios poate astfel să se ferească, de la prima vedere, de o doctrină nouă care i se prezintă, în măsura în care

o vede în dezacord cu o altă doctrină definită. El poate, dacă acest dezacord este evident, să o combată drept rea și să numească rea cartea care o susține. Ceea ce nu poate este să o definească *ex cathedra*, însă îi este cu totul îngăduit să o socotească, pentru sine, drept perversă, să o semnaleze altora ca atare pentru călăuzirea lor, să dea strigătul de alarmă și să tragă primele lovituri. Credinciosul laic poate face toate acestea; le-a făcut în toate timpurile spre aplauzele Bisericii. Nu înseamnă aceasta a se face păstor al turmei, nici măcar umilul ei slujitor; înseamnă pur și simplu a-i sluji drept câine de pază și a o înștiința lătrând, *oportet allatrare canes*. „Trebuie ca câinii să latre", amintește în această privință cu multă oportunitate un mare episcop spaniol, vrednic de cele mai bune veacuri ale istoriei noastre.

Oare, din întâmplare, prelații cei mai zeloși nu înțeleg lucrul acesta astfel, ei care în mii de ocazii își îndeamnă credincioșii să se abțină de la citirea ziarelor rele și a cărților rele, fără a le face altfel cunoscute? Ei arată astfel convingerea în care se află că criteriul natural, luminat de credință, îi ajunge credinciosului pentru a le recunoaște prin aplicarea doctrinelor deja cunoscute asupra materiei.

Oare *Index*-ul însuși cuprinde titlul tuturor cărților oprite? Oare în fruntea acestei culegeri, sub rubrica: *Reguli generale ale Indexului*, nu se găsesc anumite principii la care un bun catolic trebuie să se raporteze pentru a judeca multe tipărituri despre care *Index*-ul nu face mențiune, dar pe care regulile date îngăduie fiecărui cititor să le judece prin sine însuși?

Să ajungem acum la o considerație mai generală. La ce ar sluji regula credinței și a moravurilor dacă, în fiecare caz particular, simplul credincios nu ar putea face el însuși aplicarea ei imediată, dacă ar fi silit necontenit să consulte pe papă sau pe păstorul diecezan? După cum regula generală a moravurilor este legea și totuși fiecare poartă înlăuntrul său o conștiință, *dictamen practicum*, în virtutea căreia face aplicațiile speciale ale acestei reguli generale, sub rezerva îndreptării, dacă se întâmplă să greșească, tot astfel regula generală a credinței, care este autoritatea infailibilă a Bisericii, îngăduie și trebuie să îngăduie fiecăruia ca, prin judecata sa particulară, să facă aplicațiile concrete, fără prejudiciul corectării și retractării la care se expune dacă, făcând aceasta, se înșală. Ar însemna a face zadarnică, absurdă și imposibilă regula superioară a credinței să se ceară aplicarea ei specială și imediată de către autoritatea întâi, la fiecare caz, la fiecare oră, la fiecare minut.

Este aici un anumit jansenism brutal și satanic, asemănător cu acela al discipolilor nefericitului episcop de Ypres, când cereau pentru primirea sacramentelor asemenea dispoziții încât le făceau cu desăvârșire imposibile tocmai pentru oamenii în folosul cărora ele sunt rânduite.

Rigorismul legalist (*ordenancista*) care se invocă aici este tot atât de absurd ca rigorismul ascetic propovăduit la Port-Royal; el ar da rezultate și mai rele și mai dezastruoase. Dacă vă îndoiți de aceasta, observați ce se petrece. Cei mai rigoriști în această privință sunt cei mai împietriți sectari ai școlii liberale. Cum se explică această aparentă contradicție? Se explică foarte

simplu, dacă binevoiește cineva să-și amintească faptul că nimic nu i-ar conveni mai bine liberalismului decât această botniță legală impusă buzelor și condeiului adversarilor săi cei mai hotărâți. Ar fi, într-adevăr, un mare triumf pentru el să obțină, sub pretextul că nimeni altul în afară de Papă și de episcopi nu poate vorbi cu autoritate în Biserică, tăcerea unor oameni precum de Maistre, Valdegamas, Veuillot, Villoslada, Aparisi, Tejado, Orti y Lara, Nocedal și atâția alții, ale căror glorioase exemple, prin mila dumnezeiască, au fost întotdeauna și vor fi până la sfârșit în societatea creștină. Iată ce ar voi liberalismul și, încă mai mult, ca Biserica însăși să-i facă serviciul de a-și dezarma cei mai iluștri campioni.

XXXIX
Ce să spunem despre înGROZITOAREA SECTĂ A LAICISMULUI, SECTĂ CARE, DUPĂ UNII, FACE DE PUȚINĂ VREME ATÂT DE MARI RAVAGII ÎN ȚARA NOASTRĂ

Aici este locul să vorbim despre laicism, despre această înfricoșătoare sectă, cum a fost ea numită, și care a avut în ultimul timp privilegiul singular de a atrage atenția publică, pe când aproape nici o altă chestiune teologică nu obținea aceeași onoare. Foarte cumplit trebuie să fie acest monstru, de vreme ce, scoțând cu toții același strigăt de alarmă, au crezut de cuviință să se năpustească asupra lui până și oamenii cei mai puțin înclinați la polemica religioasă și la veghea asupra onoarei Bisericii. Laicismul a fost o ciudată erezie împotriva căreia s-a dezlănțuit ura tuturor celor care urăsc pe Isus Hristos. S-a văzut vreodată ceva mai extraordinar? În schimb, de îndată ce un laic sau un ecleziastic s-a ridicat împotriva laicismului, tabăra francmasonă i-a făcut imediat din aceasta

un titlu de glorie și l-a acoperit cu cele mai călduroase aplauze ale sale. Iată un fapt pe care nimeni nu-l poate tăgădui, căci s-a petrecut sub ochii tuturor. Oare acest dat nu ar fi de ajuns pentru a rezolva pe deplin, încă de la primul pas, această înfricoșătoare problemă?

Dar ce este laicismul?

Aprigii săi contradictori, de la înălțimea catedrelor lor mai mult sau mai puțin autorizate, s-au ostenit mai degrabă să-l anatemizeze decât să-l definească. Noi, care de mai mulți ani avem legături publice și private cu el, vom încerca să cruțăm pe dușmanii lui de stânjeneala care rezultă pentru ei din această stare de lucruri și vom căuta să le dăm o definiție a laicismului, pentru ca ei să aibă o bază pe care să-și sprijine invectivele.

Trei lucruri sunt calificate drept laicism.

1° — Pretinsa exagerare a inițiativei laice în calificarea persoanelor și a doctrinelor.

2° — Pretinsa exagerare a inițiativei laice în conducerea și organizarea operelor catolice.

3° — Pretinsa lipsă de supunere a anumitor laici față de autoritatea episcopală.

Iată cele trei puncte ale procesului plin de ură intentat laiciștilor de doi sau trei ani încoace. Inutil să spunem că

aceste trei puncte, indicate limpede aici de noi pentru întâia dată, nu au fost niciodată indicate astfel în înflăcăratele și obositoarele harangui ale acuzatorului umflat care a purtat în principal cuvântul împotriva noastră. A particulariza capetele de acuzare, a preciza ideile, nu pare să intre nicidecum în legile polemicii sale singulare, în cel mai înalt grad. A vocifera mult și a striga din toate puterile: „Schismă, schismă! Sectă, sectă! Răzvrătire, răzvrătire!", a exalta privilegiile și prerogativele autorității episcopale, a demonstra, cu mare sprijin de autori și de drept canonic, adevăruri pe care nimeni nu le tăgăduiește în privința acestei autorități, dar a nu se apropia nici măcar de departe de adevăratul punct al dezbaterii, a nu aduce nici o dovadă justificativă a celor mai grave acuzații, uitând că orice acuzație nedovedită se transformă în calomnie nerușinată, foarte bine! Iată un adevărat mod de a discuta! O, ce lux de erudiție, ce profunzime de teologie, ce subtilitate în dreptul canonic, ce emfază de retorică s-au risipit pentru a demonstra că cei mai fermi apărători ai cauzei catolice nu sunt alții decât cei mai mari dușmani ai ei și că inventatorii și susținătorii laicismului erau tocmai aceiași pe care îi acuză fără încetare de clericalism; pentru a dovedi, în sfârșit, că aceia care dintotdeauna s-au distins prin devotamentul și docilitatea lor față de toiagul pastoral în ceea ce ține de jurisdicția sa au tins, dimpotrivă, să se emancipeze de magisteriul sacru al episcopatului! Această ultimă frază, *în ceea ce ține de jurisdicția sa*, neîmpăcații adversari ai ceea ce se numește pe nedrept laicism au ținut-o într-o lamentabilă și poate voită uitare. Ei citează fără încetare

și în toate sensurile enciclica *Cum multa* și s-ar zice că încă nu au ajuns să citească în ea această paranteză care dă explicația legitimă și firească a ceea ce ea conține mai substanțial. Într-adevăr, toate acuzațiile de revoltă îndreptate împotriva anumitor asociații și împotriva anumitor foi periodice ar fi justificate cu condiția de a dovedi — ceea ce nu s-a făcut niciodată și nu se va face niciodată — că aceste asociații și aceste jurnale, refuzând cu fermitate virilă să facă parte din nefericita uniune catolico-liberală pe care se voia a li se impune canonic, au nesupus șefilor lor religioși în ceva ce ținea de jurisdicția lor. Inteligența incomensurabilă a oamenilor care au descoperit și urmăresc laicismul putea foarte bine să se ocupe de aceasta; ar fi fost o sarcină vrednică de gusturile lor laborioase, căci fără îndoială că nu i-ar fi văzut sfârșitul decât foarte târziu. Dar ce să-i faci? Ideea nu le-a venit anti-laiciștilor. Micul lor manual de logică nu pare să le fi semnalat sofismul numit *mutatio elenchi*. Același sofism care îi face fără încetare să cânte *extra chorum*, ca să nu întrebuințăm o altă expresie, mai plastică, dar mai puțin literară, a energicului idiom catalan.

În primul rând, este un laicism foarte singular acela care, în Spania și mai ales în Catalonia, merge în fruntea tuturor operelor catolice, numite în mod obișnuit ultramontane. În numele papei, organizează pelerinaje; în favoarea papei, adună mii de adeziuni și de semnături; pentru a-l ajuta pe papă, trimite neîncetat la Roma milostenie după milostenie; stă întotdeauna alături de prelații săi și execută toate poruncile lor

relative la războiul împotriva impietății. Întemeiază, plătește, susține școli catolice, pentru a le opune școlilor așa-zise laice și școlilor protestante; într-un cuvânt, în adunările literare, în templu, în presă, formează și înrolează pe cei mai înflăcărați apărători ai credinței și ai Sfântului Scaun! Este un laicism cu adevărat rar și fenomenal acela ai cărui prieteni și inspiratori sunt preoții cei mai exemplari și ale cărui focare principale sunt casele religioase cele mai fervente, care, în puțini ani, a primit el singur mai multe binecuvântări particulare din partea Sanctității Sale Papa decât orice altă asociație într-o jumătate de veac și care poartă semnul cel mai autentic al slujitorilor lui Hristos, de vreme ce vrăjmașii cei mai declarați ai numelui creștin îl privesc cu atâta ură și îl persecută cu atâta furie. Nu este adevărat că acest laicism seamănă în toate privințele cu cel mai curat catolicism?

În rezumat, acest laicism, astfel cum l-am înfățișat, nu există, nici nimic asemănător cu el. Ceea ce există, da, este o mână de catolici laici care prețuiesc cât o armată și stingheresc în chip deosebit secta catolico-liberală, care are pentru aceasta un motiv foarte legitim și foarte întemeiat să-i urască.

Este și mai mult.

1° — Catolicul laic a putut întotdeauna, poate și trebuie, cu atât mai mult astăzi, să ia parte foarte activă la controversa religioasă, expunând doctrine, calificând cărți și persoane.

Îi este îngăduit să smulgă măștile de pe fețele suspecte și să tragă drept în țintele pe care Biserica i le-a însemnat mai dinainte. Între acestea, ținta preferată trebuie să fie astăzi eroarea contemporană a liberalismului și trista sa odraslă, complicele și tăinuitorul său, catolicismul liberal, împotriva căruia papa a spus de o sută de ori că toți bunii catolici, chiar și laicii, trebuie să lupte fără încetare.

2° — Credinciosul laic a putut întotdeauna și poate astăzi, ca și în trecut, să întreprindă, să organizeze, să conducă și să ducă la bun sfârșit tot felul de opere catolice, urmând cu supunere calea trasată de dreptul canonic și fără alte rezerve decât acelea impuse de acest drept. Exemplul unei asemenea puteri ne este dat de mari sfinți care nu erau decât simpli laici și care, cu toate acestea, au creat în Biserica lui Dumnezeu instituții mărețe de tot felul și chiar adevărate ordine religioase. Martor să fie Francisc din Assisi: el nu a fost niciodată preot. Să cadă în leșin anti-laiciștii: nu a fost niciodată preot, nu era nici măcar subdiacon, ci pur și simplu un sărac laic atunci când a pus temeliile ordinului său. Cu atât mai mult, așadar, se poate întemeia un jurnal, o academie, un cerc, un cerc de propagandă, fără altă obligație decât aceea de a se ține de regulile generale stabilite, nu de criteriul unui om oarecare, ci de înțeleapta legislație canonică, căreia toți îi sunt supuși și toți îi datorează ascultare, de la cel mai mare principe al Bisericii până la cel mai obscur laic.

3° — În chestiunile libere, nu există, pentru un jurnal, o asociație sau un individ, nici răzvrătire, nici nesupunere în a voi să le rezolve după judecata lor privată.

Ceea ce este foarte remarcabil, deși lucrul în sine nu are nimic extraordinar, este că noi, catolicii, avem să le dăm lecții liberalilor, să-i învățăm care sunt legile adevăratei libertăți creștine și cât de deosebită este nobila supunere a credinței de servilismul josnic și târâtor. Confesorul nu are dreptul să impună penitentului său opinii libere, chiar dacă le-ar judeca mai folositoare și mai sigure; la fel este parohul față de parohienii săi și episcopul față de diecezanii săi și ar fi foarte util ca învățații noștri contradictori să-l recitească puțin pe Bouix, sau cel puțin pe Părintele Larraga. Din același motiv, nu există nici crimă, nici păcat, nici măcar vină venială, cu atât mai puțin erezie, schismă sau orice altă infidelitate, în anumite împotriviri. Căci există împotriviri autorizate de Biserică și pe care totuși nimeni nu le poate condamna. Și toate acestea fără a prejudeca dacă asemenea împotriviri sunt uneori nu numai îngăduite, ci chiar recomandabile; nu numai recomandabile, ci chiar obligatorii în conștiință, după cum s-ar întâmpla dacă, cu bună sau cu rea-credință, cu intenții drepte sau nu, un superior ar voi să constrângă un inferior să subscrie formule, să ia poziții, să se amestece în complicități fățiș favorabile erorii, dorite, urzite și aplaudate de vrăjmașii lui Isus Hristos. În acest caz, datoria bunului catolic este de a rezista până la capăt și de a muri mai degrabă decât de a ceda.

Atât era de spus asupra chestiunii atât de dezbătute a laicismului, care, considerată în adevărata ei lumină și cu o cunoaștere mijlocie a materiei, nici măcar nu este o chestiune. Dacă teologia stabilită de foarte gravi frați ai catolicismului liberal ar fi sigură, nu i-ar mai rămâne diavolului mare lucru de făcut pentru a fi stăpân pe câmpul de luptă, fiindcă noi i l-am preda cu propriile noastre mâini. Pentru a face imposibilă în practică orice mișcare catolico-laică, nu există mijloc mai bun decât acela de a o supune unor condiții asemenea încât să devină moralmente impracticabilă. Într-un cuvânt, nu este aici decât un pur jansenism, dar, din fericire, acest jansenism și-a lăsat să-i cadă masca.

XL

Dacă este mai potrivit să se apere in abstracto doctrinele catolice împotriva liberalismului decât să fie apărate prin mijlocirea unui grup sau partid care le personifică

Este oare mai bine să se apere *in abstracto* doctrinele catolice împotriva liberalismului decât să fie apărate prin formarea unui partid care să le reprezinte? Această întrebare a fost pusă de o mie de ori, dar, cu siguranță, niciodată nu a fost prezentată atât de limpede cum îndrăznim noi să o facem aici. Confuzia ideilor asupra acestui punct, chiar pentru mulți catolici cu adevărat sinceri, a dat naștere tuturor acelor formule de unire în afara politicii sau cu abstracție de politică, formule fără îndoială bine intenționate la unii, dar acoperind, la alții, manevre viclene și perfide.

Să punem deci din nou întrebarea cu toată candoarea și sinceritatea: este mai bine să se apere *in abstracto* ideile anti-liberale sau să fie apărate *in concreto*, adică personificate într-un partid pe față și hotărât anti-liberal?

O bună parte dintre frații noștri, aceia care pretind, deși în zadar, să rămână neutri în politică, optează pentru apărarea abstractă. Cât despre noi, susținem hotărât că nu. După părerea noastră, mijlocul cel mai bun, singurul practic, viabil și eficace, este de a ataca liberalismul și de a-i opune ideile anti-liberale, nu *in abstracto*, ci *in concreto*; cu alte cuvinte, nu numai prin viu grai sau în scris, ci prin mijlocirea unui partid de acțiune desăvârșit anti-liberal.

Vom dovedi aceasta.

Despre ce este vorba aici? Este vorba de a apăra idei practice și de aplicație practică la viața publică și socială, precum și la raporturile statelor moderne cu Biserica lui Dumnezeu. Or, atunci când este vorba de a căuta, înainte de toate, rezultate imediat practice, cele mai bune procedee pentru atingerea acestui scop sunt procedeele cele mai practice. Ei bine, ceea ce este mai practic aici nu este să aperi teoretic doctrinele, ci să-i ajuți și să-i susții pe cei care lucrează la implantarea lor pe terenul practic, să-i combați, să-i discreditezi, să-i reduci la nimic, dacă ar fi cu putință, pe cei care pe același teren practic se opun triumfului lor.

Suntem obosiți de idealisme mistice și poetice care nu duc decât la o vagă admirație a adevărului, dacă într-adevăr duc până acolo! Biserica, ca și Dumnezeu, trebuie slujită *spiritu et veritate*: „în duh și în adevăr", *cogitatione, verbo et opere*: „prin gând, cuvânt și faptă". Problema care ține în prezent lumea în angoasă este brutal de practică, în toată puterea adverbului subliniat. Pentru a o rezolva, trebuie deci mai puțin raționamente decât fapte, căci: „iubirea este fapte și nu vorbe frumoase", spune proverbul. Nu palavrageala liberală a răsturnat în principal lumea, ci munca eficace și practică a sectarilor liberalismului. Dumnezeu și Evanghelia au fost deposedați de suveranitatea lor socială de optsprezece veacuri mult mai mult prin mână decât prin limbă; tot prin mână mai curând decât prin limbă trebuie să fie puși iarăși pe tronul lor. Am spus-o mai sus: ideile nu se susțin singure, singure nu-și fac drum, singure nu aprind lumea întreagă. Această pulbere nu se aprinde decât atunci când cineva apropie de ea fitilul aprins. Ereziile pur teoretice și doctrinare au dat puțin de lucru Bisericii lui Dumnezeu; brațul care mânuiește sabia a slujit eroarea mai bine decât pana care înșiră silogisme vicioase. Arianismul n-ar fi fost nimic fără sprijinul împăraților arieni; protestantismul n-ar fi fost nimic fără favoarea principilor germani dornici să scuture jugul lui Carol al V-lea; nici anglicanismul n-ar fi fost nimic fără sprijinul lorzilor englezi câștigați de Henric al VIII-lea cu bunurile capitlurilor și ale mănăstirilor. Este deci urgent a opune pana condeiului, limba limbii, dar mai ales munca muncii, acțiunea

acțiunii, partidul partidului, politica politicii și chiar, în anumite împrejurări, sabia sabiei.

Astfel s-au petrecut întotdeauna lucrurile în lume, astfel se vor petrece până în ultima zi. Dumnezeu, în mod obișnuit, nu săvârșește minuni în favoarea credinței decât la începuturile ei; voiește ca aceea care a coborât pe pământ pentru a trăi omenește și prin mijloace omenești, odată înrădăcinată într-un popor, să fie apărată omenește și prin mijloace omenești.

Ceea ce se numește un partid catolic, oricare ar fi de altminteri celălalt nume care i s-ar da, se impune astăzi ca o necesitate. Ceea ce el reprezintă este ca un mănunchi de forțe catolice, un nucleu de buni catolici, un ansamblu de lucrări catolice militând în favoarea Bisericii pe terenul omenesc unde Biserica ierarhică nu poate coborî în multe împrejurări. Să se lucreze pentru a dobândi o politică catolică, o legalitate catolică, un guvern catolic, prin mijloace demne și catolice, cine va putea vreodată să o osândească? Oare Biserica, în Evul Mediu, nu a binecuvântat sabia cruciaților, iar în zilele noastre baioneta zuavilor pontificali? Oare nu le-a dat ea drapelul? Oare nu le-a prins pe piept propriile sale însemne? Sfântul Bernard nu s-a mulțumit să scrie omilii patetice despre cruciadă, ci a recrutat soldați și i-a trimis pe țărmurile Palestinei. Ce neajuns este ca un partid catolic să se arunce astăzi în cruciada îngăduită de împrejurări: cruciada jurnalismului, cruciada cercurilor, cruciada scrutinului, cruciada manifestațiilor publice, așteptând ceasul istoric când

Dumnezeu va trimite în ajutorul poporului Său captiv sabia unui nou Constantin sau a unui al doilea Carol cel Mare?

Ne-am mira mult dacă aceste adevăruri nu ar părea tot atâtea blasfemii sectei liberale! Cu atât mai mult motiv ca ele să ni se pară nouă maximele cele mai solide și cele mai potrivite timpului de față.

XLI
Există exagerare în a nu recunoaște ca partid cu desăvârșire catolic decât un partid radical anti-liberal?

Ceea ce tocmai ați spus ne-a convins, vor striga unii dintre ai noștri, dintre aceia care sunt timizi și fricoși peste măsură când este vorba de politică sau de partid; dar ce trebuie să fie partidul la care se va afilia bunul catolic, pentru a apăra, cum spuneți, concret și practic, credința sa împotriva opresiunii liberalismului? Spiritul de partid vă poate aici orbi și face ca, fără voie, în inima voastră, dorința de a favoriza prin mijlocirea religiei o cauză politică determinată să biruie asupra dorinței de a favoriza prin religie politica.

Ni se pare, iubite cititor, că prezentăm aici dificultatea în toată puterea ei, și așa cum o auzim obiectată de o mulțime de persoane. Din fericire, ne va fi foarte ușor s-o reducem la

nimic, oricât de mare ar fi numărul fraților noștri pe care ea îi oprește brusc și îi reduce la tăcere.

Afirmăm deci, fără teamă de a fi logic contrazișsi, că maniera cea mai eficace și cea mai logică de a combate liberalismul este de a lucra în comunitate de vederi și de eforturi cu partidul cel mai radicalmente anti-liberal.

Dar aceasta este un adevăr de La Palisse!

De acord, dar nu este mai puțin adevăr; și a cui este vina dacă a devenit necesar să se prezinte unor oameni anumite adevăruri foarte solide ale filozofiei într-o formă mai mult decât naivă? Nu, nu este spirit de partid, ci spirit de adevăr, a afirma imposibilitatea unei opoziții eficace împotriva liberalismului în afara unui partid cu adevărat catolic și, apoi, imposibilitatea unui partid radicalmente catolic care să nu fie în același timp un partid radicalmente anti-liberal.

Această dublă afirmație supără dureros anumite palate viciate de mâncărurile condimentate ale metișilor, adică ale catolicilor liberali, dar nu este cu nimic mai puțin incontestabilă. Catolicismul și liberalismul sunt sisteme de doctrină și de acțiune esențialmente opuse; credem că am demonstrat aceasta în seria articolelor noastre. Trebuie deci în mod necesar recunoscut, oricât ne-ar costa și oricât de amar ni s-ar părea, că este imposibil să fii integral catolic fără a fi integral anti-liberal. Aceste idei dau o ecuație riguros matematică. Oamenii și partidele, exceptând cazurile de eroare și

bună-credință, nu sunt catolici în doctrinele lor decât în măsura în care nu profesează nicio opinie anti-catolică; și este de toată evidența că vor profesa o doctrină anti-catolică de fiecare dată când vor face profesiune conștientă, în tot sau în parte, de vreo doctrină liberală. A spune deci: cutare partid liberal, cutare persoană liberală, nu este catolică, este o propoziție tot atât de exactă ca și cum ai spune: ceea ce este alb nu este negru sau ceea ce este roșu nu este albastru. Înseamnă pur și simplu a enunța despre un subiect ceea ce rezultă logic din aplicarea la el a principiului contradicției. *Ne quid idem simul esse et non esse*: „Unul și același lucru nu poate fi și să nu fie în același timp." Să vină deci aici cel mai savant dintre liberali și să ne spună dacă există în lume o teoremă de matematică a cărei concluzie să fie mai bună decât aceasta: „Nu există partid cu desăvârșire catolic decât un partid radicalmente anti-liberal."

Nu există deci, repetăm, alt partid catolic, acceptabil în bună teză pentru catolici, decât acela în care se profesează, se susțin și se practică idei hotărât anti-liberale. Oricare altul, oricât de respectabil ar fi, oricât de conservator s-ar arăta, oricare ar putea fi ordinea materială pe care o asigură țării, avantajele și bunurile pe care, din întâmplare, le oferă religiei, nu este un partid catolic, din moment ce se înfățișează întemeiat pe principii liberale sau organizat într-un spirit liberal ori îndreptat către un scop liberal. Vorbind astfel, ne raportăm la ceea ce s-a indicat mai sus, și anume că, între liberali, unii acceptă numai principiile liberalismului, fără a voi aplicațiile

lui, pe când alții acceptă aceste aplicații fără a vrea, cel puțin pe față, să admită principiile. Repetăm deci: un partid liberal, de îndată ce este liberal, fie în principii, fie în aplicații, nu este mai catolic decât albul este negru, decât un pătrat este cerc, decât o vale este munte și decât întunericul este lumină.

Jurnalismul revoluționar, care, pentru a răsturna lumea, a înzestrat-o cu o filozofie și o literatură speciale, a inventat și un mod de a raționa care îi este în întregime propriu și care constă nu în a raționa cum se făcea odinioară, deducând consecințele din principii, ci în a raționa cum se face la răspântii și în adunările de comese, cedând primei impresii, aruncând în dreapta și în stânga cuvinte pompoase, *sesquipedalia verba*, amețind și obosind propria sa inteligență și pe aceea a altuia cu un impetuos vârtej de proză vulcanică, în loc de a o lumina și călăuzi cu lumina strălucitoare și senină a unei argumentări bine urmate. Se va scandaliza deci, este sigur, văzându-ne refuza titlul de catolic atâtor partide reprezentate în viața publică de oameni care, cu lumânarea în mână, urmează procesiunile noastre, și reprezentate în presă de atâtea organe care, în timpul Săptămânii Mari, publică cântări de jale în onoarea Martirului de pe Golgota, stil progresist pur, ori în noaptea Crăciunului cântări vesele pentru a celebra Pruncul din Betleem și care, prin aceasta singură, se cred reprezentanți la fel de legitimi ai unei politici catolice precum marele Cisneros și ilustra noastră Isabella întâi. Ei bine! fie că se scandalizează, fie că nu, le vom spune

că sunt tot atât de catolici pe cât au fost Cisneros și Isabella luterani și francmasoni.

Fiecare lucru este ceea ce este, nimic mai mult. Cele mai bune aparențe nu pot face bun ceea ce este în esență rău. Chiar dacă vorbește și în toate pare să lucreze ca un catolic, liberalul nu va fi mai puțin liberal. Cel mult va fi un liberal rușinat, imitând limbajul, îmbrăcămintea, manierele și bunele aparențe ale catolicilor.

XLII
Unde se dă, în treacăt, explicația simplă și limpede a unei devize a Revista Popular pe care mulți au înțeles-o rău

„Cum deci (va spune cineva) lăsați într-o stare atât de precară deviza atât de dogmatică pentru mulți, care a răsunat de atâtea ori la urechile noastre! Nimic, nici măcar un gând pentru politică, totul, până la ultima suflare, pentru Religie".

Această deviză are rațiunea ei de a fi, prietenii mei; ea caracterizează în mod desăvârșit, fără a aduce vreo atingere marilor doctrine expuse până aici, Revista de propagandă populară care o înscrie în fiecare săptămână în fruntea coloanelor sale.

Explicația ei este ușoară și izvorăște din însăși natura propagandei populare și din sensul pur popular pe care îl primesc acolo anumite expresii. Vom demonstra aceasta pe scurt.

Politica și religia, în sensul lor cel mai înalt, în sensul lor metafizic, nu sunt idei distincte; dimpotrivă, cea dintâi este cuprinsă în cea de-a doua, după cum partea este cuprinsă în întreg sau după cum ramura este cuprinsă în arbore, pentru a ne servi de o comparație mai vulgară.

Politica sau arta de a guverna popoarele nu este altceva, în partea sa morală (singura despre care este vorba aici), decât aplicarea marilor principii ale religiei la conducerea societății, prin mijloacele necesare pentru atingerea adevăratului ei scop.

Considerată din acest punct de vedere, politica este religia sau face parte din religie, tot așa cum arta de a conduce o mănăstire, legea care guvernează viața conjugală sau îndatoririle reciproce ale părinților și ale copiilor. Prin urmare ar fi absurd să se spună: „Nu vreau nimic pentru politică, deoarece vreau totul pentru religie", de vreme ce tocmai politica este o parte foarte importantă a religiei, întrucât ea este sau trebuie să fie pur și simplu o aplicare pe scară largă a principiilor și a regulilor pe care religia le promulgă pentru lucrurile omenești, care sunt toate cuprinse în sfera ei imensă.

Dar poporul nu este metafizician, iar în scrierile de propagandă populară nu se poate da cuvintelor accepțiunea riguroasă pe care o primesc ele în școli.

Dacă propagandistul ar vorbi ca un metafizician, el nu ar fi înțeles în cercurile și micile comitete din care se recrutează publicul său special. Este deci absolut necesar să dea anumitor

cuvinte pe care le întrebuințează sensul pe care îl atribuie lor simplul popor, de care vrea să fie înțeles. Or, poporul, ce înțelege el prin politică? El înțelege cutare sau cutare rege, cutare sau cutare președinte al republicii a cărui efigie o vede pe monede și pe hârtia timbrată, ministerul de cutare sau cutare culoare care tocmai a căzut sau care urcă la putere, deputații care, împărțiți în majoritate și minoritate, se apucă de păr pentru a face să triumfe partidul pe care îl susțin; guvernatorul civil și primarul care intrigă în alegeri, contribuțiile care trebuie plătite, soldații și funcționarii care trebuie întreținuți etc., etc. Iată, pentru popor, ce este politica, toată politica, și nu există pentru el o sferă mai înaltă și mai transcendentală.

Prin urmare, a spune poporului: „Nu îți vom vorbi despre politică", înseamnă a-i spune că, prin jurnalul care i se oferă, nu va afla niciodată dacă există republică sau monarhie, dacă cutare sau cutare prinț de origine vulgară sau din dinastie regală poartă sceptrul sau o coroană mai mult sau mai puțin democratizată, dacă ordinele pe care le primește, impozitele pe care le plătește și pedepsele pe care le suferă îi vin prin cutare sau cutare, de la un minister avansat sau de la un minister conservator, dacă Perez a fost numit primar în locul lui Fernandez, dacă este vecinul din față sau cel de la colț care a obținut un birou de tutun. Astfel știe poporul că acest jurnal nu îi va vorbi despre politică (care pentru el nu este altceva decât ceea ce tocmai am spus), ci numai despre religie.

După umila noastră părere, pe bună dreptate a adoptat revista în chestiune drept program încă de la început și păstrează încă această deviză: Nimic, nici măcar un gând, pentru politică etc., etc. Astfel au înțeles-o încă din primul moment toți cei care au înțeles spiritul acestei reviste, și pentru a o înțelege astfel nu au avut nevoie de sofisme și subtilități.

De altfel această publicație însăși, dacă memoria noastră nu ne înșală, s-a însărcinat chiar în primul său articol să-și declare gândul. După ce a explicat, precum am făcut noi, sensul acestei devize, adăuga:

„Nimic în legătură cu dezbinările trecătoare care tulbură astăzi pe fiii patriei noastre. Fie ca un rege sau primul venit să guverneze; fie chiar, dacă se dorește, să se instaureze republica unitară sau federală, noi promitem pe onoare că nu ne vom opune, cu condiția să fie respectate drepturile noastre catolice și să nu fie lovite credințele noastre. Observați bine: ceea ce este neschimbător, ceea ce este etern, ceea ce este superior micilor și mizerabilelor intrigi de partid, aceasta este ceea ce apărăm; acesteia i-am consacrat întreaga noastră existență".

Și puțin mai târziu, pentru mai multă claritate și pentru a pune chiar la îndemâna celor mai mărginiți adevăratul sens al frazei: Nimic pentru politică, autorul articolului continua astfel:

„Dumnezeu să ne păzească însă de a face cea mai mică critică bunelor jurnale care, apărând aceeași sfântă cauză ca și noi, aspiră să realizeze un ideal politic poate mai favorabil

intereselor catolicismului atât de persecutat în Europa și în patria noastră. Dumnezeu știe cât de mult îi iubim, cât de mult îi admirăm, cât de mult îi aplaudăm! Ei merită mult de la religie și de la bunele moravuri; ei sunt maeștrii tinereții noastre neexperimentate; la umbra lor binefăcătoare s-a format o generație hotărât catolică și strălucit războinică, care compensează întristările noastre prin mângâieri îmbelșugate. Ei sunt modelele noastre și, deși de departe, vom urma urmele lor binecuvântate și razele de lumină pe care le proiectează asupra istoriei noastre contemporane".

Astfel se exprima Revista Populară la 1 ianuarie 1881.

Să se liniștească deci cei scrupuloși: cuvintele noastre de astăzi nu contrazic cuvintele noastre de atunci, iar acestea din urmă nu au de suferit nici o modificare pentru a fi în acord cu ale noastre; cele două propagande vibrează la unison. Cea care spune Nimic pentru politică și cea care sfătuiește apărarea religiei împotriva liberalismului pe teren politic sunt două surori atât de surori încât s-ar putea numi gemene, atât de gemene încât s-au născut dintr-un singur suflet și dintr-o singură inimă.

XLIII
Observație foarte practică și foarte demnă de a fi luată în considerare asupra caracterului în aparență diferit pe care îl prezintă liberalismul în diferite țări și în diferitele perioade istorice ale aceleiași țări.

După cum am spus, liberalismul este tot atât o erezie practică cât este o erezie doctrinară, iar acest caracter principal explică un mare număr de fenomene pe care această blestemată eroare le prezintă în dezvoltarea sa actuală în mijlocul societății moderne. Dintre aceste fenomene, primul este varietatea aparentă sub care se prezintă în fiecare dintre națiunile pe care le-a infestat, ceea ce (pentru multe persoane de bună credință și pentru altele rău intenționate) autorizează răspândirea ideii

false că nu există un singur liberalism, ci mai multe liberalisme.

Într-adevăr, liberalismul, datorită caracterului său practic, ia o anumită formă distinctă în fiecare regiune, și, deși conceptul său intrinsec și esențial (care este emanciparea socială de legea creștină sau naturalismul politic) este unul, aspectele sub care se oferă studiului observatorului sunt foarte variate. De altfel, rațiunea acestui fapt se înțelege pe deplin.

O propoziție eretică este aceeași și primește aceeași notă la Madrid ca și la Londra, la Roma ca și la Paris sau la Sankt-Petersburg. Dar o doctrină care a tins întotdeauna să se manifeste mai mult prin fapte și instituții decât prin teze formulate în mod deschis trebuie în mod necesar să împrumute mult din climatul regional, din temperamentul fiziologic, din antecedentele istorice, din starea ideilor, din interesele actuale ale unei națiuni și din o mie de alte împrejurări.

În mod necesar, repetăm, liberalismul trebuie să împrumute din toate acestea aspecte și caractere exterioare care îl fac să pară multiplu, când, în realitate, el este unul și absolut simplu.

Astfel, de pildă, acela care nu ar fi studiat decât liberalismul francez, virulent, nerușinat, beat de urile voltairiene împotriva a tot ceea ce are cea mai mică savoare de creștinism, ar fi înțeles cu greu, la începutul acestui secol, liberalismul spaniol, ipocrit, semi-mistic, legănat și aproape botezat în leagănul său

deplorabil din Cádiz cu invocarea Preasfintei Treimi, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh.

Un observator superficial ar fi putut deci foarte ușor să-și facă imediat ideea că liberalismul temperat al spaniolilor nu avea nimic comun cu liberalismul excesiv și pe față satanic, profesat în aceeași epocă de vecinii noștri. Și totuși ochi pătrunzători vedeau încă de atunci ceea ce experiența unei jumătăți de secol a făcut vizibil chiar și pentru orbi, și anume: că liberalismul care merge cu lumânarea în mână și cu crucea pe frunte, liberalismul care în prima epocă constituțională a avut drept părinți și nași magistrați integri, preoți importanți și chiar înalți demnitari ecleziastici, liberalismul care poruncea citirea articolelor constituției sale în amvonul parohiilor noastre, celebra cu clopote vesele și cu cântarea Te Deum-ului infernalele victorii ale masoneriei asupra credinței vechii Spanii, era tot atât de pervers și tot atât de diabolic în conceptul său esențial ca și acela care a așezat pe altarele Parisului zeița Rațiune și a poruncit prin decret oficial abolirea cultului catolic în toată Franța.

Era pur și simplu faptul că liberalismul se prezenta în Franța cu fața descoperită, așa cum putea să se prezinte dată fiind starea socială a națiunii franceze, în timp ce se introducea pe furiș în Spania și acolo prospera, dată fiind starea noastră socială, numai așa cum putea prospera, adică înveșmântat în masca catolică, justificat sau, mai exact, condus de mână și aproape autorizat cu pecetea oficială pentru mulți catolici.

Acest contrast nu se mai poate prezenta astăzi sub un aspect atât de tranșant; dezamăgirile au fost atât de numeroase și atât de puternice încât au aruncat asupra studiului acestei chestiuni lumini strălucitoare, dintre care locul dintâi aparține declarațiilor repetate ale Bisericii. Totuși nu este rar să se audă încă vorbind în acest sens multe persoane care cred sau se prefac că cred că se poate fi într-o anumită măsură liberal la noi, pe când nu se poate fi, de pildă, nici în Franța, nici în Italia, deoarece problema este pusă acolo în termeni diferiți. Aceasta este infirmitatea tuturor celor care sunt mai impresionați de accidentele unui subiect decât de fondul său substanțial.

Era important să se lămurească toate acestea, și ne-am străduit să o facem în aceste articole, deoarece diavolul se retrage și se baricadează în chip minunat în spatele acestor distincții și confuzii. În plus, aceasta ne obligă să semnalăm aici câteva puncte de vedere din care se vede limpede ceea ce uneori apare, asupra acestui subiect, confuz și îndoielnic pentru mulți oameni.

1° — Liberalismul este unul, ca și rasa umană, ceea ce nu îl împiedică să se diversifice la diferitele națiuni și în diferitele climate, tot așa cum rasa umană produce tipuri diferite în diversele regiuni geografice. Astfel, după cum din Adam descind negrul, albul, galbenul, francezul impetuos, germanul flegmatic, englezul pozitiv, italianul și spaniolul visători și idealiști care au o tulpină și o rădăcină comună, tot astfel sunt din același trunchi și din același lemn liberalul care în unele

locuri rage și blasfemiază ca un demon și acela care în alte părți se roagă lovindu-se în piept ca un anahoret, acela care scrie în Ami du peuple diatribele veninoase ale lui Marat, acela care secularizează societatea cu forme urbane și ale celei mai bune societăți sau care îi apără și îi susține pe secularizatorii ei precum La Epoca sau El Imparcial.

2° — Pe lângă forma specială pe care liberalismul o prezintă în fiecare națiune, dată fiind idiosincrazia acestei națiuni, el îmbracă forme speciale în raport cu gradul mai mare sau mai mic al dezvoltării sale în fiecare țară. Este ca o ftizie malignă care are diferite perioade, în fiecare dintre care se arată cu simptome proprii și speciale. O națiune, precum Franța, de pildă, se află în ultimul grad al ftiziei, invadată până în cele mai intime viscere de putrefacție; o alta, precum Spania, păstrează încă într-o stare sănătoasă o mare parte a organismului său.

Se cuvine deci să nu considerăm un individ ca fiind cu totul sănătos numai pentru că este relativ mai puțin bolnav decât vecinul său; nici să nu neglijăm a numi ciumă și infecție ceea ce este cu adevărat astfel, chiar dacă răul nu se arată încă prin semnele putride ale descompunerii și gangrenei. Este absolut aceeași ftizie și aceeași gangrenă va surveni dacă răul nu este extirpat prin remedii aplicate cu înțelepciune. Să nu-și facă iluzia bietul ftizic că este sănătos numai pentru că nu se descompune de viu ca alții mai avansați decât el; și să nu se încreadă în doctori falși care îi asigură că boala sa nu este de

temut, că acestea sunt exagerări și alarme ale unor pesimiști intransigenți!

3° — Fiecare grad al răului cere un tratament și o medicație aparte. Acest lucru este evident prin el însuși și nu este necesar să pierdem timpul demonstrându-l. Totuși uitarea acestui adevăr dă naștere la multe greșeli în propaganda catolică. Se întâmplă adesea ca reguli foarte înțelepte și foarte prudente, date într-o țară de mari scriitori catolici împotriva liberalismului, să fie invocate în alte țări ca argumente puternice în favoarea liberalismului și împotriva conduitei recomandate de propagandiștii și apărătorii cei mai autorizați ai cauzei bune.

Recent am văzut citat, ca condamnând linia de conduită a celor mai fermi catolici spanioli, un pasaj din celebrul cardinal Manning, lumină a Bisericii Catolice în Anglia și care nu se gândește nicidecum să fie liberal sau prieten al liberalilor englezi sau spanioli.

Ce este aici?

Nu este decât ceea ce tocmai am semnalat.

Distingue tempora, spune un apoftegma juridic, et concorda bis jura. În loc de aceasta să se spună: Distingue loca și să se aplice cazul nostru. Să dăm un exemplu. Prescripția medicală ordonată unui ftizic în a treia perioadă ar fi poate dăunătoare unui ftizic în prima, dacă i-ar fi aplicată, iar prescripția

ordonată acestuia ar provoca poate instantaneu moartea aceluia. În același fel, remediile prescrise foarte potrivit împotriva liberalismului într-o națiune ar putea, aplicate în alta, să producă un efect diametral opus.

Pentru a fi și mai expliciți, și fără a recurge la vreo alegorie, vom spune: există soluții care vor fi primite și binecuvântate în Anglia de către catolici ca un imens binefacere, pe când aceleași soluții vor trebui combătute până la capăt și considerate în Spania drept o calamitate dezastruoasă; tot astfel, Sfântul Scaun a încheiat convenții cu anumite guverne care au fost pentru el adevărate victorii și care la noi ar putea fi rușinoase înfrângeri pentru credință. Prin urmare, cuvinte prin care un prelat înțelept sau un mare gazetar au combătut cu folos liberalismul într-un anumit punct pot, într-un alt punct, să devină arme teribile, cu ajutorul cărora tocmai acest liberalism va paraliza eforturile celor mai viteji campioni ai catolicismului.

Și acum vom face o observație care sare în ochii tuturor.

Cei mai îndrăzneți susținători ai catolicismului liberal din patria noastră și-au cules aproape întotdeauna până în ultimul timp argumentele și autoritățile mai ales din presa și din episcopatul belgian și francez.

4° — Antecedentele istorice ale fiecărei națiuni și starea ei socială prezentă sunt cele care trebuie să determine mai întâi caracterul propagandei anti-liberale la ea, după cum tot ele

determină acolo caracterul special al liberalismului. Astfel, propaganda anti-liberală în Spania trebuie să fie, înainte de toate și mai presus de toate, spaniolă, nu franceză, nici belgiană, nici germană, nici italiană, nici engleză. În propriile noastre tradiții, în propriile noastre moravuri, în propriii noștri scriitori, în caracterul nostru național propriu, trebuie căutat punctul de plecare pentru propria noastră restaurare și armele pentru a o întreprinde sau pentru a o grăbi. Prima grijă a medicului bun este să-și pună prescripțiile în armonie cu temperamentul ereditar al bolnavului său.

Aici, unde am fost întotdeauna războinici, este foarte firesc ca atitudinea noastră să aibă întotdeauna ceva războinic. Aici, unde suntem hrăniți din amintirile unei lupte populare de șapte veacuri pentru apărarea credinței, nimeni nu are vreodată dreptul să arunce în fața poporului nostru catolic, ca pe un păcat monstruos, faptul de a fi luat uneori armele pentru a apăra religia ultragiată. Aici, în Spania, țară a cruciadei veșnice, după cum a spus, cu un accent de invidie, ilustrul P. Faber, sabia celui care apără pe Dumnezeu într-o luptă dreaptă și loială și pana care Îl propovăduiește într-o carte au fost întotdeauna surori, niciodată vrăjmașe. Aici, de la sfântul Hermenegild până la războiul de independență și încă mai departe, apărarea înarmată a credinței catolice este un fapt declarat sfânt sau aproape sfânt. Vom spune același lucru despre stilul oarecum aspru folosit în polemici, același lucru despre puțina considerație acordată adversarului, același lucru

despre sfânta intransigență care nu admite nici o afinitate cu eroarea, fie ea chiar și cea mai îndepărtată.

În fel spaniol, ca părinții și strămoșii noștri, ca sfinții și martirii noștri, astfel dorim noi ca poporul nostru să continue să apere sfânta religie, și nu cum poate sfătuiește sau cere constituția mai puțin virilă a altor națiuni.

XLIV
Și ce este în chestiunea liberalismului cu „teza" și cu „ipoteza", despre care s-a vorbit atât de mult în ultimul timp?

Aici ar fi locul cel mai potrivit pentru a da câteva lămuriri asupra tezei și asupra ipotezei despre care s-a făcut atâta zarvă, fel de barbacane sau de tranșee în spatele cărora catolicismul liberal muribund a încercat în ultimul timp să se retragă. Dar această broșură este deja prea voluminoasă, așadar ne vedem siliți să spunem asupra acestui subiect puține, foarte puține cuvinte.

Ce este teza?

Este datoria simplă și absolută pentru orice societate și orice stat de a trăi potrivit legii lui Dumnezeu, după revelația Fiului Său Iisus Hristos, încredințată magisteriului Bisericii Sale.

Ce este ipoteza?

Este cazul ipotetic al unui popor sau al unui stat în care, din motive de imposibilitate morală sau materială, nu se poate stabili în mod deschis teza, adică domnia exclusivă a lui Dumnezeu, și în care catolicii trebuie atunci să se mulțumească cu ceea ce această situație ipotetică poate da prin ea însăși și să se socotească foarte fericiți dacă reușesc să evite persecuția materială sau să trăiască pe picior de egalitate cu vrăjmașii credinței lor sau să obțină cea mai mică sumă de privilegii civile.

Teza se raportează deci la caracterul absolut al adevărului, iar ipoteza la condițiile mai mult sau mai puțin grele cărora adevărul trebuie uneori să li se supună în practică, date fiind condițiile ipotetice ale fiecărei națiuni.

Întrebarea care se pune acum este următoarea:

Se află Spania în condiții ipotetice care fac acceptabilă, ca pe un rău necesar, aspra opresiune în care trăiește la noi adevărul catolic și abominabilul drept de cetate acordat acolo erorii? Secularizarea căsătoriei și a cimitirelor, încercată de atâtea ori, îngrozitoarea libertate de corupție și de blasfemie acordată presei, raționalismul științific impus tineretului prin mijlocirea învățământului oficial, aceste libertăți ale pierzării și altele încă, care alcătuiesc trupul și sufletul liberalismului, sunt ele cerute atât de imperios de starea noastră socială, încât să fie cu totul imposibil puterilor publice să se dispenseze de ele?

Este aici liberalismul un rău mai mic pe care noi, catolicii, ar trebui să-l acceptăm ca mijloc de a evita rele mai mari sau, dimpotrivă, este el un rău foarte grav, care nu ne-a izbăvit de nici un alt rău și care ne amenință, în schimb, să ne aducă viitorul cel mai deplorabil și cel mai înfricoșător?

Să se parcurgă una câte una toate reformele — vorbim despre religie — care, de șaizeci de ani, au transformat organizarea catolică a țării noastre într-o organizare atee. Există una singură care să fi fost cerută în mod imperios de o necesitate socială? Care este aceea care să nu fi fost introdusă cu violență ca o pană în inima catolică a poporului nostru, pentru a pătrunde în ea puțin câte puțin, prin lovituri repetate de decrete, și încă de decrete, aplicate cu măciuca brutală a liberalismului? Toate pretinsele exigențe ale epocii au fost aici creații oficiale; în mod oficial s-a implantat aici revoluția și, din bani publici, a fost ea menținută aici. Așezată ca o armată de invazie, ea trăiește pe pământul nostru și își face să trăiască, pe cheltuiala noastră, birocrația ei, singura care profită de binefacerile sale. Aici, mai puțin decât în oricare altă națiune, arborele revoluționar a germinat spontan; aici, mai puțin decât la oricare alt popor, el a prins rădăcini. După ce a fost impus oficial timp de mai bine de o jumătate de veac, tot ceea ce este liberal este încă factice în Spania. Un pronunciamiento l-a adus, un alt pronunciamiento l-ar putea mătura fără ca fondul naționalității noastre să fie câtuși de puțin alterat.

Nu există evoluție a liberalismului care să nu fi fost la noi mai curând faptul unei insurecții militare decât faptul poporului.

Alegerile înșele, pe care le proclamă actul cel mai sacru și cel mai inviolabil al popoarelor libere, sunt întotdeauna făcute după chipul și asemănarea ministrului de interne. Acesta nu este un secret pentru nimeni. Ce să mai spunem? Criteriul liberal prin excelență însuși, acela al majorităților, dacă s-ar ține o socoteală loială a verdictului său, ar rezolva chestiunea în favoarea organizării catolice a țării și împotriva organizării ei liberale sau raționaliste. Într-adevăr, ultima statistică a populației dă următorul tablou al sectelor heterodoxe din patria noastră.

Să se observe că cifrele nu sunt deloc suspecte, având în vedere caracterul lor oficial. Există în Spania, după ultimul recensământ:

Israeliți 402
Protestanți de diverse secte 6.654
Liber-cugetători declarați 452
Indiferenți 358
Spiritiști 258
Raționaliști 236
Deiști 147
Atei 104
Sectari ai moralei universale 19
Sectari ai moralei naturale 16
Sectari ai conștiinței 3
Sectari ai speculației 1
Pozitiviști 9
Materialiști 3

Mahomedani 271
Budiști 208
Păgâni (!) 16
Discipoli ai lui Confucius 4
Fără credință determinată 7982

Și să ni se spună acum dacă, pentru a mulțumi aceste grupuri și subgrupuri, dintre care pentru multe ar fi greu măcar să se definească și să se precizeze simbolul ridicol, este rațional să se sacrifice felul de a fi religios și social al optsprezece milioane de spanioli, care, prin chiar faptul că sunt catolici, au dreptul să trăiască în chip catolic și să fie tratați în chip catolic de către statul pe care îl slujesc cu sângele și cu banii lor!

Nu este aici opresiunea cea mai iritantă a majorității de către o minoritate îndrăzneață și cu totul nevrednică să exercite o influență atât de preponderentă asupra destinelor patriei? Ce motive de ipoteză se pot indica pentru implantarea liberalismului sau, mai exact, a ateismului legal în societatea noastră?

Să rezumăm.

Teza catolică este dreptul lui Dumnezeu și al Evangheliei de a domni exclusiv în sfera socială și datoria tuturor claselor din numita sferă socială de a fi supuse lui Dumnezeu și Evangheliei.

Teza revoluționară este falsul drept pe care pretinde că îl are societatea de a trăi prin ea însăși și fără nici o supunere față de Dumnezeu și de credință, și complet emancipată de orice putere care nu purcede din ea însăși.

Ipoteza, pe care catolicii liberali ne-o propun între aceste două teze, nu este decât o mutilare a drepturilor absolute ale lui Dumnezeu pe altarul unei false înțelegeri între El și vrăjmașul Său. Vedeți la ce artificii a recurs revoluția pentru a ajunge la acest rezultat! Ea caută prin toate mijloacele posibile să facă să se înțeleagă și să se convingă că națiunea spaniolă se află în asemenea condiții încât i-ar fi interzis să caute, pentru a-și vindeca dezbinările, un alt fel de remedii sau alinări decât această specie de conciliere ori tranzacție între pretinsele drepturi ale statului răzvrătit și adevăratele drepturi ale lui Dumnezeu, singurul său rege și domn.

Și în timp ce se proclamă că Spania se află deja în această nenorocită ipoteză, ceea ce este fals și nu există decât în dorințe detestabile, se lucrează prin toate mijloacele posibile la transformarea în realitate efectivă a acestei ipoteze dorite, la a face ca într-o zi sau alta teza catolică să devină cu adevărat imposibilă și teza de-a dreptul revoluționară inevitabilă, prăpastie în care ar pieri dintr-o dată și naționalitatea noastră și credința noastră. Mare va fi înaintea lui Dumnezeu și înaintea patriei răspunderea acelora care, prin cuvânt sau prin faptă, prin comitere sau prin omisiune, se vor fi făcut complici ai acestei îngrozitoare imposturi, prin care, sub pretext de rău mai mic și de împrejurări ipotetice, nu se ajunge decât la

paralizarea eforturilor acelora care susțin că este încă posibilă restabilirea în Spania a suveranității sociale integrale a lui Dumnezeu și la ajutorarea acelora care aspiră să vadă într-o zi stabilită în mod absolut, la noi, suveranitatea socială a demonului.

Epilog și concluzie

Este de ajuns. Nu spiritul de partid a dictat aceste simple reflecții și nici un mobil de vrăjmășie omenească nu le-a inspirat. O afirmăm înaintea lui Dumnezeu, așa cum am face-o în clipa morții și a înfățișării înaintea înfricoșătorului Său tribunal.

Am căutat să fim logici mai degrabă decât elocvenți. Dacă vom fi citiți cu atenție, se va vedea că ne-am tras deducțiile, chiar și pe cele mai aspre, unele din altele și pe toate dintr-un principiu comun incontestabil, nu pe calea oblică a sofismului, ci pe calea dreaptă a raționamentului loial care nu se înclină nici la dreapta, nici la stânga, fie din iubire, fie din ură. Ceea ce ne-a fost învățat ca sigur și cert de Biserică în cărțile de teologie dogmatică și morală, iată ceea ce am încercat pur și simplu să facem cunoscut cititorilor noștri.

Aruncăm aceste umile pagini în cele patru vânturi ale cerului; ca suflarea lui Dumnezeu să le poarte unde va voi. Dacă ele pot face vreun bine, să-l facă pentru El, și să-i dobândească autorului bine intenționat iertarea numeroaselor sale păcate.

Încă un cuvânt; este cel din urmă și poate cel mai important. Prin argumente și răspunsuri se întâmplă uneori să-ți reduci adversarul la tăcere, ceea ce nu este puțin lucru în anumite împrejurări, dar aceasta singură nu este adesea de ajuns pentru convertirea lui. Pentru a atinge acest scop, rugăciunile fierbinți prețuiesc tot atât, dacă nu mai mult, decât raționamentele cel mai abil înlănțuite. Biserica a obținut mai multe victorii prin suspinele ieșite din inima fiilor ei decât prin pana controversiștilor ei și prin sabia căpitanilor ei. Rugăciunea să fie deci arma principală a luptelor noastre, fără a le uita pe celelalte. Prin ea, mai mult decât sub lovitura mașinilor de război, au căzut zidurile Ierihonului. Iosua nu l-ar fi învins pe ferocele Amalec dacă Moise, cu mâinile ridicate spre cer, nu s-ar fi aflat în rugăciune fierbinte în timpul bătăliei. Așadar, cei buni să se roage, să se roage fără încetare, și ca adevăratul epilog al acestor articole, ceea ce rezumă tot subiectul lor, să fie această rugăciune: Ecclesiae tuæ, quæsumus, Domine, preces placatus admitte, ut, destructis adversitatibus et erroribus universis, secura tibi serviat libertate.

A.M.D.G.

Cuprins

INTRODUCERE 11

I
Există în zilele noastre ceva cunoscut sub numele de liberalism? 17

II
Ce este liberalismul? 20

III
Este liberalismul un păcat și ce fel de păcat? 23

IV
Despre gravitatea specială a păcatului liberalismului 27

V
Despre diferitele grade care pot exista și care există în unitatea specifică a liberalismului 30

VI
Despre liberalismul catolic sau catolicismul liberal 35

VII
În ce constă, probabil, esența sau rațiunea intrinsecă a catolicismului liberal 38

VIII
Umbra și penumbra, sau rațiunea extrinsecă a acestei aceleiași secte catolice liberale 43

IX
Despre o altă distincție importantă, sau despre liberalismul practic și liberalismul speculativ sau doctrinar 47

X
A fost liberalismul, în orice nuanță și sub orice caracter, condamnat în mod formal de Biserică? 50

XI
Despre cea din urmă și cea mai solemnă condamnare a liberalismului prin Syllabus 57

XII
Despre un lucru care seamănă cu liberalismul și nu este, și despre altul care este liberalismul, deși nu seamănă cu el 61

XIII
Note și comentarii asupra doctrinei expuse în capitolul precedent 67

XIV
Astfel stând lucrurile, este ori nu este îngăduit unui bun catolic să ia în sens bun cuvântul liberalism și se poate el făli că este liberal? 71

XV
Foarte simplă observație care va sfârși prin a arăta chestiunea în adevărata ei lumină 78

XVI
Poate buna-credință să se mai întâlnească astăzi în eroarea liberalismului? 82

XVII
Diferitele moduri în care un catolic poate, fără a fi liberal, să se facă părtaș liberalismului 88

XVIII
Semne sau simptome după care se poate

recunoaște că o carte, un ziar sau o persoană sunt infectate ori numai atinse de liberalism 95

XIX
Principalele reguli de prudență creștină pe care trebuie să le observe orice bun catolic în raporturile sale cu liberalii 101

XX
Cât de necesar este să ne păzim de lecturile liberale 107

XXI
Despre sănătoasa intransigență catolică opusă falsei carități liberale 113

XXII
Despre caritate în ceea ce se numește formele polemicii și dacă liberalii au dreptate în această privință împotriva apologeților creștini 118

XXIII
Se cuvine oare, combatând eroarea, să fie combătută și discreditată persoana care o susține? 125

XXIV
Răspuns la o obiecție, gravă la prima vedere, împotriva doctrinei din cele două capitole precedente 129

XXV
Confirmarea celor spuse printr-un articol foarte conștiincios din La Civiltà Cattolica 135

XXVI
Continuarea frumoasei și zdrobitoarei citații din La Civiltà Cattolica 142

XXVII
Sfârșitul citatului oportun și hotărâtor din La Civiltà Cattolica 151

XXVIII
Există sau poate exista în Biserică slujitori ai lui Dumnezeu atinși de îngrozitoarea contagiune a liberalismului? 159

XXIX
Ce conduită trebuie să observe bunul catolic față de slujitorii lui Dumnezeu astfel infectați de liberalism? 166

XXX
Ce trebuie gândit despre relațiile pe care Papa le întreține cu guvernele și persoanele liberale? 170

XXXI
Pantele pe care un catolic alunecă cel mai adesea în liberalism 175

XXXII
Cauzele permanente ale liberalismului în societatea actuală 179

XXXIII
Leacurile cele mai eficace și mai oportune ce se cuvine a fi aplicate populațiilor stăpânite de liberalism 182

XXXIV
Semn foarte vădit după care se va recunoaște cu ușurință ceea ce purcede din spiritul cu adevărat catolic și ceea ce purcede din spiritul atins de liberalism sau radical liberal 185

XXXV
Care sunt ziarele bune, care sunt cele rele; ce trebuie gândit despre binele care se află în cele rele și despre răul care se află în cele bune 191

XXXVI
Dacă este bine uneori ca catolicii și liberalii să se unească pentru un scop comun și în ce condiție 196

XXXVII
Continuarea aceluiași subiect 200

XXXVIII
Dacă este sau nu indispensabil a recurge, în toate cazurile, la o decizie specială a Bisericii și a păstorilor ei, pentru a ști dacă o scriere sau un individ trebuie respins ori combătut ca liberal 204

XXXIX
Ce să spunem despre îngrozitoarea sectă a laicismului, sectă care, după unii, face de puțină vreme atât de mari ravagii în țara noastră 212

XL
Dacă este mai potrivit să se apere in abstracto doctrinele catolice împotriva liberalismului decât să fie apărate prin mijlocirea unui grup sau partid care le personifică 220

XLI
Există exagerare în a nu recunoaște ca partid cu desăvârșire catolic decât un partid radical anti-liberal? 225

XLII
Unde se dă, în treacăt, explicația simplă și limpede a unei devize a Revista Popular pe care mulți au înțeles-o rău 230

XLIII
Observație foarte practică și foarte demnă de a

fi luată în considerare asupra caracterului în aparență diferit pe care îl prezintă liberalismul în diferite țări și în diferitele perioade istorice ale aceleiași țări. 235

XLIV
Și ce este în chestiunea liberalismului cu „teza" și cu „ipoteza", despre care s-a vorbit atât de mult în ultimul timp? 244

Epilog și concluzie 251

Adevărul de Veacuri este o editură dedicată publicării textelor doctrinare catolice provenite din Magisteriu și din tradiția preconciliară. Oferă lucrări recunoscute, cu respectarea surselor și a sensului original al textelor. Activitatea sa urmărește claritatea, fidelitatea și transmiterea învățăturii.

adevaruldeveacuri.ro

ISBN : 9798248210909

Independently published